

T.C.

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

GAZETECİLİK ANABİLİM DALI

**BASININ FARKLI FİKİRLERE YAKLAŞIMI ÖRNEK OLAY:
HRANT DİNK SUİKASTI**

Fatma NİSAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Yrd. Doç. Dr. N. Tülay ŞEKER

KONYA- 2009

İÇİNDEKİLER

Önsöz	1
Özet	2
Abstract	3
Giriş	4

BİRİNCİ BÖLÜM

1. İDEOLOJİK BAĞLAM

1.1. İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları.....	9
1.1.1. İdeolojinin Tanımı.....	9
1.1.2. Devletin İdeoloji ve Baskı Aygıtları	12
1.1.2.1. Aile DİA'sı	13
1.1.2.2. Öğrenimsel DİA	14
1.1.2.3. Dinsel DİA	15
1.1.2.4. Siyasal DİA	15
1.1.2.5. Haberleşme DİA'sı	16
1.2. Egemen İdeoloji, Hegemonya ve Medyanın İdeolojik Söylemi Yeniden Üretmesi.....	17
1.2.1.Egemen İdeoloji/Güç	17
1.2.2.Hegemonya Tanımı	19
1.2.3.Medyanın Egemen(İdeolojik) Söylemi Yeniden Üretmesi	23

İKİNCİ BÖLÜM

2. FİKİRSEL BAĞLAM

2.1. Fikrin ve Basının Özgür Olması	29
2.1.1. Fikir özgürlüğü	29
2.1.2. Basın özgürlüğü	38
2.1.3. Farklı Fikirlerle Yaklaşımda Tahammülsüzlük	41

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. BASININ FARKLI FİKİRLERE YAKLAŞIMINA ÖRNEK OLAY: HRANT

DİNK SUİKASTI

3.1. Devletin İdeolojik Aygıtlarının Etkisindeki Dink Suikast Sanıklarının Söylemleri.....	46
3.1.1. Hrant Dink Suikastını Düzenleyenlerin Söylemleri	46
3.1.1.1. Sözde Ermeni Soykırım'ı Nedir?	46
3.1.1.2. Hrant Dink Kimdir?	48
3.1.1.3. Dink'in Tepki Toplamaya Başlaması	50

3.1.2. Dink Suikastının Oluşturulma Sürecinde Sanıklar ve Söylemler.....	54
3.1.2.1. Dink Suikastına Götüren Süreç.....	54
3.1.2.2. Dink Suikastından Sonraki Söylemler	59
3.2. Hrant Dink Suikastı'nın Dört Farklı Gazetedeği Temsilinin Söylem Analizi.....	61
Yöntem ve Bulgular	61
3.2.1. Suikastın Gazetelerdeki Farklı Temsilleri.....	68
3.2.1.1. Haber Metinlerinde Suikast ile Sözde Ermeni Soykırım'ı Arasında Bağlantı Kurulması	71
3.2.1.2. Suikast Sanıklarının Söylemlerinin Temsili	74
3.2.1.3. 'Yetki Savaşından Cinayeti Unutmuşlar' Tartışmasının Temsili.....	81
3.2.1.4. Madde 301'in Kaldırılması Tartışmaları ve TİT Olayı'nın Temsili.....	85
3.2.1.4.1. 301'inci Madde Değişiklik Önerisi Tartışmalarının Sunumu.....	85
3.2.1.4.2. TİT Olayının Gazetelerdeki Temsili.....	87
3.2.1.4.3. 'Vali Uyardı mı Yoksa Tehdit mi Etti?'nin Temsili.....	88
3.2.2. Hrant Dink Cenaze Töreni ve 'Hepimiz Ermeniyiz'in Gazetelerde Temsili.....	89
3.2.2.1. Dink Cenaze Töreni'nin Gazetelerdeki Temsili	89
3.2.2.2. 'Hepimiz Ermeniyiz' Protestosunun Temsili	92
3.2.3. Bayraklı Samast Fotoğraf ve Video Görüntülerinin Gazetelerdeki Sunumu.....	97
3.2.3.1. Bayraklı Samast Fotoğraflarının Temsili(İlk görüntüler).....	98
3.2.3.2. Samast'lı Video Görüntülerinin Temsili(Son görüntüler)...	104
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	107
KAYNAKÇA	112

ÖNSÖZ

Lewis Carroll'ın 'Through The Looking Glass' (Aynanın Öte Tarafında) adlı yapıtında düşsel öykü kişilerinden bir tanesi, Humpty Dumpty, şöyle demektedir: "Ben bir sözcük kullandığımda, ...sözcüğün anlamı ben ne istersem o olur, ne fazlası ne azı" (Fromkin ve Rodman, 1988: 206). Öznelerin hayata gözlerini ilk açtıkları andan itibaren egemen söylemin etkisinde olan bilinç yönetimine tabi oldukları kabul edildiğinde onların sözlerinde kullanmak istedikleri anlamı, (tıpkı her şey de olduğu gibi) kendilerinin belirlediği düşünülemez. Hegemonya ile kaplanmış olan bir düzende her şey planlanmıştır. Bir egemen söylem mevcuttur ve öznelerin o düzene göre hareket etmeleri sağlanmıştır. Kurulu düzende öznelerin tümü, sadece istenilenleri yapmakta ve egemen ideolojiye itaat etmektedir. Hal böyleyken, Humpty Dumpty'in sözlerine katılmak arzu edilen bir durum olsa bile, şartlar göz önünü alındığında hiçbir özne için mümkün değildir.

Bu çalışmayı hazırlarken yaşadığım zorlu süreçte desteğini benden esirgemeyen ve çalışmamı sabırla irdeleyen sevgili hocam Yrd. Doç. Dr. Tülay Şeker'e, 2001 yılında başladığım üniversite serüvenimde tüm İletişim Fakültesi öğrencilerinin yanında oldukları gibi benim de yanımda olduklarını hissettiğim değerli hocalarım Yrd. Doç. Dr. Caner Arabacı ve Doç. Dr. Mustafa Şeker'e teşekkür ederim.

Fatma Nisan

Konya- Ocak 2009

ÖZET

Dünyaya, egemen ideolojik bir sistem hâkimdir. Bu sistem, aile, eğitim, medya gibi devletin ideolojik aygıtlarıyla hegemonya yaymaktadır. Hegemonya, egemen söylemin çıkarı için oluşturulmuş olan bir olgudur ve özneler arasında hayat bulmaktadır. Egemen söylem, medyada çıkan haberlere müdahale ederek onların nasıl işleneceğine karışmaktadır. Medya ise, egemen söylemi üreterek sisteme hizmet etmektedir. Özneler, medya aracılığıyla üretilen egemen söylemin etkisinde kalmaktadır.

Bu çalışmada ilk olarak; kuramsal temel olması açısından ideoloji, ideolojik aygıtlar, hegemonya ve medyanın söylemi tekrar üretmesi konularına bakılacaktır. İkinci bölümde ise, basının farklı fikirlere yaklaşımı göz önüne alınıp, fikir ve basın özgürlüğü üzerinde durulacaktır. İki kısma ayrılacak olan en son bölüm de ise, farklı fikir kavramına uygunluk açısından Hrant Dink Suikast örneği incelenecektir. İlk kısımda, Dink suikast sanıklarının büyüdüğü aile ortamları ve çevreleri irdelenecek ve sanıkların ifadelerinin ardındaki ideolojik anlama bakılacaktır. İkinci kısımda ise, Güneş, Hürriyet, Yeni Şafak ve Evrensel gazetelerinin suikast sonrasında çıkan gelişmeleri sayfalarında nasıl temsil ettikleri incelenecektir. Gazetelerin 20 günlük sayıları incelenerek konu sınırlandırılacaktır. Çalışmada, Van Dijk'in söylem analizi yöntemi kullanılacaktır.

ABSTRACT

A prevailing system is dominating the world. This system is spreading hegemony through family, education, and press, which are the ideological means of the government. Hegemony is a fact which is created for the sake of the dominant discourse and it enters life through individuals. Intervening the news in press, the dominant discourse is interfering with how the news will be treated of. Press, on the other hand, is serving the purpose of the system by creating the dominant discourse.

In the first part of this research; ideology, ideological means, hegemony and reproduction of the dominant discourse by press will be studied in that they are orational base. In the second part; I am going to dwell on the matters of freedom of press and freedom of thought by considering the approach of press to different views. In the last part of the research, which is divided into two separate sections, the example of assassin on Hrant Dink will be evaluated in terms of compliance to different views. In the first section, I am going to deal with the accused of assassin on Hrant Dink, the family atmosphere into which they were born and bred and their social environment and probe the ideological meanings beyond the testimonies of the accused. In the second section, some mass media such as Güneş, Hurriyet, Yeni Şafak and Evrensel will be studied as to how they reflect the developments in their columns. The topic will be limited to 20 day period of these daily papers. The Discourse Analysis method by Van Dijk will be used in this research.

GİRİŞ

Yaşanılan dünyanın her bir parçasında kurulmuş olan egemen bir düzen bulunmaktadır; bu düzende, bir egemen sınıf, egemen ideoloji, egemen söylem, söylemi yayacak aygıtlar ve söylemin uygulandığı özneler yer almaktadır. Özneler, egemen ideolojinin hegemonya aracılığıyla onlara sunduğu söylemlerin etkisinde kalmaktadır. Ailede başlayan hegemonik ideoloji, eğitim, din, siyaset ve medya gibi aygıtlarda kendini öznelerle işletirmektedir. Bu ideoloji, egemen güçler tarafından ortak bir hegemonya yaratılarak halkı dizginlemek, kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmelerini sağlamak ve düzene uydurmak amacıyla yaygınlaştırılmıştır. Hegemonyanın temelinde rıza üretimi yatmaktadır. Rıza üretimi, öznelerin gözle görülebilecek herhangi bir zorlama ve baskıyla karşılaşmadan kendilerinin istemi dışında gerçekleşen durumlara sanki kendilerinin yaptığı ve istediğiymiş gibi rıza göstermeleridir yani sunulanı kabul etmeleridir. İdeolojinin ve hegemonyasının boyunduruğu altında olan öznenin kendisi olması düşünülemez. Horkheimer ve Adorno, “Kimse kaçmasın diye herkes için bir şeyler öngörülmüştür, farklar tesviye edilerek birbirine uydurulmuş ve çekici kılınmıştır” (1996: 10) diyerek sunulanların ilgi çekiciliği üzerinde durmuşlardır. Altında yatan gizli hegemonya bilinmediği sürece, sunulanları kabul etmemek olanaksızdır. İnsanların içinde yaşadıkları sistemi anlamış oldukları takdirde, artık ona tahammül edemeyeceklerini ifade eden James (1997: 209) öznelerin yararlanmış gibi yapılanın ya da yapılacak olanın aslında öznelerin zararına olduğunu işaretini vermiştir.

İdeoloji, hegemonya, rıza üretimi, bilinç yönetimi gibi kavramlar arasında koparılamayacak bir bağ bulunmaktadır. Bu kavramlar, egemen gücü zirveye oturarak, egemen söylemin özneler arasında yeniden üretilmesini sağlarlar. Bu durumda egemen söylem dışında sapkın (aykırı) olarak kabul edilen söylemlerin özneler tarafından kabul edilmesi engellenir ve bu sapkın söylemleri kabul edenler toplumdan dışlanır. Görünüşte bu engelleme ya da dışlamayı yapan belli bir grup göze çarpmamaktadır. Çünkü en baştan beri oluşturulan hegemonya ortamında sunulan egemen söylemleri, toplumun hemen hemen tüm öznelerinin kabullenmesi sağlanmış, böylelikle egemen söylemin savunuculuğu sadece tek bir gruba değil tüm

öznelerle verilmiştir. Söylemin üretilmesi noktasında ideolojik aygıtların tümünün etkisinin olduğu bilinse de, içinde bulunulan yüzyılda en büyük etkiyi sağlayan aygıtın medya (basın) olduğu kabul edilmektedir. Medya, bu gücünü ister görsel ister yazınsal araçlarla, küresel bir köye çevirdiği dünyanın her tarafındaki öznelerin evlerine girerek başarmaktadır. Medya, sunduğu materyallerle (yazı dizileri, programlar vs.) özneleri, kendi ideolojisi doğrultusunda düşünmelerini sağlamak ve böylece onları istediği gibi kontrol edebilmektedir. Sahip olduğu güçle medya, genel doğru ve yanlışlar oluşturmakta ve bunların savunulmalarını sağlayarak öznelerin genelini kendine bağlayabilmektedir. Bu tür şartların hâkim olduğu bir durumda, ideolojik söylemin yeniden üretimi noktasında basının olaylara nasıl yaklaştığı yani egemen söyleme muhalif bir tarzda mı yoksa kabullenen tarzda mı yaklaştığı temel bir problem olmuştur. Ayrıca basının haberleri kendi yayın çizgisi ya da ideolojisi doğrultusunda oluşturması ve buna göre haberlere sayfalarında yer vermesi de ayrı bir problem kaynağı olarak gözükmektedir. Bu araştırma, teorik alt yapı oluşturulduktan sonra probleme açıklık getirmesi açısından farklı fikirleri temsilen Hrant Dink Suikastı örnek çalışmasıyla tasarlanmıştır. Kabul edilen problem çerçevesinde bu çalışmada; iki temel varsayımdan yola çıkılarak sonuca varılmaya çalışılmıştır.

1. Egemen söylem, medyanın işlediği haber konularında medyaya müdahale etmekte ve söylemin medya aracılığıyla haber metinlerinde yeniden üretilmesini sağlamaktadır.

2. Medya, egemen söylemi haber metinlerinde yeniden üretirken aynı zamanda kendi ideolojisi veya yayın çizgisi doğrultusunda hareket etmektedir.

Bu çalışmada; belirtilen varsayımlardan hareketle, Hrant Dink Suikastı'ndan sonra inceleme kapsamına alınan süreçteki gelişmelerin farklı ideolojilere sahip gazeteler tarafından nasıl bir söylem üretilerek temsil edildiği ve hangi açılardan ele alındığının irdelenmesi amaçlanmıştır. Ayrıca gazetelerin haber metinlerine kendi ideolojilerini yansıtır yansıtmadıkları da çalışmanın amaçları arasında bulunmaktadır. Çalışma; belirtilen varsayımlar ve amaç doğrultusunda şu sorulara

cevap bulmaya çalışmıştır: 1) Gazeteler, suikastla ilgili çıkan gelişmelere nasıl yaklaşmıştır? 2) Haberler egemen söylemin ve gazetelerin ideolojileri doğrultusunda mı oluşturulmuştur? 3) Egemen söyleme zarar verebilecek haberlere gazeteler sayfalarında yer vermiş midir? 4) Gazete haberlerinde kullanılan dilin üslubu nasıldır?

Çalışmanın; ‘Sözde Ermeni Soykırımı Tasarısı’nın en çok gündemde olduğu bir dönemde öldürülen Ermeni Gazeteci Hrant Dink Suikastı ile ilgili olması önemini artırmaktadır. ‘Biz’ ve ‘onlar’ kavramının tartışıldığı bir ortamda ötekini temsil eden Dink’in, suikastının ve sonrasının gazetelerdeki temsilini ortaya çıkarmak açısından çalışma önem taşımaktadır. Araştırma konusunun, egemen söylemin, ayrı yayın çizgileri olan gazeteleri ne derece ve ne yönde etkilediğini kavramak açısından örnek teşkil eden bir konu olması çalışmayı daha da önemli kılmaktadır.

Çalışmanın sınırlılıkları değerlendirildiğinde; basın Hrant Dink suikastına nasıl yaklaştığını ortaya koymak için, evren olarak kabul edilen tüm gazetelerin (Türk basını) içerisinden örneklem olarak dört gazete ele alınmıştır. Genel yayın çizgileri ve savundukları ideolojilere göre seçilen söz konusu gazeteler ise; milliyetçi bir çizgisi olan Güneş, diğer gazetelere oranla daha ılımlı bir yapıya sahip, liberal eğilimli ve devlet gazetesi (merkez) Hürriyet, dini kimliği daha ön planda olan Yeni Şafak ve sol çizgisi daha ağır basan Evrensel gazeteleridir. Suikast sonrasında olayla ilgili haberlerin en çok 20 Ocak ve 10 Şubat 2007 tarihleri arasında gazetelerde yer alması nedeniyle gazetelerin suikasttan sonraki bu tarihler arasındaki 20 günlük sayıları incelenmiştir. Bu 20 günlük sürecin seçilme nedeni, suikast olayının daha yeni meydana gelmiş olması ve böylelikle suikasttan sonra olayla ilgili haberlerin arka arkaya en çok bu dönemde (hemen hemen her gün) gündemde yer almış olmasıdır.

İncelenen gazetelerde Hrant Dink Suikastı’yla ilgili çıkan tüm haberler irdelenmiştir. Ancak ağırlıklı olarak gazetelerin vitrin vazifesi gören birinci sayfaları temel alınmıştır. Zaten konunun taze olması nedeniyle haberler genellikle birinci sayfadan ve geniş bir şekilde duyurulmuştur. Bunun yanı sıra, çalışmanın kapsamına,

sadece çalışma konusu ve amacıyla bağlantılı olan haber metinleri alınmış ve incelenmiştir. Gazetelerin köşe yazıları ve yorumları, çalışmanın kapsamı dışında bırakılmış ve irdelenmemiştir. Çalışmada; gazetelerde yer alan haber kaynaklarının söylemlerinin ne olduğunun üzerinde durulmuşsa da, incelemede gazetelerin o söylemleri nasıl verdiği ağırlık kazanmıştır. Çalışma; bu anlamda söylemlerin gazetelerde nasıl yer aldığı üzerinde daha çok durması nedeniyle çalışmanın amacına uygun bir şekilde gazetelerdeki temsilleri ön plana çıkararak sınırlandırılmıştır.

Van Dijk; medya söylemini, metne dayalı, yorumsal ve bağlama dayalı, sosyal gelenek biçimindeki geleneksel yaklaşımların harmanlandığı analitik bir çerçevede ele alarak, ideolojinin söylemde ifade edildiğini ve yeniden üretildiğini ileri sürmektedir (1988: 61- 63). Bu çalışmanın kapsamında, metnin söylemini belirlemek ve derin yapıda gizlenen anlamsal yapıyı irdelenmek açısından, Van Dijk'in söylem analizi yöntemi kullanılması tercih edilmiştir. Çalışmanın genelinde literatür taraması yoluna gidilmiştir. Bu konulara temel oluşturması açısından; ideoloji, hegemonya, devletin ideolojik aygıtları (DİA), devletin baskı aygıtları, egemen söylem, fikir özgürlüğü, basın özgürlüğü, söylemi yeniden üretmek gibi kavramların tanımları yapılmıştır.

Çalışmada ilk başta, ideoloji kavramı ve ona bağlı olarak ele alınan ideolojik aygıtlar özet halinde irdelenmiştir. Daha sonra ise, ideolojik bir aygıt kabul edilen medyanın egemen söylemi yeniden üretip oluşturulan hegemonya ortamında öznenin kendi aslından uzaklaştırılıp, farklı fikirleri kabul etmemeye başlaması üzerinde durulmuştur. Farklılıklara yaklaşım konusunda ortaya çıkan tepkinin nedenlerini incelemek için, öldürülmüş birçok gazeteciden, en son suikasta uğrayıp hayatını kaybeden ve sahip olduğu kimlikle genel egemen söylemde, aykırı (farklı) olmayı temsil eden Gazeteci Hrant Dink'in Suikastı ele alınmıştır. Dink Suikastı'na götüren süreç üzerinde durulmuştur. Bu bölümde incelenen konulardan birçoğu basına yansımış olanlardan seçilmiştir.

Çalışmanın son kısmı olan uygulama kısmında ise, yine Hrant Dink Suikastı örnek alınmıştır. Ancak bu sefer, suikastla ilgili gelişmelerin başında nasıl yer aldığı üzerinde durulmuştur. Uygulama kısmında, farklı ideolojilere sahip dört gazetenin (Hürriyet, Güneş, Yeni Şafak ve Evrensel) suikast ve sonrasında ortaya çıkan gelişmeleri ele alış tarzları incelenmiştir. Türk medyasını temsilen seçilen bu dört gazetenin egemen sınıfın söylemini, yeniden üretmek mi yaydığı yoksa egemen söylemin tersi yönde söylemler mi geliştirdikleri irdelenmiştir. Ayrıca gazetelerin ideolojilerinin de haber metinlerine yansıyor yansımadığı üzerinde durulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. İDEOLOJİK BAĞLAM

1.1. İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları

İnsanın var olduğu her yerde ideolojik bir düzenin hüküm sürdüğü kabul edildiğinde, bu düzenin daha iyi anlaşılması için öncelikle ideoloji ve onun yayılmasını sağlayan devletin ideolojik aygıtlarının ne olduklarının bilinmesi gerekmektedir. Bu nedenle bu bölümde, konuya açıklık getirmesi açısından ideoloji, devletin ideolojik aygıtları, hegemonya, egemen söylem ve medyanın egemen söylemi yeniden üretmesi gibi kavramlar üzerinde durulmuştur.

1.1. 1. İdeolojinin Tanımı

‘İdeoloji’nin tarihi yoktur’ (Althusser, 2000: 48) sözü, ‘*ideoloji*’ kavramının eskiliğine vurgu yapmaktadır. İdeolojinin başlangıç tarihi kesin olarak bilinmese de bu durum onun tanımının yapılmasına engel teşkil etmemiştir. “Raymond Williams, ideolojiyi, bir dünya görüşü ya da bir sınıf bakışı olarak soyutlanabilecek, görece olarak biçimsel ve eklemelenmiş anlamlar, değerler ve inançlar sistemi olarak tanımlarken, Samuel Becker, ideolojiyi, ‘dünyayı ve kendimizi algılama biçimimizi yönetir; doğal ya da aşikâr diye gördüklerimizi kontrol eder. İdeoloji dünyayı görmemize aracılık eden, eylemlerimizi ona uydurduğumuz bütünleşmiş bir gönderme çerçeveleri dizgesidir’ (Shoemaker ve Reese, 1997: 100) şeklinde ifade etmektedir. Althusser, ideolojiyi, bireylerin gerçek varoluş koşullarıyla aralarındaki hayali ilişkilerin bir tasarımı olarak tanımlarken (2006: 283) ideolojinin bir yapı olduğunu söyler ve “İdeoloji yapı olduğu için içeriği değişebilir, fakat şekli /biçimi, bilinçaltı gibi, daima aynıdır” (Erdoğan, 2005: 318) diyerek ideolojinin amacının hiç değişmeyeceğine vurgu yapmaktadır.

İçinde yaşadığı toplum, doğduğu andan itibaren özneye, bazı statüler verir. Özne, bunların bazılarını seçemez, ama içinde doğduğu toplum, onun doğuştan kazandığı bu statüler ile ona değer verir ya da onu hor görür. “İdeoloji, öznelere adlandırır ve çağırır... Özneler bu ritüeller içindeki pratikler aracılığıyla, adlandırma,

karşılama, ibadet etme, oy verme, vatani savunma gibi eylemler ile kendi özne konumlarının farkına varırlar” (Sancar Üşür, 1997: 45).

Hall, ideolojiyi anlamlar çerçevesinde yer alan bir mücadele alanı olarak görür. Bu konuda, Gramsci’nin ‘üzerinde insanların hareket ettikleri, kendi konumlarının bilincine vardıkları, mücadele ettikleri bir alan’ olarak gördüğü ideoloji nosyonuna yaslanır. İdeolojinin bir savaş alanı olarak görülmesi gerektiği (Sholle,1994: 279) belirtilse de, ideolojinin (ideolojik) vehim veya (ideolojik olarak) yanlış bilinç olması (Geuss, 2002: 25) ve yanlış bilince yaslanması (Sholle, 1994: 274) nedeniyle bu savaş ya da mücadele çoğu zaman öznelere kendini başka şekillerde sunmaktadır. Ancak, “...İdeolojik etkiler gizlice gerçekleşen şeyler değildir... İdeoloji sistemin işleyiş biçiminin doğal bir sonucu olarak ortaya çıkar” (Shoemaker ve Reese, 1997: 133). Althusser, “Özne aracılığıyla ve öznelere için olmayan ideoloji yoktur” ifadesini kullanarak, ideolojiye maruz kalan öznenin bu sistemin farkında olmadığı için, sunulmuş sistemin içinde dâhil olan bir olgu olarak gördüğünü (2006: 290) belirtir. Althusser, her tür ideolojinin, özne kategorisinin işleyişi sayesinde, somut bireylere somut öznelere olarak seslendiğini (2006: 293) kaydeder. Ancak Althusser’in ideolojik öznelere, pasif algılayıcılar; öznellikleri de bu pasifliğin yansıttığı kadardır (Sancar Üşür, 1997: 49). Althusser’in somut özne olarak nitelendirdiği birey, ideolojik zorlamayı, kendi kendine dayatır, ama zorlamanın failer üzerindeki ‘nesnel iktidarı’, eleştirel düşünme tarafından otomatik olarak ortadan kaldırılacak bir iktidardan ibaret değildir (Geuss, 2002: 113).

Althusser’e göre, ideoloji bireylerin gerçek dünya ile kurdukları ilişkiyi yaşama biçimlerini belirleyen bir temsil sistemidir. “...ideoloji insan ile onun dünyası arasında yaşanan ilişki sorunudur. Bu ilişki sadece bilinç olarak görülse bile aslında bilinçdışıdır... İdeoloji sayesinde insanlar kendileri ile kendi var oluş koşulları arasındaki ilişkiyi değil, fakat bu ilişkiyi yaşama tarzını açıklarlar; bu hem gerçek ilişkileri hem de tahayyüli, yaşanan ilişkileri ön gerektirir. İdeoloji böylece insanla onun dünyası arasındaki ilişkinin açıklamasıdır, yani onlarla, onların gerçek var oluş koşulları arasındaki gerçek ve tahayyülli ilişkinin birliği (üst belirlemesi)dir” (Aktaran: Sancar Üşür, 1997: 47). Yaşanılan hayat çerçevesinde bir takım egemen

güçler ve bu egemen güçlerin yönettiği Althusser'in deyimiyle pasif algılayıcılar bulunmaktadır. Bunlar arasında bir takım ilişkiler söz konusudur; bu ilişkiler daha çoğunlukla egemen olanın, algılayıcı üzerinde kurduğu tahakkümle oluşturduğu isteklerdir. Bu ilişkileri, Althusser ideoloji olarak adlandırır. Althusser, ideolojilerin sıklıkla temsiller, imgeler ve kavramlar sistemi olsalar bile, 'insanların büyük çoğunluğuna her şeyden önce yapılar olarak dayatıldıklarını' savunur. "İdeolojiler algılanan, kabul edilen, maruz kalınan kültürel nesnelerdir ve insanlar üzerinde insanlardan kaçan bir süreç yoluyla işlev görürler" (Hall, 1994: 213). İdeoloji topluma sunduklarını belirli bir anlam çerçevesinde yapar. Bunu, asıl amacına giden yolu saptırmak için kullanır. Bu süreci Van Dijk şu şekilde anlatmaktadır; "Bir ideoloji, toplumsal önyargılarda dâhil olmak üzere bilgi, kanaatler, tutumlar ve toplumsal tasarımlar gibi öbür toplumsal bilişlerin oluşumunu, dönüşümünü ve uygulanmasını denetleyen karmaşık bir bilişsel çerçevedir. Bu ideolojik çerçevenin kendisi toplumsal pratiklerde grubun kapsamlı çıkarına işleyen algılayımı, yorumu ve edimi kolaylaştıracak şekilde seçilen, bileştiren ve uygulanan toplumsal olarak anlamlı normlar, değerler, amaçlar ve ilkelerden oluşur" (1999: 340). Grubun çıkarına hizmet eden bu süreçte Althusser, toplumsal bütünlüğün yeniden üretildiğini kaydeder. "İdeoloji, toplumsal bütünlüğü yeniden üreten temel bir işleve sahiptir. Sistemin yeniden üretilmesinin temeli ise, siyasal ve ekonomik iktidarın ideolojik bir ikna sürecine dayanarak var olabilmesinde yatar" (Sancar Üşür, 1997: 41).

Sistemin söyleminin yeniden üretilmesinde bir takım kurumlar devreye girmektedir. "Her toplumun aile, eğitim, din, ekonomi, siyaset ve boş zamanlarını değerlendirme temel kurumları vardır" (Aydın, 2000: 18). Bu anlamda kurum, "sosyal kişilerin temel ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla ortaya çıkmış, süreklilik kazanmış, eşgüdümlemiş oldukça onaylanmış ve yaygın sosyal örüntü, rol ve ilişki yapısıdır" (Fichter, 1992: 111) şeklinde tanımlanabilmektedir. Kurumlar, kişilerin sosyal davranışlarını kolaylaştırırlar. Toplumun düşünce ve eylem tarzları birey topluma girmeden önce büyük ölçüde düzenlenmiş ve planlanmıştır. Kişi, şeyleri nasıl yaşayacağını öğrenmek veya keşfetmek için zaman ayırmak zorunda değildir. Bunları toplumda hazır olarak bulur. İşte bunu sağlayan, kurumlardır. Buna bağlı olarak kişi belli rol ve ilişkileri ve bunları nasıl yerine getireceğini kurumlardan

öğrenir (Aydın, 2000: 16). Kurumların davranışları kontrol etme yönelimleri bulunmaktadır. Kurumlar toplumun sistemli ve ideal düzeyde beklentilerini içerirler. Kimin nereden, nasıl hareket edeceği önceden belli olduğundan sapmanın ne olduğu da böylece bilinmiş olur. Sapma noktasındaki kanatın genelliği de toplumsal baskıyı sağlar. Böylece kurumlar sadece belli ideal davranışları işaretlemekle kalmazlar, sapmayı ve sosyal bir baskı ile bunların telafisine de imkan sağlarlar (Polama, 1993: 227).

1. 2. Devletin İdeoloji ve Baskı Aygıtları

Kitleler üzerinde hegemonya yoluyla uygulanan ideoloji, bazı aygıtlara ihtiyaç duyar. Bu aygıtlar, hem güçlü hem de sessiz olmalıdır. Yani gizliden, ideolojik amacı, fark ettirmeden kaynağa ulaştırmalıdır. Sistem buna da bir çare bulmuş ve devletin içerisinde bulunan birçok kurumu (aile dâhil) amacına hizmet ettirmiştir. Bunların kimisi açıktan aygıtlardır, yani görevlerini çekinmeden yerine getirmektedir. Bunlara '*Devletin Baskı Aygıtları*' denir. Diğer bir aygıt ise, varlığından hiç kimsenin ya da sadece bazı kesimlerin haberdar olduğu aygıtlardır. Bunlara ise, '*Devletin İdeolojik Aygıtı (DİA)*' denmiştir. İdeolojik aygıtlar, var olan güce- egemen iktidara hizmet eder, onun çıkarları için oluşturulmuştur. Bu aygıtlar egemen söylemin ideolojilerini dayatır. Louis Althusser, hiçbir sınıfın devletin ideolojik aygıtları içinde ve üstünde kendi hegemonyasını uygulamadan devlet iktidarını kalıcı olarak elinde tutamayacağını" ifade eder (2006: 375).

Althusser Devletin İdeolojik Aygıtlarını (DİA) şu şekilde sıralamaktadır; "Dinsel DİA (farklı kiliselerin oluşturduğu sistem), Öğrenimsel DİA (farklı, gerek özel gerekse devlet okullarının oluşturduğu sistem), Aile DİA'sı, Hukuki DİA, Siyasal DİA (değişik partileri de içeren sistem), Sendikal DİA, Haberleşme DİA'sı (basın, radyo- televizyon vb.), Kültürel DİA (edebiyat, güzel sanatlar, spor vb.)".... Althusser, DİA'ların, Devletin (Baskı) Aygıtıyla aynı şey olmadığını ifade ederek baskı aygıtlarını şu şekilde açıklamaktadır: "Hükümet, idare, ordu, polis, mahkemeler, hapishaneler vb. ki bunlar bundan böyle bizim Devletin Baskı Aygıtı adını vereceğimiz şeyi oluştururlar. Baskı sözcüğü, söz konusu devlet aygıtının hiç

olmazsa en uç noktada (çünkü örneğin, idari baskı fiziksel olmayan biçimlere de bürünebilir) zor kullandığını belirtir” (2006: 372).

İdeolojik Aygıtlar ile Baskı Aygıtları’nın amaçları aynı olsa da işleyiş tarzları farklıdır. “Polis, ordu, mahkeme, hapishane vb. kurumlar esas olarak zorlama ve şiddet kullanımı esasına uygun olarak işlerken eğitim kurumları, aile, din, medya araçları, siyasal partiler ve sendikalar vb. kurumlar ideolojik onaylama mekanizmalarına dayalı olarak var olurlar. Aygıtlar arasındaki ayrımı belirleyen şey bir aygıtın baskıya mı, yoksa onaya mı öncelik verdiğinin saptanmasıdır” (Sancar Üşür, 1997: 44). Baskı aygıtlarında zora dayanan bir dayatma varken ideolojik aygıtlarda rızayla bir kabullenme bulunmaktadır. “Devlet, devletin baskı aygıtı ile devletin ideolojik aygıtlarının devlet iktidarının altında bir araya gelmesidir. Devlet aygıtı ile devletin ideolojik aygıtlarının birliği ise, devlet iktidarını ellerinde bulunduranların sınıf siyaseti ile sağlanır; devlet iktidarını ellerinde bulunduranlar, devletin baskı aygıtını kullanarak doğrudan, devlet ideolojisinin, devletin ideolojik aygıtlarında gerçekleşmesi ile de dolaylı olarak sınıf mücadelesi içinde etkin olurlar” (Althusser, 2006: 212).

1.2.1. Aile DİA’sı

Bireyin ideolojik dünyayla ilk tanıştığı yer, ailedir. “Aile genel olarak nüfusu yenileme, milli kültürü taşıma, çocukları sosyalleştirme, ekonomik, biyolojik ve psikolojik tatmin fonksiyonlarının yerine getirildiği bir kurumdur” (Erkal, 1995: 92). Aile, bir ilişkiler düzeni olarak ele alınırsa bir kurumdur (Aydın, 2000: 16). Althusser, “Aile: Bu bir Dia’dır” der ve şöyle devam eder, “Ama gerçekleştirdiği ideoloji, saf anlamda ideolojik olmayan bir gerçeklik içinde ‘demir atmıştır.’” Ailenin insan soyunun temsilcilerinin biyolojik yeniden üretiminin, yetiştirilme-terbiye edilmelerinin yeri olduğunu (2006: 130) kaydeden Althusser, aile içerisindeki hiyerarşik yapı, ahlaki kurallar, ilişkilerin niteliği, çocuğa biçilen değer ve rol, çocuğa aktarılan etnik, ideolojik, dinsel tanımlamalar, siyasal ve toplumsal simge ve sembollerin anlamlandırılması aile içi ilişkiler tarafından belirlendikten sonra (Balci, 2007:145) çocuk kazandığı kimlik ile etrafındaki politik dünyayı anlamada ve anlamlandırmada zorluk çekmeyeceğinin işaretlerini vermiştir. Bir insanın ileride;

çekingen veya becerikli, ihtiyatlı veya müteşebbis, iyimser veya kötümser olmasını, kısacası onun bütün karakter yapısını tayin eden unsurun, aile çevresi olduğunu (Brown, 2000: 41) belirten Franz Alexander'ı şu sözleriyle Van Dijk, desteklemiştir. “Tabakalaşmış toplumlardaki çocukların aşağı statüsünün onları sessizliğe gömebileceğini, belli bazı konuları gündeme getirmelerini ya da tartışmalarını önleyebileceğini, konuşmayı bölmelerini önleyebileceğini ya da özel bir saygılı konuşma çeşidi kullanmalarını gerektirebileceğini söyler” (1999: 351). Ailenin önemli işlevlerinden bir tanesi, toplumu kontrol ve onu yeniden üretme işlevidir. Her ne kadar aile de topyekun toplumun bir parçası olarak onun baskısı altında ise de aile geri dönüşlü olarak toplumsal kontrolün en önemli mekanizmalarından birisidir (Aydın: 2000: 39). Böylelikle ideolojik aygıt olan ailenin, bireyin oluşumunda ne kadar etkili olduğu görülmektedir.

1.2.2. Öğrenimsel DİA

“Oysa bu konsere, ezgisine nerdeyse hiç mi hiç kulak kabartmasak bile, devletin ideolojik aygıtlarından biri açıkça egemendir; öylesine gürültüsüz patırtısızdır ki! Okuldan söz ediyorum” (Althusser, 2006: 382). Althusser, bu sözleriyle aile DİA'sından sonra ikinci ideolojik aygıtın okul denen eğitim kurumlarının olduğunu belirtmiştir. Eğitim kurumu, gayri resmi olarak evde ve genel kültür olarak çevrede, resmi olarak da toplumun karmaşık eğitimsel düzenlemelerinde gerçekleştirilen sistemli bir sosyalizasyon sürecidir (Aydın, 2000: 183). Okullar, egemen gücün propagandasını üreten en büyük ideolojik aygıtlardır. Bazı söylemler kendini belli etmeden okul denen kurumlarda verilmektedir. “Propagandanın bütün amacı budur. Okulda başlar ve yaşamınız boyunca başkalarının söylediğini tekrarlıyorsunuz. Bundan dolayı, sizler ikinci el insanlarsınızdır” (Krihnamurtı, 1998: 64). Althusser, eskiden en büyük ideolojik aygıtın kilise olduğunu ancak içinde yaşanılan çağda bu derecenin okulla değiştiğini, “Gerçek şu ki, kilisenin egemen devletin ideolojik aygıtı rolünü günümüzde okul üzerine almıştır. Tıpkı eskiden kilise ile ailenin bir çift oluşturması gibi, günümüzde de okul ile aile bir çift oluşturmuştur” (2006: 386) sözleriyle ifade etmiştir.

1.2.3. Dinsel DİA

“Diyebiliriz ki, dini ideoloji kilisenin içinde bazı ideoloji biçimleri üretir: örneğin ruhban ideolojisi” (Althusser, 2006: 136). Din kurumu da bir ideolojik aygıt olarak kabul edilir. “Din, kişinin Tanrı ile ilişki kurmasını sağlayan davranış örüntülerini ihtia eden kurumdur” (Aydın, 2000: 22). Din kuralları değişmez kurallardır. Çünkü onlara verilmiş bir kutsallık vardır. Bu koşulsuz şartsız bir teslimiyeti gerektirir. Hangi dinde olursa olsun durum böyledir. “Din insanların (maddi- manevi) çevresini bir algılama sistemidir. İnsana hazır bilgiler sunar; nerede ve hangi konumda bulunduğunu işaretleyerek bir kimlik belirler” (Aydın, 2000: 101). Birey onları hiç sorgulamaksızın alır ve uygulamaya çalışır. Onların karşısında olmak aklının ucundan dahi geçmez çoğunlukla; çünkü herkeste olduğu gibi onu da kaplayan ‘çarpılırsın’ ibaresi sadece beynine değil, kişiliğine de işlenmiştir. “Dinin işlevlerinden bir tanesi, kontrol ve denetleme mekanizması olmasıdır. Esasen din (ve aile) denetleme kurumlarıdır, toplumda süreklilik sağlayıcı mekanizmalar geliştirirler” (Aydın, 2000: 113).

1.2.4. Siyasal DİA

Siyaset de bir ideolojik aygıt olarak kabul edilmektedir. Siyaset kurumu, öncelikle kamu düzeninin ve genel yönetimi sağlama ihtiyacının karşılanmasına yönelik işlevlerde bulunur (Aydın, 2000: 22). Louis Althusser’e göre; gerçek varoluş koşullarının hayali ile yer değiştirmesi bir tek nedene dayanıyor. Bu neden az sayıda sinik adamın varlığıdır ki, bu adamlar halk üzerine egemenlik ve sömürülerini dünyanın çarpıtılmış bir tasarımıyla sağlarlar ve bu tasarımı da öyle düşünmüşlerdir ki başka zihinlerin imgelerine egemen olarak bu zihinleri köleleştirsinler (2000: 16). Althusser’in *sinik adam* olarak nitelendirdiği kişileri Marx ve Engels yöneten sınıflar olarak tanımlayarak şunları kaydetmektedir: “Yöneten sınıfların düşünceleri her çağda yöneten düşüncelerdir yani yöneten maddi güç olan sınıf aynı zamanda o çağın yönetici entelektüel gücüdür” (Hall, 1994: 117). Bu egemen sınıflar ortaya attıkları söylemlerle insanları köleleştirirler. Ancak bunu çok gizli ve sinsi bir şekilde yaparlar. Çünkü köleleştirilen beyinler köleleştirildiklerinin farkında bile değildirler. İdeolojik fikir köleliği, onlara toplumsal bir kılıfla sunulmuştur. Bu kılıfın en

önemli aracı seçimler olmaktadır. “Geçmiş yüzyıllarda meşrulaştırımın en önemli yolu din ve ideolojinin aşkınlıklarıydı, günümüzde onların yerini büyük çapta, toplumsal içkinliğe paralel olarak seçimler aldı” (Aydın, 2000: 164).

1.2.5. Haberleşme DİA’sı

“Medyanın siyasal sorunlardaki işlemlerini meşru ve yansız kılan bağlantılar sorunu, kurumsal birer sorun değil, devletin toplumsal çatışmalardaki dolayımın rolüne ilişkin daha geniş bir sorundur. İşte bu düzeydedir ki, medyanın devletin ideolojik aygıtları olduğu söylenebilir” (Hall, 1994: 122). Egemen söylemin tasdikinin en yaygın yollarından ve aygıtlarından bir tanesi de şüphesiz medya araçlarıdır. Medya ya da basın hegemonyayı işlerken sistemin istediği yönde bir söylem üretir. “Basın, okuyucu kümelerinin, sınıfların, fikir odaklarının eğilimlerini yansıtır. Ve böylece bir kamuoyu oluşmasına yardımcı olurken; totaliter ülkelerde basın, devletin, sistemin sözcülüğünü yapar; sistem veya devletin istediği biçimde bir kamuoyu oluşmasını sağlamaya çalışır” (Bozdağ, 2006: 128). Kitle iletişim araçlarında sistem için oluşturulan bilinç yönetimi yoluyla kitleler yönlendirilmektedir. Birey, toplumda hangi görüşün kabul gördüğünü kendi gözlemlerine dayanarak öğrenebileceği gibi, ağırlıklı olarak kitle iletişim araçlarından yararlanmaktadır. Bu durumda kitle iletişim araçlarının fikirlerin gelişim biçimine etki ettiğini söylemek mümkün olmaktadır (Işık, 2002: 92). Bu aygıtlar, kitleler gerektiğinde suskunluğa, gerektiğindeyse kışkırtıcılığa davet edilmektedir. “Medya, kendi kültürel ve ideolojik konumunu koruyabilmek için birkaç yoldan işlev görür: Medya toplumsal bilgiyi sağlar ve seçmeci olarak inşa eder; toplumsal hayatın çoğulluğunu sınıflandırır ve üzerinde düşünümde bulunur ve karmaşık onaylanmış bir düzen inşa eder” (Hardt, 1994: 55).

Devletin ideolojik aygıtlarının hepsinin farklı alanlarda işlerliği olsa da tümü aynı amaca hizmet etmektedir. Kimisi bu amacını din adı altında yaparken, kimisi eğitim, kimisi ise, bilgilendirme ya da iletişim adı altında yerine getirmektedir. Sonuçta tümünün çıkış ve varış noktaları aynıdır; egemen sınıfın çıkarları doğrultusunda ideoloji ve hegemonya ile egemen söylemi yeniden üretmek.

2. Egemen İdeoloji, Hegemonya ve Medyanın İdeolojik Söylemi Yeniden Üretmesi

Egemen ideoloji ve hegemonya arasında, koparılamayacak bir bağ bulunmaktadır. Hegemonya, egemen ideolojinin hedeflediği amaçlara ulaşması konusunda, ona ön ayak olmaktadır. Hegemonya yayılma sürecinde bir takım araçlardan yararlanmaktadır. İçinde yaşanan yüzyılda, bu araçlardan en önemlisi medyadır. Medya, egemen ideolojinin söylemini yeniden üreterek onun yayılmasını kolaylaştırmaktadır. Böylelikle her şey, sürekli bir döngü halinde sisteme ayak uydurarak devam etmektedir.

2.1. Egemen İdeoloji/Güç

Egemen ideoloji ve hegemonyanın uygulandığı hedef kitlelerdir. Raymond Williams, kitlenin komplike bir terim olduğunu ifade ederek açıklamasını şu şekilde devam ettirmiştir: “Kendimizi, arkadaşlarımızı, iş arkadaşlarımızı ve yakın çevremizi kitle olarak görmeyiz de kitleleri, hep ‘diğerleri’ olarak tanımlamaktan hoşlanırsınız. Kitle sözcüğü, daima ‘ötekini’ çağırıştırır. Başka insanlar da bizleri kitle olarak tanımlarlar. Kitleler, diğer insanlardır. Aslında kitleler yoktur, sadece insanları kitleler olarak görme biçimleri vardır” (Aktaran: Arık, 2004: 92). Var olan durum gerçekte olan değil, görülmek istenendir. Bireyler ‘öteki’ kavramını oluşturdukları gibi ‘kitle’ kavramını da oluşturmuşlardır. Bu kitlelerin kim olduğunu belirleyen ise, yine kendileridir. Kendi bakış açılarıdır, yoksa herkes tarafından kabul edilen bir ‘öteki’, bir ‘kitle’ yoktur. Herkesin zihninde oluşturduğu kitle ve öteki kendisinin ürettiğidir.

Kitleler üzerinde uygulanan egemen ideoloji, egemen güç ile bütünleşik bir yapıdadır. Ayferi Göze, egemen gücü; “toplumda yasayı yapan, kaldıran, değiştiren tek güçtür ve bu egemen güç kendi yaptığı yasalara bağlı değildir, çünkü hiç kimse kendi kendini bağlayamaz” (2000: 141) şeklinde tanımlarken Fiske, egemen ideolojinin, kendini bizim öznelliğimizden yeniden üretmeye çalıştığını, dolayısıyla maddi toplumsal koşullarımızdan bağımsız olarak kapitalizmin özneleri olan bizlerin, az ya da çok beyaz ataerkil burjuva ideolojisinin çizdiği öznelliği taşıdığımızı (1997: 32) ifade etmektedir.

Eagleton'a göre; "Egemen iktidar kendini, kendisine yakın inanç ve değerlerin 'tutunmasını sağlayarak', bu tür inançları, doğrulukları kendinden menkul ve görünüşte kaçınılmaz kılacak şekilde 'doğallaştırarak' ve 'evrenselleştirerek', kendisine meydan okumaya kalkışan fikirlere 'çamur atarak', rakip düşünce biçimlerini, muhtemelen, açığa vurulmayan, ama sistemli bir mantıkla, 'dışlayarak' ve toplumsal gerçekliği kendine uygun yollarla 'çapraşıklılaştırarak' meşrulaştırabilir (1996: 23). Meşrulaştırma ortamı oluşturulduktan sonra Marx ve Engels'in -yukarıda da- dediği gibi egemen sınıfın fikirleri her dönem de egemen fikirler olmuştur. Marx ve Engels, bunu şu şekilde açıklamışlardır: "Toplumdaki maddi gücü yöneten sınıf aynı zamanda entelektüel gücü de yönetmektedir. Maddi üretim araçlarını kendi tasarrufu altında tutan sınıf aynı zamanda zihinsel üretim araçları üzerinde de kontrole sahiptir. Bu nedenle, genel olarak konuşursak, zihinsel üretim araçlarından mahrum kalanların fikirleri, egemen sınıfın fikirlerinin etkisi altında kalırlar" (Shoemaker ve Reese, 1997: 108).

Gitlin, "Egemen kurumları yönetenlerin sahip oldukları gücü, büyük ölçüde, belli bir durum hakkında kendi benimsedikleri tanımları yönettikleri gruba doğrudan ya da dolaylı dayatarak koruduğunu" belirterek (Sholle,1994: 273) söylemin yeniden üretimine atıfta bulunmaktadır. Stuart Hall, yönetici ideolojiye boyun eğmenin yeniden üretilmesinin; kültürel kurumları, kiliseyi, kitle iletişim araçlarını, siyasal aygıtları ve ileri kapitalizmde tüm öbür 'üretici olmayan' aygıtları gitgide kendi bölgesine kaydıran bütün bir devlet yönetiminin gerektiğini (1994: 226) ifade etmektedir. Horkheimer ise, oluşturulan böylesi bir ortamda bugün, bireyin varlığını sürdürmesi için sistemin var olma koşullarına uyması gerektiğinin ve bireyin toplumdan kaçacak yerinin kalmadığının (1998: 122) üzerinde durmuştur. Günümüzde egemen güçler artık kendi ideolojilerini benimsetmek için zora başvurmamaktadır. "Egemen artık, 'benim gibi düşünmelisin ya da ölmelisin' demiyor. Tersine şöyle diyor; 'Benim gibi düşünmemekte serbestsin, yaşamın, malın, mülkün sana aittir, ama bugünden itibaren sen aramızda bir yabancısın.' Uyum sağlamayan her şey başına buyruk kişinin acizliğinde devam eden ekonomik bir acizlikle cezalandırılır. ... Yönetilenlerin kendilerine yönetenlerce aşılana ahlak anlayışını her zaman onlardan daha çok ciddiye alması gibi, bugün aldatılan kitleler

de başarı mitine başarılı olanlardan daha çok kapılmaktadır. Kitleler yönetenlerin isteklerini benimsemekte, köle haline gelmelerine neden olan ideolojiye inatla sarılmaktadır. Halkın, kendisine reva görülen şeylere olan büyük sevgisi mercilerin ferasetini hala geride bırakıyor” (Horkheimer- Adorno, 1996: 22- 23). Kitlelerin isteklere inatla sarılma nedeni sunulan ideolojilerin kendilerininmiş gibi sahiplenmeleridir. “Artık egemenlik ve tahakküm, ideolojinin devreye girdiği süreçler içinde engellenme, bastırılma, çarpıtılma, dışlanma olarak değil; söylem aracılığıyla uyumlu ve itaatkâr öznelere yaratılması olarak tanımlanabilir” (Sancar Üşür, 1997: 58). Egemen ideolojinin isteği yönünde oluşturulan öznelere üzerinde, zor kullanmak artık gereksiz olmuştur. Çünkü öznelere benimsedikleri ideolojik söylemleri artık kendileri savunma gereği duymaktadır.

2.2. Hegemonyanın Tanımı

“İnsanı bir şeyi yapmaya ya da razı etmeye hazır hale getirmenin en uygun psikolojik şartı, bu davranış sürecinden memnun kalacağı umudunu vermektir. Fromm bunu, insana yapmasını gereken şeyi yaptırmayı sevdirmek olarak yorumlar ve toplumsal yapı böyle bir tutumla şekillendiğinde, insanın kendisine zorla dayatılan şeyleri yapmaktan zevk alır hale geleceğini vurgular” (www.eski.bianet.org, 24- 11- 2008). Bireye zorla dayatılan şeyleri yapmaktan, onu zevk alır hale getiren duruma Gramsci ‘hegemonya’ demiştir. “Gramsci’ye göre hegemonya, entelektüel ve moral liderliktir ve temel elemanları da rıza ve iknadır. Toplumda belli sınıflar ekonomik ve ideolojik anlamda çeşitli şekillerde ezilmektedir. Ezilen grupların rızasını almak isteyen güçlü grupların çabalarını Gramsci ‘hegemonya’ terimiyle karşılar” (Doğru Arsan, 2004: 154- 155). Hegemonya, ideolojiye yardımcı olan temel kavramdır. Bir çeşit hedefin rıza üretimidir. Gramsci’nin hegemonya kavramı açısından meşruluk ve rıza kavramlarının hayati önemde olduğunu belirten Hall, bunun nedenini şu şekilde açıklamıştır: “Çünkü ilkin, başat sınıfların ideolojiler alanını olumlu bir şekilde hegemonya inşa etmek için kullanabilmeleri meşruluk ve rıza yoluyla mümkündür; ama aynı zamanda ikinci olarak, başat sistemin tahakkümü altında kalan sınıflardan belli bir kabul görebilmesi de ancak meşruluk ve rıza yoluyla mümkün olabilir” (1994: 230). Bu meşruluk ve rızayı sağlayan aygıtları ise, Hall, “Hegemonya,

devletin baskıcı yönünün –aynı zamanda kısmen ideoloji yoluyla işleyen yasa, polis, ordu- yanı sıra üst yapılara ait failler –aile, eğitim sistemi, kilise, medya ve kültürel kurumlar- aracılığıyla başarılı” (1994: 223) diyerek sıralamıştır. Bu aygıtlar kurulu düzende yaydıkları hegemonyayla her şeyin istenildiği yönde işlemesini sağlamaktadır. İrfan Erdoğan bu şekilde oluşturulmuş bir ortamda yasa dışı olmak duygusunun bile, haklıyı ve doğruyu haksız ve yanlış göstermeye yeterli olduğunu (1997: 185) belirtmiştir. Demokraside devrim olarak tanımladığı şeyin ‘rıza üretimi’ için, yani propagandanın yeni yöntemlerini uygulayarak halkın istemediği bir şeyi halka kabul ettirmek için kullanılabileceğini savunan Lippmann, bunun sadece iyi bir fikir değil aynı zamanda bir gereklilik olduğunu düşünüyordu. Lippmann, bunun gerekçesini ise şu şekilde açıklıyordu: “Gereklilikti; çünkü kamuoyunun ortak çıkarları tamamen bir kenara attığını ve bunun ancak sorun çözme yetisine sahip sağduyulu insanlardan oluşan seçilmişler sınıfı tarafından anlaşılıp yürütülebileceğini öne sürüyordu” (Chomsky, 2008: 3- 4).

Rıza ve meşruluk kazandırmayla oluşturulan fikirler sayesinde “fikirler, kısa süreli olup, daha çok kamunun aktüel duygularını yansıtırlar. Çoğu zaman gerçek hisleri değil, ferdin hissetmeye kendini mecbur saydığı duyguları aksettirirler” (Brown, 2000: 46). Bu duygu aksettirme sürecinde “insanlar kendi kölelikleri için sanki kurtuluşları için savaşıyormuş gibi mücadele ederek” (Eagleton, 1991: 207) herkesin aynı kanıda olması sağlanmıştır, aksi takdirde farklı fikirlere yaşama hakkı tanınmamaktadır. Hegemonya yoluyla oluşturulan rıza ve meşruluk ortamını Chomsky, “Dünya bizimle aynı görüşte değilse, o zaman bütün dünya yanılıyordur. Başka hiçbir ihtimal tartışılmaz, hatta akla bile getirilemez. Daha da çarpıcı olanı, dünyanın bizimle aynı görüşte olmaması bile kabul edilemez. Bunu anlayamadığı için de bizim sınırlarımız dışındaki dünya yoktur” (2002: 133) ifadeleriyle anlatmıştır. Chomsky’nin ‘bizim sınırlarımız dışındaki dünya yoktur’ ortamını inşa etme amacını Brown, ‘beyin yıkama işlemi’ olarak adlandırmış ve işleyişini ‘beyin yıkama işlemi; ilkin, şahsın benliğini parçalamayı, bölmeyi hedef alır. Sonrada bu benlikten geriye ne kalmışsa, onun üzerine yeni bir şeyler bina etmeye çalışır (2000: 236) şeklinde açıklamıştır. Beyin yıkama sonucunda oluşturulan tek tipleştirme aşamasında; ülke, bölge, kültür, siyaset, ideoloji, din, dil ayrımı yapmadan, herkesi

bir tornadan çıkmış gibi tek boyutlu, tek düşünceli, tek kültürlü, tek ideolojili birbirinin tıpatıp benzeri insanlar haline getirmeye çalışılmaktadır. Ragıp Duran, bu durumu; “kısacası farklı, renkli ve değişik olan kimlikleri, özgün olanları törpülemeyi amaçlıyor. Neredeyse askeri bir düzen düşlüyor” (2001: 69) şeklinde özetlemektedir. “Toplumda yaygın görüşlerin dışında görüşe sahip olan insanlar, giderek seslerini duyurmada daha az istek duyacağından, kitle iletişim araçlarınca ifade edilen görüşler daha baskın ve doğru görüş olarak algılanacaktır... Bireyin toplumla ve diğer bireylerle bütünleşme amacı taşıması, toplum baskısından uzaklaşmak için diğerlerine benzemesine ve benzer şekilde davranmaya çalışmasına neden olmaktadır” (Işık, 2002: 92). Bunlar oluşturulurken zora başvurulmamaktadır ve öznenin her zaman kendi halinden memnuniyet duyması sağlanmaktadır. İrfan Erdoğan, hegemonyaya, bilinç yönetimi adı altında, “Bilinç yönetimi yoluyla bireylere hep kendi halinden memnuniyet duyma hegemonyası oluşturulur. “Bu "haline şükret" ideolojisine bağlı olarak "ya bu deveyi güdersin ya da bu diyardan gidersin" anlayışı gelir” (www.irfanerdogan.com/ 11. 03. 2008) sözleriyle gönderme yapmaktadır. Haline şükretmeyi öğrenmiş olan özne de, hegemonyanın oluşturduğu tahakküm ortamında ideolojik zora başvurmamaktadır. Hall, hegemonyanın hukuksal ve meşru zorun yanı sıra, hegemonya içinde tabi durumdaki sınıfların ve toplumsal grupların aktif rızalarının kazanılması yoluyla başarıldığı üzerinde durmaktadır (1994: 119).

“Hegemonyanın yaratılması, ortak iradeyi oluşturacak bir dünya görüşü yaratmak için ideolojik alanın dönüştürülmesidir. Bu anlamda ideoloji, öznelere oluşturmaya yönelik bir pratiktir. Bu öznelere kurulma pratiği olarak hegemonya, farklı sınıfların dünya görüşlerinin eklemlenmesidir ve yöneten sınıfla yönetilenler arasında bir tür ideolojik homojenliğin kuruluşudur” (Sancar Üşür, 1997: 35). Bu durumda, hegemonya, yönetici sınıfın egemenliğini sürdürme araçlarına gönderme yapan bir terim (Shoemaker- Reese, 1997: 116) olarak görülmektedir. Hegemonya, iktidarın öznelere dışsal, zora dayalı, merkezi devletin kurumsal özelliklerinden türetilen tanımları yerine, ideolojik süreçler boyunca, zihinlerde kurulan ve onaya dayanan nitelikleri vurgulayan çözümlemelerin önünü açmıştır (Sancar Üşür, 1997: 28). Horkheimer’e göre, “Günümüzde halk hala kendi bireysel kararlarıyla hareket

ettiğini sanır. Aslında, davranışları sosyal mekanizmalar tarafından biçimlendirilir. Gelecekleri bağımsız bireylerin rekabetiyle saptanmaz, onun yerine yönetici klikler ve ekonomik sistem arasındaki ulusal ve uluslar arası çatışmalarla belirlenir. Artık hiç kimse kendine özgü fikirlere sahip değildir. Halkoyu denen şey egemen özel ve kamu bürokrasilerinin bir ürünüdür. İnsanlar arası dayanışmayı yerleşmiş toplumda değil, gangsterler arasında bulmak çok daha olasıdır. Günümüzdeki insanlık durumu, kâr/çıkar üretimine dayanan toplumun temel yapısının sonuçlarıdır, eksiklikleri değil” (Erdoğan- Alemdar, 2005: 328).

Medya ideolojik rolü gereği, zenginlik ve iktidarın meşrulaştırılmasını yayarken (Sholle, 1994: 273) aynı zamanda üzerinde insanların kendi dünyalarının bilincine vardıkları alanı sağlamaktadır (Hall, 1997: 92). Medya, meşrulaştırma işlemini hegemonya aracılığıyla yapmaktadır. “Medyanın izleyici üzerindeki etkisi, hegemonik bir düzenin yaratılması ve sürdürülmesi bazında görülmektedir” (Fejes, 1994: 313). Hall, medya ve öbür anlamlandırıcı kurumların oydaşmanın üretilmesine yardım eden ve rızayı imal eden kurumlar olarak sorunun içine dâhil edildiğini ifade etmiştir. Hall, bu yaklaşımın medya kurumlarının, kendilerini yönetmek isteyenlerin dolaysız zorlamalarından ‘özgür’ ve ‘bağımsız’ kalırken, aynı zamanda başat ideolojilerin üretimlerine ve yeniden üretimlerine nasıl eklemlenebileceklerini tanıtmada kullanılabileceklerine vurgu yaparak böylesi kurumların güçlü bir şekilde rıza sağlayabileceklerinin (1994: 120- 121) altını çizmiştir.

Rıza ortamı sağlandıktan sonra rızanın uygulandığı özneler, susma yoluna gitmektedir. Bu susma eylemi zoraki kabullenmeyi temsil etmektedir. Aksi durumda, “toplum bunları dışlama ve ihraç ile tehdit eder, bireyler de belki de genetik olarak belirlenen, bilinçaltı bir dışlama korkusu taşırlar. Bu dışlanma korkusu, insanların çevrelerinde hangi fikirlerin ve davranış biçimlerinin benimsendiğini ya da reddedildiğini ve hangi fikirlerin ve davranış biçimlerinin taraftarlarının arttığını ya da azaldığını düzenli olarak kontrol etmelerine yol açar” (Neuman, 1997: 227). Çoğunluğa ait görüşlerin yaygın olduğuna ilişkin algılama bir sarmallaşma başlattığı süreçte, karşıt görüşler suskunluğa gömülmeye başlar ve çoğunluğun gibi algılanan görüşler fiilen geçerli görüş olarak yer alır (Fejes, 1994: 319). İnsanlar kendi

fikirlerinin kamuoyundaki oydaşma içinde yer aldığına inandıklarında, özel ve kamusal tartışmalar da yüksek sesle konuşma cesaretine sahip olmaya başlamaktadırlar. Neumann bu durumu, “örneğin rozetler ve arabalarına yapıştırdıkları sloganlarla ve yine giyimleriyle ve halkın görebileceği biçimde üzerlerine taktıkları simgelerle inançlarını açığa vururlar. Tam tersine, insanlar azınlıkta olduklarını hissettiklerinde ise suskun ve temkinli davranırlar, böylece kamu önünde kendi taraflarının zayıflığı hakkındaki izlenim daha da pekişir. Bu durum geçmişten gelen değerlere sıkı sıkıya sarılan kararlı bir azınlık dışında, zayıf tarafın fikirleri tümüyle ortadan kaybolana ya da bir tabu haline gelene kadar sürer” (1997: 227) şeklinde örneklemiştir. Susma ve kabullenmenin ortamını hazırlayan en büyük aygıtlardan bir tanesi medyadır. Medya egemen söylemi yeniden üreterek bu süreci hızlandırmaktadır.

2.3. Medyanın Egemen (İdeolojik) Söylemi Yeniden Üretmesi

Medyanın ideolojik söylemi yeniden üretmesi konusuna geçilmeden önce söylemin ne olduğu ve onunla ideoloji arasındaki ilişkiyi açıklama gereği duyulmuştur. “Söylem, en basit ifadeyle anlamın dil içinde hareket etmesi ile ortaya çıkan şey olarak tanımlanabilir. İdeoloji ise, bu anlamın belli kişi ve gruplar lehine nasıl harekete geçirildiği ile ilgilenir” (Sancar Üşür, 1997: 89). İdeoloji ile söylem arasındaki bağ şu şekilde ifade edilmiştir: “... İdeoloji, mevcut mesaj düzeylerinden biridir; mesajların anlamlandırılma düzeyidir. İdeolojiyi okumak demek mesajların görünmeyen yüzünü okumak demektir. Söylem mesajın söylediği, ideoloji ise, söylenebilecek olanı belirleyen kodlamadır” (Sancar Üşür, 1997: 110).

Hall, ideolojinin söylem yoluyla hayat bulması konusunda mesajın bir araç olduğunu söylemektedir: “Mesaj, bir araçtı. Gönderici konumunda yer alan kimseler, mesajların aracılığına başvurarak tekil alımlayıcıların davranışlarına sonuç alıcı bir şekilde tesir edebiliyorlardı” (1994: 84). Hedefe gönderilen mesajlar, bekledikleri sonucu alma eğilimindedir. Çünkü o sonucu elde etmek için gereken her neyse yapılmaktadır. Mesaj ya da ileti dendiğinde, genellikle medya akla gelmektedir. Çünkü mesaj medya aracılığıyla haber metinlerinde yeni baştan üretilmektedir. İdeoloji ögesi, metinlerin yorumlanmasını amaçlayan bir söyleme eklenirken (Sholle,

1994: 271) medya metinlerinin ideolojik söylemler olarak ele alınması ile medya, yine öznenin oluşum sürecinin ayrılmaz bir parçası olmaktadır (İnal, 1996: 60). Haber üretimine makro düzeyde, yani medyanın ekonomi politiği perspektifinden yaklaşanların kilit noktası, ‘egemen ideoloji’ tezidir. Medyanın ekonomi politiğini sorgulayanlar, ideoloji, medya sahipliği, reklam verenlerin baskısı, kontrol mekanizmaları ve devletin medyanın regülasyonu üzerindeki rolü üzerine eğilirler (Doğru Arsan, 2004: 153). “Yansız ve değer yargısı taşımayan bir enformasyon düşünmek olasılığı çok azdır. Enformasyon sözcüğün her anlamıyla bir güçtür ve gücün yansızlığını savunmak oldukça zordur. Haberdeki her sözcük, her kavram, her tümce, her paragraf, her konu ve her resim belli bir anlam taşır. Taşınan anlam tutucu kuramın yansızlığı ve nesnelliğine bir engeldir” (Erdoğan- Alemdar, 1990: 57). Yansız ve nesnel bilginin olmayacağı, ‘haber metinlerinde yansıtılan söylemler siyasal ve ekonomik yapı içinde iktidar-güç sahibi kişi ve kurumlara ait’ olmasından (İnal, 1997: 159) bellidir.

Seçmeci kaynak kullanımı, tekdüze haber temposu ve öykü başlığının seçimi yoluyla haber medyası hangi haber aktörlerinin kamuya yeniden sunulacağına, onlar hakkında ne söyleneceğine ve özellikle nasıl söyleneceğine karar verir. Yakın dönemde haber üretimi üzerine yapılan çalışmaların çoğu, bu süreçlerin keyfi olmadığını ve basitçe gazetecilerin ilgi çekicilik konusundaki sezgileri tarafından belirlenmediğini göstermiştir. Gazeteciler başkalarının iktidarlarının nasıl tasvir edileceğini ve aynı zamanda sözgelişi kendi örgütlerini öbürlerinden bağımsız kılarak kendi örgütlerinin iktidarına nasıl katkıda bulunacağını öğrenirler. Haber değeri anlayışı seçkin kimselere, örgütlere ve uluslara medyada yeğlenimsel bir yer verilmesini sağlayan ve böylece bunların iktidarlarının tanınması ve meşrulaştırılması sonucunu doğuran ideolojik ve mesleki ölçütlere dayanır (Van Dijk, 1999: 367). Stuart Hall, kültürel yaklaşımın, medya içeriğinin ve etkisinin, medya iletilerinin üretildikleri ve alınıldıkları toplumsal çevre tarafından biçimlendirildiğini varsaydığını (Fejes, 1994: 311) kaydederken Bennet ise, yaşadığımız dünyayı anlamının bir yolu olarak haberin toplumdan ve kültürden ayrı düşünülemeyeceğinin altını çizmiştir. Bennet’in, “Aksine, haberler gruplar içinde ilişki kurma şekillerimizde (sosyal boyut) ve içinde yaşadığımız dünyaya ilişkin

tanım ve değerlendirmelerimizde (kültürel boyut) meydana gelen değişikliklerin önemli göstergelerinden biridir. Gerçekliğimiz, hayatın mı medyayı, medyanın mı hayatı takip ettiğine karar vermeyi zorlaştıracak denli medyatiktir” (2000: 31) sözleri, gerçeklik konusunda hayat ve medyanın ne kadarda çok birbiriyle iç içe girmiş olduğuna vurgu yapmıştır. “Medyanın sanal evreninde soyut fikirler olarak başlayan gerginlikler zamanla somutlaşmaya, katılaşmaya gerçek hayatın içine girmeye başlar” (Bostancı, 1998: 21). Bu durumun oluşmasını sağlayan şey, medya tarafından verilen, söylemlerin aslında başka egemen söylemler tarafından meydana getirilmiş olmasıdır. Kunelius’a göre, “gazetecilik büyük ölçüde başka söylemlerden oluşan, başka söylemleri temsil eden ve dönüşüme sokan bir söylemdir” (Tokgöz, 2000: 159).

“Günümüzde kendilerini toplumun organize edicisi olarak gören politikacılar ve sermayedarlar (baskın sınıf)ile kendilerini toplumun eğiticisi moral önderi olarak gören gazeteciler arasında toplumsal rızanın üretimi açısından ciddi bir işbirliği söz konusudur. Onlar, bir yandan organik olarak birbirine bağlı üst ve alt sınıflar arasındaki iletişimi kuran aracılar vazifesi görmektedirler; diğer yandan da egemen ideolojinin meşrulaştırma uzmanı olarak alt sınıfla ait oldukları üst sınıf arasındaki problemleri ve karşı çıkışları yatıştırma görevi üstlenirler” (Doğru Arsan, 2004: 155-156). Yönetenler, yani iktidar sahipleri, bu yönetimi sadece zor üzerine değil, aynı zamanda bir uzlaşım üzerine kurarlar. İktidar sahiplerinin düşüncelerinin kamuda yayılması ve benimsenmesinde yani uzlaşımın sağlanmasında önemli bir kanal da yine medyadır (İnal, 1997: 150).

Van Dijk, haberi bir tür olarak değil, bir söylem olarak ele almakta ve haberin söylemini toplumda var olan egemen söylemlerin bir ürünü olarak görmektedir. Stuart Hall ve diğerleri ise, egemen söylemlerin haber metni içinde yeniden kurulduğuna işaret etmektedir (Tokgöz, 2000: 159). Ayşe İnal, hem Van Dijk’te hem de Hall’da kast edilen şeyin, haberin söyleminin egemen söylemlerden, yani güç-iktidar sahibi kurum ve kuruluşların söylemlerinden bağımsız olmadığına (1996: 97) vurgu yapmıştır. İnal’ın tezini haberi bir söylem olarak gören Van Dijk de şu şekilde desteklemiştir. “Seçkinlerin bağımlılıkları tipik bir şekilde ideolojik olarak çeşitli

mesleki normlar, değerler ya da yasalar tarafından, örneğin kitle medyasında ifade özgürlüğünün olması gerektiğine duyulan yaygın inanç tarafından gözlerden gizlenir” (1999: 338). Burada gizli hegemonyadan bahsedilir. Hegemonya ideolojinin gizlenme yöntemidir. Bu durumda haberin söylemi içinde egemen söylemler doğallaşıp egemen ideoloji yeniden kurulmaktadır (İnal, 1996: 104).

Ürettiği söylemlerle, medyanın, egemen gücün meşrulaşmasını sağladığını kabul eden sadece Van Dijk ve Hall değildir. Onların yanı sıra Marxist ve eleştirel yorumcular da kitle iletişim araçlarının toplumsal sistemi meşrulaştıran hâkim normlar ve değerleri destekleyerek stratejik bir rol oynadıkları öne sürmektedirler (Curan- Gurevitch- Woollacott, 1982: 9). Birçok kuramcı haberi bir hegemonya aracı olarak görmektedir. “Haber içeriklerindeki hegemonyacı değerler, egemen yönetici güçlerin kendi siyasi otoritesini korumada ve iktidarını sürdürmede, mevcut durumu korumada kullandığı araçlardır. Bu hegemonyacı değerler haber içerikleri aracılığı ile aktarılır. Bir toplumda yönetici güçlerin kendi otoritesine, ideolojisine meşruiyet kazandırmak, egemen ideolojiyi destekleyenlerin veya bu ideolojinin baskı altında aldığı diğer sosyal sınıf ve grupların zımni veya açık rızasını kazanmak, egemen ideolojiyi yeniden üretmek; böylece kitleleri yönlendirip doğrudan denetlemek amacıyla medyayı araç olarak kullandığı düşüncesi hegemonya görüşünün solcu biçiminin hareket noktasıdır” (Çebi, 1997: 38- 39). Egemen ideolojiyi yayma noktasında medya aracılığıyla üretilen söylemlerin çerçevesini egemen güçler belirlemektedir. Egemen iktidar, söylemi üretirken ‘haber kapılarını belli sesleri ve fikirleri kamuoyuna duyurmak için açar ve diğer perspektiflere kapatır. Sonuç olarak ortaya çıkan gerçeklik imajları, dünyada kim olduğumuza ve ne yaptığımıza dair sahip olduğumuz düşüncelerimizin sınırlarını çizer’ (Bennett, 2000: 63). “Var olan siyasal ve kültürel yapı içinde üretilen durum tanımları haber metinlerinde yeniden kurulur, aktarılır, ama statükoyu sarsıcı, dönüştürücü grup ve kişilerin olayları ele alış ve değerlendirilme biçimleri haberin sözünün dışında kalır” (İnal, 1997: 159).

Bu durumda Bernard Cohen’in, “Medya ne düşüneceğimizi söylemekte başarılı olmayabilir, fakat ne hakkında düşüneceğimizi söylemekte fevkalade başarılıdır” (1963: 208) sözlerini akıllara getirmektedir. Medyanın, ‘bireylere ne hakkında

düşünecekleri ve kendilerini nasıl hissedeceklerine' götüren sürecin işleyişini Chomsky ve Herman; "... Değerli sayılan kurbanlara öncelikle ve dramatik bir olay örgüsüyle yer verilecek; bu kurbanlar insani boyutlarıyla işlenecek; bu kişilerin okurda ya da izleyicide ilgi ve acıma duyguları uyandıracak türdeki öyküleri ayrıntılarla sunulacaktır. Öte yandan değersiz görülen kurbanların öyküleri, az ayrıntı ve asgari insanileştirme ile verilecek, metinde heyecan ve öfke uyandırıcı unsurlar çok az yer alacaktır" (1998: 96- 97) şeklinde açıklamışlardır. Chomsky ve Herman, medya izleyici ve okurlarını 'kurban' olarak nitelendirmiş ve tutuldukları hegemonik bombardımandan kurtulmalarının mümkün olmadığı üzerinde durmuşlardır. "... İletişim araçları, tembel ve edilgen kurbanlarına derinden işleyen 'sözcük mermileri' fırlatıyordu. Artık bütün yapılması gereken, bu tesirin derinliğini ve büyüklüğünü modern bilimsel teknikler aracılığıyla ölçmektir" (Curan- Gurevitch- Woollacott, 1982: 7).

Medya yöneticileri, imajların ve haberlerin seçimi, imal edilmesi, işlenmesi ve takdim edilmesi; dolayısıyla inançları ve tutumları, sonuç itibarıyla davranışlarımızı belirleme işini kendilerine görev saymaktadır. Reel gerçeklikle uyuşmayan mesajları kasıtlı olarak imal ettiklerinde medya yöneticileri, zihin yöneticileri olup çıkarlar. Nesnel gerçeğin kusurlu olarak algılanmasına, dış dünyayı kavrama gücünden yoksun bırakılmış bir şuurun oluşmasına yol açan mesajlar, zihin yöneticileri tarafından kasıtlı olarak tahrip ve tahrif edilerek imal edilmiş, zihinleri şuuruları ve davranışları yönlendirmeyi ve biçimlendirmeyi amaçlayan mesajlardır (Çebi, 1997: 19). Bu şekilde medya yoluyla üretilen tüm söylemler egemen ideolojiye meşruiyet kazandırmak amacıyla yapılmıştır. Smythe ve Schiller'e göre, "ideoloji üretimi kasıtlı bir süreçtir... Buna göre, medya, başat siyasi ekonomik sistemin desteklenmesinde kasıtlı olarak kullanılmaktadır. İdeolojiler tikel bir grubun amaçlarına hizmet eden bilinçli bir şekilde üretilmiş yalanlardır" (Sholle,1994: 274). Böylelikle, medya kurumları, sürekli olarak tutarlı bir ideoloji ile toplumsal yapıyı yönetilen sınıfların tahakküm altına alınmamalarına rızalarıyla katılımları aracılığıyla yeniden üreten ve haklılaştıran bir dizi ortak duyuşal değerler ve mekanizmalar üreterek hegemonyacı bir işlev görmektedirler (Shoemaker- Reese, 1997: 116). Bu durumda medya, kurmaca topluluklar ve yanlış bir yakınlık duygusu yaratmanın

aracıydı (Hardt, 1994: 25) ve her medya içinde bulunduğu toplumun kendini meydana getiriş biçimine göre oluşmaktaydı (Bilgili, 2005: 178). İçinde bulunduğu topluma göre oluşturulan medyanın malzemesi olan haber ve yorumlar ancak izin verilen yelpaze dışına çıkılmamışsa doğru olarak kabul edilmektedir (Chomsky, 2002: 491). İzin verilen yelpaze ise, genel itibariyle egemen söylemin izin verdiği ölçütler dâhilindedir.

Hegemonyanın yayılması konusunda –özellikle siyaset hegemonyası- medya vazgeçilemez aygıtlardan bir tanesidir. “Haber sürekli olarak iktidarı-gücü elinde tutanlarca inşa edilen olayların ortaya çıkardığı politik işin gerçekliğini sağlar” (Schudson, 1994: 314). İnal, medya ve siyaset arasındaki ilişkiyi değerlendirirken, tüm siyasal sistemin medyaya bağımlılığından bahsetmekte ve siyasilerin meşruiyetlerini sağlamada ve sistemin islemesinde, medya olmadan bir siyasal sistemin düşünölemeyeceğini belirtmekte ve kitle iletişim araçlarının gerek gündeme getirdikleri konular gerekse haber değeri ile güncel siyasetin tam ortasında olduklarını ifade etmektedir (1999: 19- 21). Medya ve siyaset karşılıklı bir uzlaşım ilişkisi içindedirler; birinin hoş görmediğine, diğeri de aynı şekilde yaklaşır, birinin aykırı bulduğunu diğeri de aykırı bulur. “Hallin’e göre, gazeteciler, uzlaşma alanında savunucular ve kutsayıcılar olarak hizmet ederlerken, sapkınlık alanında siyasal uzlaşımın dışında kalanları teşhir ederler, suçlarlar ve dışlarlar. Miliband, benzer bir bağlantı çizer: “Muhalefet ne kadar radikalse, medya da aynı oranda daha az tarafsız ve nesneldir” (Shoemaker ve Reese, 1997: 117). Max Weber’in, gazeteciyi toplumsal konumu itibariyle politik bir insan olarak tanımlamasının (Schudson, 1994: 308) altında da bu yatmaktadır. İdeolojik söylemi yeniden üretme ve yayma noktasında sahip olduğu güç noktasında medyayı, dördüncü güç olma konumunun daha da ilerisinde bir kurum olarak düşünmek yanıltıcı olmayacaktır. Çünkü başta siyaset kurumu olmak üzere çok sayıda kurum medyaya bağımlı duruma gelmiştir. “Daha önceki yüzyıllarda medya, egemen kurumların biçimini yansıtmaktaydı. Fakat modern dönemde meydanın kendisi diğeri kurumların ayak uydurmaları gereken egemen güç haline gelmiştir. Ve tüm siyasal süreç, medya mantığına bağılı bir biçimde, medya için üretimin bir uzantısına dönüşmüştür” (Hackett, 1998: 41).

İKİNCİ BÖLÜM

2. FİKİRSEL BAĞLAM

2.1. Fikrin ve Basının Özgür Olması

“Düşüncenin hakları, toplumun korunmasından önce gelir; çünkü fikirler arasındaki çatışma ve çarpışma ilerlemenin vazgeçilmez şartıdır” (Meriç, 2003: 163). Cemil Meriç, farklı fikirlerin aynı sahada buluşturulmasını yani karşılıklı olarak çarpışma imkânı bulmalarını, ‘ilerleme’ için bir ön koşul kabul etmektedir. Farklı fikirlere yaklaşımın temel alındığı çalışmanın bu bölümünde, fikir ve basın özgürlüklerinin ne oldukları, kapsamaları, sınırlılıkları ve önemleri üzerinde durulmuştur.

2.1.1. Fikir özgürlüğü

“Rousseau’ya göre, insan sıfatına bağlı, sadece o sınıftan gelen bir hürriyet (özgürlük) vardır. Yeni hukukun, yeni ahlakın, yani demokrasi hukuk ve ahlakının temeli bu hürriyet anlayışıdır. İnsan insana eşittir. Hiç kimse başka bir kimseden ne daha üstün, ne de aşağı. İnsanı insan yapan ruh ve akıl. Ruh ve akıl, bütün insanlarda bir. Bütün insanlarda konuşan vicdan aynı. İçinden gelen sese kulak vermek, hissettiklerini söylemek, düşüncelerinin dile getirmek her insanın hakkı. Kimse bu sesi boğamaz, bu iradeyi baskı altına alamaz” (Meriç, 2003: 199) diyen Cemil Meriç, insanlar arasındaki eşitlik ve özgürlük hakkının vazgeçilemez önemine vurgu yapmıştır.

Ayferi Göze, özgürlüğü, insanın davranışlarını kısıtlayan dış engellerin bulunmaması, özgür insanı ise, zekâ ve gücünün elverdiği ölçüde dilediğini yapan kişi şeklinde tanımlamıştır. (2000: 141). Asıl konu, fikir özgürlüğünün ne olduğudur. Süleyman Dost’un, fikir ya da düşünce özgürlüğü tanımı şöyledir: “Düşünce ve ifade özgürlüğü, dar anlamda kişinin düşünce ve kanaat özgürlüğüne sahip olmasının yanında düşünce ve kanaatlerini serbestçe açıklayabilmesi demektir. Geniş anlamda ise, başka düşüncelere ulaşabilme (haber alma, bilim ve sanat), din ve vicdan özgürlüklerini de içermektedir. Sahip olunan düşünce doğrultusunda bireysel veya toplu olarak hareket ve davranışta bulunabilme bu özgürlüğün unsurlarındandır”

(2001: 11). İrfan Erdoğan'ın tanımı ise şu şekilde olmuştur: “İfade özgürlüğü, en geniş anlamıyla, düşüncelerini çeşitli iletişim araçlarını kullanarak anlatmayı içerir. Yani, ifade özgürlüğü düşüncelerin iletişimi özgürlüğüdür” (www.irfanerdogan.com/11.03.2008).

Fikir hürriyeti, sadece bilgi edinme/düşünme ve düşünce hürriyetlerinden ibaret değildir. Kişilerin sahip oldukları düşünce, kanaat ve inançlarının birde dışa dönük veçhesi mevcuttur. İnsan sadece düşünme ile yetinmeyeceği ve tek başına değil, belli bir toplum içinde yaşamak durumunda olduğu için, zorunlu olarak düşüncelerini başkalarına iletme yollarını arayacaktır. Tabii olarak her düşünce kendisine taraftar kazanmak ister. İnsan, manevi/ruhi hayatı ile sınırlı bir varlık olmadığı için, düşünce ve inanç değerleri onun davranışlarını da şekillendirir ve onu çeşitli işlemlerle dışarıya yansıtır. Her düşünce geçişlidir ve tabii olarak iletişimseldir. Sözle, yazıyla, öğretim yoluyla vb. ifade araçları vasıtasıyla, düşünce, kanaat ve inanç değerlerinin iletişimi, toplumsal bir fenomen olarak doğrudan doğruya hukukun ilgi alanına girer. İfade hürriyeti, kişilerin, düşünme süreci neticesinde, yapmış olduğu tercihleri, benimsemiş olduğu düşünce, kanaat ve inançları, söz, yazı, davranış vb. her türlü ifade araçlarıyla harici aleme yansıtabilme, başkalarına aktarabilme, anlatabilme, yayabilme, onları kendi düşünce ve inançlarının doğruluğuna ikna edebilme, inandırabilme, tercihleri doğrultusunda tutum ve davranışlarda bulunabilme hakkını ifade eder (www.akader.info.tr.19-01-2008).

“Düşünce, düşüncedir ve içeriği ne olursa olsun, ‘insan etkinliğinin en soylusu’ olarak saygıya değer. Özellikle, bir demokraside, düşünce özgürlüğü yalnız kurulu düzene ve anayasaya uygun düşünenlerin değil, herkesin hakkıdır.” (Tanilli, 2003: 20) diyen Tanilli, insanın kendisine ait olan düşünceleri kabul görse de görmese de onun hakkı olduğunu ve onu engellemenin her türlü düşünceye saygı temeline dayalı olan düşünce özgürlüğüyle bağdaşmayan bir durum olduğunun altını çizmiştir.

Süleyman Dost, fikir (ifade) özgürlüğünün amaç ve öneminin dört ana başlık altında toplanabileceğini söylemiştir: “Kişinin vicdan ve öz tatminini

gerçekleştirmesi, sosyal ve ahlaki değerler hakkında sorgulama imkân sağlaması, demokrasinin özelliği olan politik tartışmalara izin vermesi ve sonuncusu da bilim ve sanat çabalarını teşvik etmesidir” (2001: 15). “Fikir hürriyetinin üç unsuru/evresi mevcuttur. Birincisi, düşüncenin oluşum öncesi evresidir. Fikir hürriyetinin bu evresine tekabül eden unsur, “bilgi edinme ve düşünme hürriyetidir. İkincisi, oluşmuş, edinilmiş, fakat o an itibarıyla henüz ifade olunmamış düşünce, kanaat ve inançlara ilişkin tercihlerin söz konusu olduğu saf düşünce aşamasıdır. Bu evre/unsura tekabül eden hürriyet ise, “düşünce hürriyetidir”. Bu hürriyet kapsamında, “kanaat, vicdan ve inanç hürriyet”leri yer almaktadır. Üçüncüsü, düşünce ve kanaatlerin her türlü ifade araçlarından yararlanmak suretiyle harici âleme aktarılması aşamasıdır. Bu unsur kapsamında da “düşünceyi ifade hürriyeti” yer almaktadır. Bu unsurların bütününden hareketle fikir hürriyetini, düşüncelerin oluşumuna imkân veren bilgi/haberleri serbestçe elde edebilme ve düşünebilme (hür düşünme), düşünme faaliyeti neticesinde düşünce, kanaat ve inanç değerleri arasında tercihte bulunabilme ve bu tercihlerinden dolayı kınanmama, rahatsız edilmeme, suçlanmama, kaygı duymama ve bunları her türlü meşru ifade araçları ile harici âleme aktarabilme imkân ve serbestisi şeklinde tanımlayabiliriz” (www.akader.info.tr.19- 01- 2008).

“Özgürlük güce bağlı olarak ya vardır, ya sınırlıdır, ya da yoktur” (www.irfanerdogan.com/ 11. 03. 2008). Özgürlük kavramının her birey için apayrı bir önemi vardır. Özgürlük, insan için yemek ve içmek kadar hayatidir. İnsanlar tutsak olarak yaşama ihtimalini dahi düşünmezler. Sartre’da, özgür olmak, kişi olarak var olmakla aynı şeydir. Rousseau ise, özgürlüğünden vazgeçmek, insan olma niteliğinden, insanlık haklarından, hatta ödevlerinden vazgeçmek demektir. Her şeyden vazgeçen insanın hiçbir zararını karşılama olanağı yoktur. Böyle bir vazgeçme insanın yaradılışıyla uzlaşmaz şeklindedir (Rousseau, 1996: 20). Cemil Meriç’e göre özgürlük ya da hür düşünce bir ihtiyaç duygusundan ortaya çıkmıştır. “Hür düşünce, bir yokluk duygusundan, ılımlı bir sosyal tedirginlikten, bir dengesizlikten doğar. Kendine özgü bir tedirginlik bu. Bir çeşit aydın hastalığı. Entelektüel, ne maden ocaklarında, ne fabrikalarda çalışmak zorundadır. Kabiliyetlerini geliştirmek için belli imkânlarla sahiptir, ama bu imkânlar yetmez ona.

Kurulu düzene baş kaldırması bundan. Düşünce, mutlular için bir lüks, eksiklik duyan için ihtiyaç” (Meriç, 2003: 39).

“... Modern dünyada, bir ülkede demokrasinin derecesinin ölçütü, o ülkede yurttaşların yararlandıkları özgürlüklerin düzeyidir” (Tanilli, 2003: 18). Ancak şu var ki söz veya yazının ifade özgürlüğü güvencesinden yararlanabilmesi için fikri nitelikte olması gerekir. Kişinin onur ve itibarını kırıcı, küçük düşürücü, küfür, iftira nitelikli, müstehcen, özel hayatın gizliliğini ihlal edici, söz, yazı ve fiiller ifade özgürlüğünün kapsamı dışında kalır (Dost, 2001: 14). Fikir ve ifade özgürlüğünün gerçek anlamda olması gereken bir kıstas olduğu her ne kadar kabul edilen önemlilikte olsa da, bu özgürlüğün nerelerde kullanılacağı da önem atfetmektedir. “Eli kalem tutan her insan ifade özgürlüğü adı altında diğer toplumlar ve insanlar tarafından değer verilen saygı gösterilen onlar için manevi değerleri olan simgelere hakaret edebilir mi? Bu tutum ve davranışları sergileyen insanlar sağlıklı bir düşünce yapısına sahip mi? Oysa ifade özgürlüğü insanın her aklına eseni yapması demek değildir. Başkalarının inançlarına ve kişilik haklarına saygı göstermek en az ifade özgürlüğü kadar önemlidir” (www.caginpulisi.com. 19- 01- 2008). Düşünce ve fikir özgürlüğünün çağdaş demokrasilerde taşıdığı önem ve gördüğü sayısız işlev bu özgürlüğün sınırsız olduğu anlamına gelmemelidir. Diğer özgürlükler gibi düşünce ve ifade özgürlüğünün de var olabilmesi için bunun sınırının belirtilmesi, kullanılma yöntemlerinin gösterilmesi gerekir. Bu düzenleme hem bu özgürlüğün kötüye kullanımını önlemek, hem de herkesin yararlanmasını sağlamak amacına yöneliktir... Buna göre, herhangi bir düşünce sahip olduğu soyut içeriğinin niteliği dolayısıyla değil, düşüncenin şiddet içeren fiile dönüşmesi biçimiyle sınırlamaya konu olabilmektedir (Dost, 2001: 61). Özgürlük, ancak bireyin kendi hür düşüncesini kullanarak, başkasının haklarını ihlal etmeden meydana getirildiğinde kabul görebilmektedir. Özgür olmak, kendisi olmakla özdeşdir. Bu özdeşliğin başkasına hizmet etmemesi gerekmektedir. Hume’nin şu sözleri bu konuyu iyi özetlemektedir: “Özgürlükten, yalnızca istemenin belirlemelerine göre eylemde bulunma ya da bulunmama gücünü anlarsak, özgürlük vardır, demektir; ama özgürlükten isteme belirlenmeden eylemde bulunmayı –nedensiz eylemde bulunmayı, ya da bir şey

istemeden, rastgele eylemde bulunmayı- anlarsak, o zaman ‘özgürlük yoktur’ denebilir” (Kuçuradi,1998: 2).

İfade özgürlüğü diğer bütün özgürlükler gibi sınırsız ve mutlak olmayıp, belirli şartlar altında, bazı sınırlama ve müeyyidelere tabi tutulabilir. Bu konuda mukayeseli hukukunda kabul ettiği genel sınırlama sebepleri vardır: “İlk olarak, bütün özgürlüklerde olduğu gibi, düşünce ve ifade özgürlüğünün de genel ve klasik sınırı başkalarının özgürlüğüdür. Buna göre açıklanan düşünce ile başkalarının hayatı, kişiliği ya da düzeni olumsuz bir biçimde etkileniyorsa, böyle bir düşünce açıklaması ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirilemez. Hakaret, iftira, sövme ve benzeri ifadeler bu gruba girer. İkincisi, devletin gizli olarak kabul ettiği bilgilerin açıklanması ve yargılama görevinin gereği gibi yerine getirilmesini engelleyen düşünce açıklamaları da ifade özgürlüğünün sınırlarındandır. Genel kabul gören üçüncü bir sınırlama sebebi de, düşünce açıklamasının, insanları suç teşkil eden fiilleri işlemeye tahrik ve teşvik edici olmasıdır. Bir başka sınırlama sebebi, düşünce açıklamasının kamu düzenini bozucu nitelikte olmasıdır. Bu sınırlama sebebinde dikkati çeken husus, yasaklamaya konu olan, düşüncenin kendisi değil onun açıklanış biçimidir. Diğer bir sınırlama biçimiye, düşünce açıklamasının milli güvenliği tehdit eder nitelikte olmasıdır. Burada sınırlama konusu devletin varlığına son vermeye yönelik yıkıcı fiillere çağrıda bulunmak ve bu tür fiillere insanları kıskırtmak niteliğinde ki ifadelerdir” (Dost, 2001: 62- 63).

Ayferi Göze, insanların barış ve güvenlik için yapay yaratık devleti yaratmakla kalmadıklarını, aynı zamanda yasa denen yapay zincirleri de yarattıklarını ve yaptıkları anlaşmayla bu zincirin bir ucunu egemen kişinin ya da meclisin dudaklarına, diğer ucunu da kendi kulaklarına bağladıklarını ifade eder (2000: 141). Böyle bir durumda tam bir düşünce özgürlüğünden söz edilemez. Aslında asıl mühim olanın yasalara bağlı olarak oluşturulan özgür bir ortamın değil, toplumda yaşayan her bireyin onu tasdik etmesi ve savunmasıdır. “Asıl başarı, yargı kararlarıyla ya da dayatmacı yasalarla değil, zihniyet değişikliği yaratacak tartışma ortamlarının sağlanması ve tam ifade özgürlüğüyle sağlanır. Her zaman dile getirdiğimiz gibi, yanlış zihniyetler ancak kendi özgürlükleri içerisinde boğulabilir. Baskı, dayatma ve

engellemeler, olsa olsa yanlış zihniyetin kendi içinde daha da kahramanlaşmasına ve pekişmesine vesile olmaktan öte bir yarar sağlamaz” (Dink, 2008: 62). Çünkü düşünce hürriyeti alanına müdahale, kişilerin bazı düşünce ve kanaatlerden dolayı yaptırma tabi tutulmaları, ilgili alanlarda kişilerin düşünce ve çözüm önerileri geliştirebilme kanallarının tıkanması olgusunu ortaya çıkaracaktır. Bu alana ilişkin olarak kişilerin düşünce geliştirip tercihlerde bulunabilmeleri, bazı görüşleri benimsemeleri “cesaret” meselesi haline gelecektir (www.akader.info.tr.19- 01- 2008). “İnsan hür doğmuş, ama her tarafta zincirler içinde. Toplumlar alışmaya görsün efendiye, alışınca bir daha vazgeçemezler. Boyunduruğu kırmağa kalkışmak onları hürriyetten bir kat daha uzaklaştırır. Serbazlığı hürriyet sınırlar, oysa serbazlık hürriyetin tam tersi. Yaptıkları her devrim madrabazların eline düşürür onları, zincirleri daha da ağırlaşır” (Meriç, 2003: 196).

Baskı ve şiddete dayalı olarak oluşturulan düzen, baskının uygulandığı kişilerin şöhrete kavuşmalarına ve kahramanlaşmasına neden olmaktadır. Bu ilk çağlardan beri olan bir durumdur. Bu konuda en büyük örnek olarak gösterilebilecek kişi ünlü filozof Sokrat’tır. “Vatandaşlar Sokrat’ı baldıran zehiri içmeye mahkûm ettiler. Sokrat “Beni öldürmeyin. Yaşlıyım. Birkaç yıl ya yaşar ya yaşamam. Öldürüp beni meşhur etmeyin, meşhur olursam bugün sizi korkutan düşüncelerim evrenselleşir ve tüm insanlığa mal olur” dedi. Onu dinlemediler. Oysa bu sözler, Sokrat’ın kendisine o anda şırınga ettiği gençlik aşısıydı. Sokrat, vatandaşları ikna edemedi ama asırlardır yaşayan bir ikna stili yarattı. ‘Savunması’ düşünce tarihine, ‘en çarpıcı plural metin payesi ile tescil edildi” (Anık, 2000: 9).

Bireyler hangi görüşlerin çoğunluk tarafından kabul gördüklerini ya da güçlenmeye başladıklarını ve hangi görüşlerin azınlıkta kaldığını ya da gözden düştüğünü anlamak için tarayıp dururlar. Bir kimsenin, benimsemekte olduğu görüşlerini, bunların çoğunlukta kiyle tutarlı olduğunu gördüğü vakit dışa vurma daha muhtemeldir (Fejes, 1994: 319). Genel ya da azınlık tarafından içe sindirilemeyen fikirler yok edilmeye mahkûm kalmaktadır. Çünkü en etkili susturulma biçimi olarak bu görülmektedir. Aslında bu insan vicdanının ve beyninin acizliğidir. Bir tarafta kendin olan ve bir toplulukla bütünleştirilen ‘biz’, diğer tarafta

ise, senden olmayan ‘o’ yani ‘öteki’ vardır. “Alışkanlıklarla birlikte yaşamak, en kolay işlerden biridir, ama bunu yıkmak çok büyük şey ifade eder; işimi kaybedebilirim... Ve eğer ‘Aslında düzensizlik olan bütün bu kurulu düzene karşıyım’ dersiniz, toplumun dışına itilirsiniz; bu sizi korkutur, sonuçta her şeyi kabullenirsiniz.” (Perin, 1999: 67). Neuman, bireylerin toplumda yalnız kalmaktan ve yalıtılma korkusundan dolayı çevrelerini sürekli denetlemekte olduklarını ve toplumda yaygınlaşan ve gözden düşen kanıların neler olduğunu saptayarak, kendi görüşleri yaygınlaştıkça fikirlerini açıkça dile getirmekte, aksi durumda ise, sessiz kalmayı tercih ettiklerini (1993: 202) savunmuştur.

Bir fikrin özgür varlığına tahammülsüzlük sonucundaki yıkma isteğini doğuran, o fikrin kendi fikrini yıkabileceği korkusudur. Gustave Le Bon, bu durumu, “kim ki kalabalığa yanılısamalar sunar, kolayca onun efendisi olur; kim ki bu yanılısamları bozmaya kalkışır, her zaman onun kurbanı olur” şeklinde açıklar. Ötekinin yaşabilmesi için sisteme ayak uydurması gerekmektedir, öznenin sahip olduğu fikirlerin, diğerinin fikirlerine zarar verecek bir konumda olmamalıdır. Bu durum herkesin hoşgörüsüne açık değildir. Kolay değil, bugüne kadar kabul ettiği doğrulara saldırılmaktadır, onların savunduğu şeyin tersi savunulmaktadır. Bu fikir savunulan diğer fikre zarar verecek. Zarar vermek onun doğruluğunu çürütmekle olacaktır. “Bu ise, doğru değildir; çünkü o yüzyıllardır var olan bir doğrudur, atalarımızın bize miras bıraktığı bir doğrudur, onu yok etmeye hiç kimsenin gücü yetmez, bunun için her şeyi yaparım.” İşte her şey bu şekilde başlamaktadır. “Güçlünün rıza ve meşruluğa dayanarak yönetmeye devam edebilmesinin araçlarından biri, tekil bir sınıfın ya da iktidar bloğunun çıkarlarının, çoğunluğun genel çıkarlarıyla aynı hizaya getirebilmesi ya da eşdeğer kılınabilmesidir” (Hall, 1994: 121).

“Köleliği, tanımlayan ve saptayan temel öge, kişinin kendi geleceğini kendisinin özgürce tayin etme olanağından yoksun bırakılışıdır” (Erdoğan, 1997: 25). Kişi doğarken özgür doğmaz, çünkü onu oluşturacak olan kurallar ve özellikler çoktan ortaya konulmuştur. Birey hayata ‘merhaba’ dedikten sonra kendini, kendisi bile hissetmeden bir ideolojik köleliğin içine atar. “Yasal olarak kişiye sahiplikle

gelen mutlak kölelik biçimlerinde köle, öldürülmeye kadar giden doğrudan veya dolaylı fiziksel cezalandırma ve işkenceyle karşılaşır. Kölenin kullanımı, dövülmesi, işkenceye tutulması ve öldürülmesi mülkiyet hakkının bir ifadesi olarak nitelenir” (Erdoğan, 1997: 26). İdeolojik bir kölelik objesi olmuş olan birey başka direnecek bir yolu yok ki, olanlara, baştan beri kabul edilmişlere karşı çıksın. Karşı çıkmak diye bir arzusu yok ki. Çünkü o kabul ettirilenlerin süvariliğini bizzat kendisi yapmaktadır. Kendinin içinde bulunduğu düzenden memnundur. İrfan Erdoğan, ideolojinin sonunun ilanının bir şeklinin de, kafa kırarak ve zincire vurarak veya ücrete- maaşa köle yaparak yaratılan sessizliği işaret edip, ‘gördünüz mü? Herkes memnun, herkes kendi değirmenini döndürmekle meşgul’ diyerek yapılandır diye ifade eder (1997: 187).

Her insanın bir düşünceye sahip olduğu düşünülüğünde, birinin düşüncesini özgürce açıklayıp diğerinin açıklamaması çok adil bir durum değildir. “... Toplumda, hiçbir düşüncenin ayrıcalığı yoktur: her düşünce özgürdür; özgürce açıklanır, özgürce örgütlenir ve her fikrin iktidara gelme hakkı vardır” (Tanilli, 2003: 19). John Stuart Mill şunu vurguluyordu; bir düşünce doğrudan olsa farklı düşüncelerle çarpışmadığı sürece kısa zamanda bir dogmaya dönüşebilir. “Eğer bir teki dışında bütün insanlar aynı düşüncede olsalar ve yalnız bir kişi karşıt düşüncede olsa, nasıl bu kişinin elinde güç olması halinde, insanları susturmaya hakkı yoksa insanların bu tek kişiyi susturmaya daha fazla hakları yoktur. ... Fakat bir düşüncenin susturulmasındaki asıl kötülük, insan türünden; bugünküler kadar gelecek kuşaklar, bir düşüncenin sahiplerinden ve onlardan da fazla bu düşüncüyü benimsemeyenlerden bir şeyler çalmak oluşundandır” (Mill, 2000: 37). Bütün insanların bile bir aykırılığı susturmaya hakları olmadığını söylerken, Mill; gerçekte görüş oluşturma özgürlüğünün yani zorlanmak değil ama inandırılmak hakkının, tinsel olarak olgun bir kişiliğin özünde bulunan bir nitelik olduğunu anlatmaktadır (Gürbüz, 2001: 364). “İnsanlar, saygınlık bakımından birbirine eşittir, böylece haklar bakımından da eşittirler; sonrada şu fikir: İnsanlar, özgür olmalıdırlar, pek nadir istisnaların dışında, kolektif çıkarın baskılarını haklı gösterebilecek yeterli nedenler yoktur” (Tanilli, 2003: 19).

İktidarı ve nesnelliği düşünme tarafında kırılabilir 'kendi kendine dayatılmış zorlama', baskıcı toplumsal kurumların meşruiyetine inanmaya yönelik içten gelen bir zorlamadır. Habermas'ın tartışma özgürlüğü ile meşruiyet arasındaki ilişkiye dair görüşleri bakımından, bu zorlamanın –inanmaya zorlama- failer yalnızca onun varlığından habersiz olduğu ya da doğası hakkında hata yaptıkları –onu ‘daha iyi argümanın zorlaması’ sandıkları- zaman etkili olabileceği doğrudur. Baskıcı toplumsal kurumun meşruiyetini kabul ederek failer kendi frustrasyonlarıyla işbirliği yapar. Dönüşlü olarak düşünme kendi başına gerçek toplumsal ezmeyi ortadan kaldırmaya bile, faileri kendi meşru arzularının engellenmesini bilinç dışı iş birliği yapmaktan kurtarabilir. Ezmeyi meşruiyetsiz kılmak, gerçek kurtuluş getirebilecek politik eylemin zorunlu bir ön koşulu olabilir (Geuss, 2002: 113- 114).

Bazı şeylerin sadece kelimelerden ibaret kalmaması son derece önemlidir. Söylediklerini eyleme geçirebilmek onların arkasında durmak ise bundan çok daha önemlidir. Ancak bunu her birey yerine getirememektedir. “Pazarda alınıp satıldığın sürece özgür olmak gerçekten zor. Fakat asla kimseye özgür olmadıklarını söyleme, çünkü o zaman sana aksini ispat etmek için öldürmek ve sakatlamakla meşgul olurlar. Bireysel özgürlükler hakkında sana konuşurlarda konuşurlar ama özgür bir birey gördüklerinde bu onları korkutur, tehlikeli yapar” (Yedidal, 2008: 30). Düşüncelere özgür bir ortam atfedilmediği bir ortamda, zamanla özgürlük, anlamını yitirir ya da istenilen özgürlük seviyesine getirilir. Bu nasıl mı olur? Şu şekilde; özgürlüğü için bir zamanlar mücadele eden birey, zamanla emeklerinin karşılığını alamayınca hatta güçlü yaptırımlarla karşılaşınca artık savunduğu şeyden vazgeçer. Birey sadece savunduğu şeyden vazgeçmekle kalmaz, vazgeçtiği boşluğu doldurmak için yeni düşünceler kabul eder. Kabul edilenler eskiden olanların tam tersidir. Çünkü artık birey kendisi hiçbir yaptırıma maruz kalmadan susmayı öğrenecektir. John Stuart Mill, susturulmaya çalışılan görüşün yanlış bir görüş olduğundan hiçbir zaman emin olunamayacağını; olursa bile, onu susturmanın yine de kötülük olacağını altını çizmiştir (Mill, 2003: 10). Doğru görüşün hangisinin olup olmadığının bilinmediği bir ortamda doğru olan, olaylara yansız bakabilmekten geçmektedir. “Korkusuz, tehlikesiz bir şekilde kendimizi görebilmenin tek yolu;

türlü ayıplamadan ve mazeretten uzak olarak bakabilmektir; yorumlamadan, yargılamadan ve değer biçmeden bakmak; sadece bakmak” (Krihnamurtı, 1998: 19).

2.1.2. Basın özgürlüğü

Basının özgür olması -her türlü şeyi yazması anlamına gelmese de- haberi imal edenlerin bazı çevrelerde genel kaniya ters düşse bile istediklerini yazmayı ön koşul koyması anlamına gelir. Bunu yaparken şuna dikkat etmek gerekir; Basın özgürlüğünü istemek gerçekten basının özgürlük amacına mı hizmet edecek yoksa egemen söyleme sahip olan sınıfların kendi isteklerine mi? Başka bir deyişle, egemen sınıflar kendilerine hizmet etsin diye mi basının özgür olmasını istiyor? Kast edilen anlamı iyi bilmek, amacın ne olduğu konusunda fikir vermektedir. “Medyayı kamu yararına aykırı biçimde gereğinden fazla bağımsız ve güçlü hale getirmekle suçlayanlara karşılık veren New York Times gazetesi yazarlarından Anthony Lewis şöyle savunma getirir: ‘Basının koruma altına alınması, basını korumaktan çok, özgür bir siyasal sitemin işleyişine olanak vermek amacını taşır. Aslında, hedef, muhabiri ya da yazarı değil, hükümeti eleştiren yurttaşları korumaktır’” (Chomsky-Herman, 1998: 99). İrfan Erdoğan bu kuşkuyu yönelttiği şu sorularla ve ardından verdiği cevapla daha da artırmaktadır: “Acaba hangi özgürlükler, kimin özgürlüğü, nasıl özgürlük ve niçin özgürlük? Eğer popüler kültürün içeriğine, “istenene ne” sorusuyla bakılırsa, karşımıza, belli davranış biçimlerinde bulunulmasının teşvik edildiği çıkar. Bu davranış biçimleri de, özgürlükçü sloganlar örtüsü altında, özel mülkiyet ilişkilerinin, satın alma ve kullanmayla özgürlük elde etmenin, ‘kendine güven ve kendini bul’ propagandasının altında, bizim mallarımızı kullanarak, bizim ideolojimize sarılarak ‘kendine güven ve bul’ gerçeği saklıdır. Kısaca, popüler kültürün özgürlüğü özel teşebbüsün mal ve ideoloji satış özgürlüğüdür. Bu özgürlük, bu konumundan alınıp, bireyin özgürlüğü konumuna yerleştirilmiş ve böylece sahte gerçekler yaratılmıştır” (2002: 88).

“Özgürlüğün pratikteki yani gerçek dünyadaki karşılığı, basının sözcüsü olduğu kesimlerin toplumsal pastadaki paylarını artırmak için kullandığı etkili bir araç oluşudur” (Bostancı, 1998: 136). Basın, özgürlüğü kullanmak isteyen çevreler tarafından her zaman için bir araç görevi gördüğü kanısı kabul görmüştür. “Özgür

basın fikri, basın ve sahiplerinin çıkarlarına hizmet eden ekonomik bir kavramın sosyo-siyasal alandaki özel bir görünümüdür. Bir ülkede iş gören sermayenin o ülkedeki egemenliğinin dildeki bir ifadesidir” (www.irfanerdogan.com/ 11. 03. 2008) görüşü, basın özgürlüğü dediğimizde söz konusu olan, “toplum adına belli bir görevi yerine getirebilme özgürlüğüdür” (Chomsky- Herman, 1998: 99) görüşüyle çelişmektedir. Çelişki, normalde yapılması gereken ikinci görüşün yapıyıormuş gibi gösterilerek, asıl birinci görüşün uygulanmasıdır. Medya ve özgürlük tartışmasının, görünenin ötesinde çok katlı anlamlara sahip olduğunu ve tutarlı bir analiz için ilişkiler dünyasının jeolojisinin iyi okunması gerektiğini (Bostancı, 1998: 142) söyleyen Naci Bostancı, “Bir toplumda ideal anlamda basın özgürlüğünün tahakkuku her tür fikir, çıkar grubunun kendini basın yoluyla kamusal alanda ifade edebilmesiyle mümkün olabilir. Yani basın özgürlüğü tek başına bir basın yayın kurumunun hakkı ve kendini anlamlandırması değil tüm eğilimlerin aynı zamanda basın yoluyla kendini ifadesiyle ortaya çıkan toplam bir durumdur” (1998: 141) sözleriyle de savunduğu şeyi desteklemiştir.

“Halkın haber alma hakkı, kamuoyunun tarafsız şekilde bilgilendirilmesi, kamunun özgürce teşekkülü” kavramları ‘basın özgürlüğünün’ gerekliliğini ve hedeflerini ifade eder (Bostancı, 1998: 134). Her tür özgürlükte olduğu gibi basının özgürlüğünü de tek taraflı düşünmemek gerekir. Kendi çizgisinde giden düşünceyi göklere çıkarmak ne kadar adil olmayacaksa, kendi çizgisi dışında giden bir düşünceyi de yerin dibine batırmak ve çıkmasına engel olmak da bir o kadar adil değildir. ... John Stuart Mill’in sözünü ettiği “Tek bir düşünce bile susturulmamalı ve kamuoyuna mal olmalıdır” anlayışı liberal basın ideolojisi ve pratikleri içinde bir türlü gerçekleşemez (İnal, 1996: 21). “Her kolektif kişilik basın özgürlüğü talebini haklı kılacak en önemli karine ise, en az kendisinin konuşabilme hakkı kadar ötekilerinin de hakkını savunması olacaktır. Ötekilerin sesini incelikli tekniklerle boğmaya çalışırken diğer yandan basın özgürlüğü talebinde bulunmak inandırıcı değildir” (Bostancı, 1998: 145).

Düşüncelerin ifadesinde ve oluşumunda, basın, radyo, televizyon gibi kitle iletişim araçlarıyla sair ifade araçlarının tabi oldukları hukuki rejim büyük bir önem

arz etmektedir. Dolayısıyla, kitle iletişim araçları, bilgi/haberleri dolaştırarak bireyin bilgi edinme hakkını sağladığı için, hür bilgi dolaşımını engelleyici ve aşırı nitelikte olan ve sansür kapsamında değerlendirilen her türlü hukuki düzenleme ve uygulamalar, kişilerin hür bir şekilde ve herhangi bir engelleme ile karşılaşmaksızın, kamuya açık bilgi kaynaklarından serbestçe bilgi edinme hakkına sahip olabilmesi esası ile çelişeceği için, bu tür sınırlama ve uygulamalara izin verilmemelidir (www.akader.info.tr.19- 01- 2008).

Basın özgür olmalıdır, ancak kast edilen özgürlük gerçek anlamda bir özgürlük olmalıdır. Genel düzene ters düşmeyen düşünceler için değil sadece, her tür düşünce için özgürlük temel olmalıdır. Ancak basında üzerine düşen görevi yerine doğru bir şekilde getirmeli ve ona sağlanan özgürlük ortamını suiistimal etmemelidir. Ancak durum ne yazık ki tam olarak bunu göstermektedir. “Fakat görülen o dur ki en büyük balık olan devlet karşısında var oluşunu ahlaki bir değer olan özgürlükle korumaya çalışan basın, kendisi büyük balık olduğunda küçükleri yutmakta hiç tereddüt etmemektedir. Bu durum, insanlığın yürüdüğü yolu ironik bir dille anlatan Nietzsche’yi hatırlatıyor: “Doğruyu söylemez hiç iyi insanlar. Yanlış kıyılar, yanlış güvenlikler öğretti iyiler size; iyilerin yalanları içinde doğdunuz, oralara sığındınız. Her şey ta köküne dek yalana boğuldu, çarpıtıldı iyilerin eliyle. Bereket versin dünya yalnızca o koyun sürüsüne daracak bir mutluluk sağlayacak içgüdüler göz önüne alınarak kurulmamıştır; herkesin de ‘iyi insan’, sürüde koyun mavi gözlü, iyiliksever, ince duygulu -ya da Bay Herbert Spencer’in dilediği üzere özgeci olmasını istemek, varlığın büyük yanını almak, insanlığı iğdiş etmek, saçma sapan bir oyun derecesine indirmek olurdu-.” (2003: 117). Şükür ki basın kendi ürettiği yanlışları başkalarına öğütlerken kendi dünyasında kullanmıyor!” (Bostancı, 1998: 137).

Orhan Tüleylioğlu, basının gerçek amacından saptığı zaman gerekli olan yaptırımlarla karşılaşması gerektiğini savunmaktadır. Ancak bu yaptırımlardan kast ettiği tabii ki suikastlar ve ölümler değildir. “Mesele şüphesiz basına suç işleme özgürlüğü tanınmasını kimse isteyemez. Kamu vicdanınca suç sayılan fiillerin basın yoluyla işlenmesi o fiillerin suç sayılmaması, hiçbir kovuşturmayla uğramaması gereğini yaratmaz. Aksine bazı suçların (iftira, hakaret gibi) basın yoluyla işlenmesi

cezayı ağırlaştırıcı bir neden olarak tanınmalıdır. Dolayısıyla basın yoluyla işlenecek suçlar elbette cezalandırılacaktır, cezalandırılmalıdır.” Tüleylioğlu, gerçek anlamda bir basın özgürlüğü ortamının hiç olmadığından dolayı, basının cezalandırılabilir türden suçunun bulunmadığının üzerinde durmuştur. “Mesela basın yoluyla işlenecek suçların niteliğinde ve bunlara karşı konan cezaların ölçüsündedir. Bir gazetecinin, bir yazarın kamu vicdanında her zaman, her yerde suç sayılacak bir fiilden dolayı cezalandırılması elbette basın özgürlüğüne aykırı değildir. Ama kapsamı çok geniş ve çok lastikli fikir suçlarının ihdas edildiği, bu yüzden yazarların, gazetecilerin, çeviricilerin çok ağır hapis cezalarına çarptırıldığı, hatta suç sayılan yazıları yazmayan sorunlu müdürlerin aynı ağır cezaları çekmek zorunda bırakıldıkları bir ülkede basın özgürlüğünden söz etmek güçtür. Hele bu duruma düşenlerin sayısının hızla kabardığı dönemlerde...” (Tüleylioğlu, 2007: 245). Basın mutlaka ak süt değildir, fakat hiçbir şekilde hiçbir suç için hiçbir basın çalışanı (tüm insanlarda olduğu gibi) öldürülmeyi hak etmemektedir.

2.1.3. Farklı Fikirlerle Yaklaşımda Tahammülsüzlük

Jean Jacques Rousseau, insanların bireysel yaşamı bırakıp, toplum yaşamına geçmelerinin özgürlük kavramının değişimi üzerinde oynadığı rolü; “Doğa yasaları gereğince yaşayan insanlar özgür ve eşittirler, toplum düzenine geçince bu mutluluğu yitirmişlerdir” sözleriyle anlatır. Rousseau, bir avuç güçlü insanın başkalarını buyruk altına almasıyla, insanlar arasında kölelik- efendilik ilişkileri ortaya çıkmıştır. Kısacası, insanın yaratılışı ile toplum içindeki koşullar arasında derin bir karışıklık doğmuştur. Bir nevi özgürlüğün yok oluşu ile toplumun ortaya çıkışı arasında bir bağ kurulmaktadır. İnsanlar toplum hayatına geçmeden önce özgür idi, çünkü sadece fiziksel olarak yaşabilecekleri kurallar vardı. Ancak toplum denen olgu ortaya çıktıktan sonra, özgürlük sosyal hayatı oluşturan bazı kurallarla sınırlandırılmış ve tahammülsüzlük durumunda tam anlamıyla ortadan kaldırılmaktadır. Bu tahammülsüzlük kökeninde egemen güçlerin hegemonyacı çıkarları yatarken, ancak görüntüde sosyal toplumun koymuş olduğu kurallar olarak gösterilmektedir. Bu şunu gösteriyor, aslında özgürlüğü sadece sosyal toplum engellememektedir, bunun yanında asıl işlevi egemen güç oluşturmaktadır. Bu durum çok normalmiş gibi

sunulmakta ve tanrının verdiği özgür düşünme eylemine engel olunmaktadır. Stuart Hall, ideolojinin bireylerin kültürlerinden, onların kim ve ne olduklarının belirlendiği bilinçlerinden üretildiğinin altını çizerek (Arık, 2004: 95). E. Aubry göre, sistemin işlemlerini sağlamak için birtakım önlemler alınacaktır. En yüksek güvenek olarak da, yurttaşların toplumsal duygularla bezenmiş olmaları istenecektir. Yurttaşları bunu kabul ederek uygulamaktadır. Rousseau, sisteminin sunduklarını bireyin toplumsal olarak kabullenişini ise, “Her birimiz bütün varlığımızı ve bütün gücümüzü bir arada genel istemin buyruğuna verir ve her üyeyi bütünün bölünmez bir parçası kabul ederiz” (1996: 26) sözleriyle öne sürmektedir.

“Bireyselleştirmeye birlikte kültürel öğeler ilişkisel değerlerle açıklanır. Bu değerler ideal olarak, doğru olarak, olması gereken olarak nitelenen değerlerle karşılaştırılarak değerlendirilir ve ona göre bilinç yönetimi yapılır. Barış, anlayış, insan hakları ve farklılıklarla birlikte yaşama gibi kavramlarla sahte imajlar ve sahte doğrular yaratılarak insanlar yönlendirilir” (www.irfanerdogan.com/ 11. 03. 2008). Toplumun gücünü ve çoğunluğunu oluşturan bireyler, onların düşüncelerinin aksi yönde bir düşünce ortaya çıktığında var olan kurulu düzeni bozmamak, iflas etmesini sağlamamak adına o düşünceye karşı çıkarlar. Çünkü atalarından almış oldukları düşünceleri kendilerine mal etmişlerdir, bu açıdan yeni düşüncelere üretemeyecek kadar tembeldirler. “Zira insan toplulukları- ne kadar kültürlü ve uygar olurlarsa olsunlar- genellikle tutucudurlar, yeni düşünceleri, doktrinleri kolayca benimsemezler. Aslında, düşünce bakımından, insan denilen yaratık tembeldir, zorlukla karşılaşmaktan korkar, geleneksel fikirleri, atadan, babadan kalma yasaları ve töreleri olduğu gibi kabul eder, kurulu düzenin değişmesini gerektirecek, *statu quo*’yu bozacak yeni akımlara karşı içgüdüsel bir davranışla direnir” (Perin, 1993: 17).

Toplum içinde diğerlerine oranla ‘az çok güçlü’ olan gruplar, toplum içinde ‘az çok güçsüz’ olan gruplar üzerinde düşüncelerin ve hareketlerin kontrol edilmesi anlamında söz sahibi olurlar. Gücün bu şekilde kullanılması, kaçınılmaz olarak bazı gereklilikleri doğurur: Para, statü, şöhret, bilgi, kültür veya daha birçok farklı şeye sahip olan kesim, kamusal söylemi yönetmek ve yaygınlaştırmak açısından güçlü

konumdadır (Doğru Arsan, 2004: 157). Güç ilişkileri her türlü özgürlük hayallerinin yerini egemenlik ilişkilerinin aldığı ve özgürlük mücadelelerinin başladığı yerdir. Egemenlik mücadelesinin taşıdığı dengesiz, simetrisiz, baskıcı iletişim ilişkisinde (‘konuşulduğun zaman konuş’, ‘dinle ve uy’, ‘ağzını kapa, denileni yap’, ‘yasaklar soruşturulmak için değil, uymak için vardır’, ‘askerlik mecburiyeti vatan hizmetidir’ gibi) bir tarafın elinden kendi yaşamını düzenleme olanakları alınır. Bu tür ilişkilere bakarsak, örneğin, konuşan konuşamayanın susturulanın üzerinde hâkimiyete sahiptir (Erdoğan, 1997: 113).

İdeolojik kavramı, kuranlar kendi düzenlerini bozmamak adına bir ‘Vurgunluk İdeolojisi’ oluşturur. Bu ideolojinin temel kuralı şudur; ‘Bizden olmayanı yok et.’ “Vurgunluk ideolojisi, vurana karşı başkaldırı duygularını yeniden yönlendirerek, BİZDEN olmayan BAŞKALARINA doğru çevirir ve toplum yaşamında ırkçılığı, milliyetçiliği, yobazlığı, bağnazlığı destekler. Aynı zamanda, duyguların yeniden yönlendirilmesi, kişinin kendini beğenmemesi, küçük görmesi, çirkin olarak kabul etmesi yetersiz ve eksik olarak nitelenmesi biçiminde kişinin KENDİ BENLİĞİNE dönmesi biçiminde de olur” (Erdoğan, 1997: 187). Oluşturulan ideolojik düzenin sonuçlarını İrfan Erdoğan, “Bugünkü düzenlerde geriye egemen güçler tarafından yönlendirilmiş örgütlü baskı ve ezme faaliyetlerine katılarak ceza korkusu olmadan kendini tatmin etmek kalıyor. Kölelik ilişkilerinin önemli bir yanı da, kölenin kendi durumun kendinden daha kötü olanlarla karşılaştırması ve kendi durumundan dolayı efendisine ve Tanrısı’na minnettar olmasıdır. Bu kölelik psikolojisi, modern devirde milliyetçilik hisleri içine kaydırılarak ‘Afvar’ teranesiyle millete, bayrağa ve Tanrı’ya bu açların tehlikesine karşı, bağlılık ve ‘ne mutlu Amerikalıyım vs.’ Diyerek kendi durumuna şükretmesi ve bu duruma karşı aşağıdan ve dışarıdan gelecek tehlikelere karşı bayrağı ve milleti koruması gelir” diye niteliyor (1997: 192). Yani artık oyunun kuralları tamamlanmıştır. Yapanlar, oyuncular da, yaptırımlarını da oluşturmuştur. Geriye sadece sahaya çıkıp, oyunu kuralına göre oynamak kalmaktadır.

Dâhil etme, ayırım gözetilenleri eşit görmeye ve marjinalleşmişleri, soydaş bir toplumun tek tipliliğine sokmadan, benimsemeye hazır bir siyasi düzen ile sağlanır.

Bunun için gönüllülük ilkesi önemlidir; vatandaşın devlet mensubu olup olmaması, en azından örtük olarak vereceği onaya dayanmaktadır (Habermas, 1993: 47). Haklarının kullanım değeri, sosyal güvenlik ve farklı kültürel yaşam biçimlerini karşılıklı tanıma biçiminde vatandaşlara geri dönmelidir (Habermas, 1993: 27). “Bu konsere, zaman zaman çelişkilerin (eski egemen sınıfların kalıntılarının, proletarya ve örgütlerinin çelişkileri) bulandığı tek bir partiyon; hani şu Hristiyanlıktan önce, Yunan Mucizesi’ni, Hristiyanlıktan sonraysa, ebedi şehir Roma’nın ihtişamını, özel ve genel Menfaat’i vb. yaratan Muhteşem Ceddimizin Hümanizmasının büyük izleklerini ezgisine katıp kavuran, günümüz egemen sınıf ideolojisinin partiyonu egemendir. Milliyetçilik, ahlakçılık ve ekonomizm” (Althusser, 2006: 382). Milliyetçilik, vatanını, milletini sevmek demektir. Ancak milliyetçilik ırkçılığa yani kendi milletini en üstün millet görmeye ve bu uğurda bir tehdit unsuru oluşturmaya başladığında tehlikeli bir hale gelmektedir. O zaman ‘artık farklılıklar çok önemli değildir, yok edilebilir, sadece benim milletim en üst seviyede yaşamalıdır’ düşüncesi bireyin kafasında hüküm sürmeye başlar.

Milliyetçilik hareketi de üzerinde herkesin ortak bir görüş sahibi ve belirli bir millet olarak bilinen varlıktan yola çıkmaktadır. Politik bilimciler ulus için istenen ve gerek duyulan ortak vatan, ortak tarih ve dil gibi diğer elemanları ararken hep realitenin sosyal inşasıyla karşılaşmışlardır. Yani milleti kabul etmek için ortak sembollerin inşası zorunludur (Yılmaz, 1994: 30). Ait olunan ulusun kendini olumlu yönde biçimlendirmesi, artık yabancı olan her şeyden korunma, diğer ulusları değerden düşürme ve milli, etnik ve dini azınlıkları –özellikle Yahudileri- dışlamak için iyi bir araç olmuştu. Avrupa’daki milliyetçilik, vahim sonuçlar doğurmuş, Yahudi düşmanlığı ile özdeşleşmişti (Habermas, 1993: 19). Etnik ayrımcılık hareketleri seslerini daha iyi duyurabilmek ve kitle iletişim araçlarının reklam etkisinden yararlanmak için siyasal mücadele yöntemi olarak terörist eylemlere de başvurmakta böylece etnik sorun ile terör sorunu iç içe geçmektedir (Yılmaz, 1994: 86).

Kültürel yaşam biçimlerindeki çeşitliliğin, etnik grupların, mezheplerin ve dünya görüşlerinin sayısı gittikçe artmaktadır. Bundan kaçınmak da olanaksızdır-

normatif açıdan asla kabul edemeyeceğimiz, etnik temizlik dışında. Bu nedenle cumhuriyetçilik, kendi ayaklarında durmasını öğrenmelidir; çünkü altında yatan espri, demokratik sürecin aynı zamanda birbirinden gittikçe kopan bir toplumun sosyal entegrasyonunun güvencesini de üstlenmesidir. Kültürel ve dünya görüşü çoğulcu toplumlarda bu ağır yük, ancak ve ancak siyasi irade oluşturma ve kamusal iletişim süreçleriyle taşınabilir, sözüm ona homojen bir halkın görünürdeki doğal esaslarıyla değil. Bunun aksini herhalde yalnızca egemen hegemonyacı bir kültür savunur (Habermas, 1993: 26).

Yeryüzü üzerinde sayısız toplumun var olduğu ve aynı insandan geldiği hesaba katıldığında insanların birbirlerine ırkçı saldırılarda bulunmalarının ne kadarda gereksiz olduğu ortaya çıkacaktır. Bekir Coşkun, “Muhtemelen korkularımızı üzerimizden atıp çekincelerimizi bir kenara bırakabilirsek, hepimizin bir Türk ya da Ermeni akrabasının olabileceğini bizlere anımsatıyordu. Ve tabii ki o aradığımız ve muhakkak yakalamamız gereken üslubun da ipuçlarını veriyordu... Gelin önce birbirimizi anlayalım... Gelin önce birbirimizin acılarına saygı gösterelim... Gelin önce birbirimizi yaşatalım” (Dink, 2008: 60).

Aslında anlatılmak istenen sadece şu cümlede özetlenebilir: “Gelin önce birbirimizi yaşatalım!” Fikir, basın, düşünce, ifade özgürlükleri hepsi aynı kapıya çıkar düşündüğünü özgürce savunabilme... Bu özgürlüklerin yasalarla güvence altına alınmaları çoğu zaman bir anlam ifade etmemektedir. Çünkü yasalarında delindiği zamanlar bulunmaktadır; sayısız fikir kurbanları buna örnek olarak gösterilebilir. Önemli olan yasalarla güvence altına almak yerine bireylerin zihinlerine daha küçüklükten farklı fikirlere saygı duyma fikrini aşılamdır. Ancak o zaman gerçek anlamda özgürlükler güvence altına alınabilmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. BASININ FARKLI FİKİRLERE YAKLAŞIMINA ÖRNEK OLAY: HRANT DİNK SUİKASTI

3.1.Devletin İdeolojik Aygıtlarının Etkisindeki Dink Suikast Sanıklarının Söylemleri

Araştırmanın bu bölümü iki kısma ayrılmıştır. Birinci bölümde hegemonya yayan devletin ideolojik aygıtlarından medya ile karşı karşıya kalan öznelere bu aygıtın yeniden ürettiği söylemden nasıl etkilenecek hareket ettikleri irdelenmiştir. Örnek olay olarak Hrant Dink Suikastı seçilmiştir. Uygulama kısmı olan ikinci kısımda ise, tüm gazetelerin evreninden örneklem olarak seçilen dört gazetenin Dink Suikastı'na yaklaşım tarzları ve olayla ilgili söylemlerin o gazetelerde nasıl temsil edildiği egemen söylem temel alınarak incelenmiştir.

3.1.1.Hrant Dink Suikastını Düzenleyenlerin Söylemleri

Çalışmanın bu kısmında öldürülen gazeteciler arasından en son suikasta uğramış olması ve farklı bir ırktan gelmiş olması yani öteki kavramına uygun olması nedeniyle Hrant Dink Suikastı, çalışma amacına uygun bir örnek olarak ele alınmıştır. Çalışmada, Sözde Ermeni Soykırımı iddiasından yola çıkılarak, egemen söylemin kitleler arasında tekrar üretilmesi sonucunda işlenen Ermeni gazeteci Hrant Dink Suikastı irdelenmiştir. Suikast sürecindeki söylemlerinin gerçek anlamları üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda Dink Suikastı'nın sanıkları Ogün Samast, Samast'ın azmettiricileri Yasin Hayal ve Erhan Tuncel ile onların yakın çevresinde olanların söylemleri kıstas alınıp incelenmiştir. Suikasta temel teşkil etmesi bağlamında öncelikle *Sözde Ermeni Soykırımı*'ı ve Hrant Dink'in kim olduğu açıklanmıştır.

3.1.1.1. Sözde Ermeni Soykırımı'ı Nedir?

Sözde Ermeni Soykırımı iddiası, uzun yıllardan beri yurt dışında pek çok ortamda, çeşitli düzey ve biçimlerde Türkiye Cumhuriyeti aleyhine yürütülmekte olan yoğun kampanyaların önemli odaklarından birisidir. Birinci Dünya Savaşı'nın

başladığı tarih olan 1915 yılı, Ermeni iddiaları bakımından da önemlidir. Osmanlı Devleti'nin savaşa girmesiyle birlikte Anadolu'nun çeşitli yerlerinde uzun, gizli bir çalışma ve prova aşamasından sonra harekete geçen bazı Ermeniler, silahlı olarak taraf oldukları savaşta yer almışlar, Osmanlı Hükümeti'nin almış olduğu bir yer değiştirme kararıyla da 'tehcir' edilmişlerdir. Daha sonra genişletilen zorunlu göç kapsamına Ermeni nüfusunun bir kısmı da dâhil edilmiş, bu insanlar orduların harekât ve savaş sahalarının dışına göçürülmüşlerdir. Bu tehcir esnasında da yaklaşık 500 bin Ermeni vatandaşını savaş alanı dışına çıkaran hükümet bu insanları geçici olarak yine toprağı ve egemenlik alanı içinde bulunan Suriye ve Irak bölgesine nakletmiş, savaşın bitimiyle de eski yerlerine tekrar dönmelerini sağlamıştır. Zaman ve şartlar itibarıyla sorunsuz gerçekleştirilmesi imkânsız olan bu geniş çaplı eylem yine de nispeten son derece başarılı bir şekilde uygulanmış, bu insanların savaşan ordular arasında telef olması böylece önlenmiştir. Bu tarih aynı zamanda uzun yıllar bir arada yaşamış iki milletin arasına düşmanlığın girdiği tarihtir. Ermenilerin bu döneme ait ortaya attıkları iddiaların başında, Osmanlı'nın zorunlu göçe tabi tuttuğu insanları imha etmek için tehcir ettiği ve böylece Ermenileri yok etmeyi planladığı iddiası gelir (www.doguturkistan.net. 26-02-2008).

Ancak son ortaya çıkan belgeler bunun tam olarak tersini iddia eder niteliktedir. "*Etnik temizliği Ermeniler yaptı*" başlıklı haberde durumun iddiaların tersi yönde gelişmiş olduğu ortaya konulmuştur. "Rusya'nın başkenti Moskova'da bulunan Rusya Askeri Tarih Devlet Arşivi'nde (RGVIA) çalışmalar yapan İstanbul Üniversitesi araştırma görevlisi Mehmet Perinçek, Birinci Dünya Savaşı sırasında Kafkas cephesinde görevli Tuğgeneral Leonid Bolhovitinov'un karargâhına gönderdiği raporu buldu. Diğer adı 'Çarlık Rusya'sı Askeri Arşivi' olan merkezde bulunan tarihi belge, günümüzde Erivan hükümeti ve diasporanın sloganı haline gelen "Türkler 1915 yılında 1,5 milyon Ermeni'yi öldürdü" iddiasını ilk elden çürüten bilgiler içeriyor. 11 Aralık 1915'te Rus karargâhına gönderilen 65 sayfalık rapor, "Gerçek durum. Düzeltme" başlığını taşıyor. Taşnak Partisi'nin, "Kafkas cephesinde Ermeni gönüllü çetelerinin faaliyetleri" başlıklı bir mektubu Rus Çarı'na iletmesinden iki ay sonra yazılan raporun girişinde, Ermenilerin kaleme aldığı bu mektuptaki bilgilerin "siyasi amaçlı" olduğu uyarısı yapıldıktan sonra, bölgedeki

"gerçek durum" özetleniyor. Bölgede patlak veren hadiselere, "Ermeni problemi olarak tabir edilen mesele" tanımını uygun gören Rus General, Osmanlı içinde istenmeyen unsur haline gelmelerinde sorumluluğu Ermenilere yüklüyor. Raporda, "Ermenilerin verdiği ölü sayısına güvenmemek gerekir. Taşnak partisi bildirilerinde belirtilen kayıp rakamları devamlı surette abartılıyor ve bunların siyasi amaç taşıdıkları şüphe götürmüyor. Bu kayıpların sorumluları da, kırımı ateşleyen Ermeni çetelerinin kendisidir" ifadesi yer alıyor" (<http://www.hurriyet.com.tr>. 16- 07- 2008).

Türkler ve Ermeniler yüzyıllar boyunca aynı topraklar üzerinde yaşamış ve aynı havayı solumuşlardır. Ancak son yarım yüzyıldır ekilmeye çalışılan düşmanlık tohumları, sadece bazı dış güçlerin işine yaramıştır. Buda egemen söylemlerinin hüküm sürmesini sağlamıştır. Soykırım iddiaları, birçok ülkenin(özellikle ABD’de) seçim kampanyalarına malzeme yapılmıştır. Bunun farkında olan Hrant Dink bu durumu şu sözleriyle dile getirmiştir: “Dünyanın üçüncü ülkelerinin parlamentolarında, bir ulusun 90 yıl önce yaşamış olduğu tarihi bir dramın bugün güncel politikanın malzemesi yapılmasına, o talihsiz insanların varlığını devam ettirmeye çalışan bugünün Ermenileri olarak daha ne kadar izin vereceğiz? Bu gündeme alışların arkasında onların kendi politik ve güncel ulusal çıkarlarının bulunduğunu görmezden mi geleceğiz? Daha ne kadar, bu geçmiş dramımızın, helikopter ihalelerinde, seçim arenalarında veya üçüncü ulusların çıkar hesaplarında sermaye yapılmasına izin vereceğiz, ön ayak olacağız? Böyle mi ödeyeceğiz atalarımıza olan borcumuzu? Böyle mi ispat edeceğiz atalarımıza olan bağlılığımızı? İşte gerçek tüm çıplaklığıyla ortada... Soykırım tasarılarına ilgi duyanlar güne göre politikalarını değiştirmiyorlar mı? Bunun neresinde insani yaklaşım, neresinde ahlaki yaklaşım? Ermeni dünyasının artık bu soytarılığın farkına varmasının vakti gelmedi mi?” (2008: 75). Aslında Hrant Dink’in suikasta uğramış olmasının ardında yatan nedenlerden bir tanesinin soykırım iddiasını kabul etmesi olduğu düşünüldüğünde, Dink’in ağzından bu türden sözlerin çıkması biraz düşündürücü bulunmaktadır.

3.1.1.2. Hrant Dink Kimdir?

Dış ülkelerin siyasetinde çokça kullanılan sözde iddia, Türkiye’de çok sayıda tartışmaya konu olmuş ve bu iddia gündeme her geldiğinde Türk toplumunun iddiayı

atanlara karşı öfkeli olmasına neden olmuştur. Türkiye'de Ermeni denince ilk akla gelen ve "Ermeni meselesi" denince de başvuru alan ilk birkaç isimden biri şüphesiz Gazeteci Hrant Dink'ti. Bunun nedeni, Dink'in, on yıldır bir cemaat gazetesi olmaktan çok, Türkiye'de yaşayan Ermenilerin belki de Patrikhane'den daha fazla kapısı, penceresi olmuş, sivil toplum kuruluşu haline gelmiş Agos gazetesinin Genel Yayın Yönetmeni olmasıydı. Peki, Ermeni denilince ilk akla gelen ve bu nedenle suikasta uğrayan Hrant Dink'in geçmişi nasıldı?

Hrant Dink, 15 Eylül 1954'te Malatya'da, Ermeni'lerinde yaşadığı Alevi mahallesi Çavuşoğlu'nda doğdu. Terzi Haşim adıyla tanınan babası Serkis Dink, Malatya Gürünlü'dür. Ondan ikişer yıl arayla iki erkek kardeşi daha doğacaktır ama hayat hikâyesinin ana fikri aslında Sivas Kangal kökenli annesinin adında gizlidir: Gülvart. Gül, Türkçe'de bildiğiniz anlamdadır, gül. Vart ise, gülün Ermenice karşılığı! Büyüdüğü yer, Gedikpaşa'daki Ermeni yetimhanesidir. Bir gün, daha sonra hayat arkadaşı olacak olan Rakel'i getirirler yetimhaneye. Hrant Dink, ona "Abi" olur, Türkçe, Ermenice öğretir, hiç yanından ayrılmaz. İstanbul'daki Ermeni çocuk yuvalarında, harçlık parasına çalıştığı lise yıllarında bir ara izini kaybeder, tekrar karşılaştıklarında Rakel büyümüş, 14'üne gelmiştir! 20'sindeki Hrant bir daha yanından ayrılmaz. Bir yıl kadar sonra evlenirler. İki erkek kardeşiyle yayınevi, kırtasiye işini sürdürürken eşi Rakel'le birlikte, kendileri gibi Anadolu'dan gelen kimsesiz ve yoksul çocukların yetiştiği Tuzla Ermeni Çocuk Kampı'nı yönetmeye başlar. Yoktan var edilen bu kampa ne zaman (21 yıl sonra) devlet tarafından el konur, o "bir dakika" der. O güne kadar, hiç "azınlık" olduğunu hissetmemiştir. Yüzlerce çocuğa barınak olan okul ellerinden bir anda alınınca, farklı bir muamele gördüklerine karar verir. Hayatındaki bir diğer dönüm noktası da askerliğinde gizlidir: Denizli'de piyade alayında sekiz ay yaptığı askerliğinde, bütün arkadaşları çavuş olup, sınavdan yüz üzerinden yüz almasına rağmen o olamayınca çok üzülür. Çavuş olmayı o kadar önemseydiğinden değil ama negatif ayrımcılığı hissettiği için. Buna, hem de iki saat kadar ağlayacağını hiç aklına getirmemiştir. Artık kimliğime daha fazla sahip çıkmalıyım, diye düşünür (<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr>. 14-01-2008).

3.1.1.3. Dink'in Tepki Toplamaya Başlaması

Sözde Ermeni Soykırımı iddialarının dilde olduğu yıllarda Dink, göze batmaya başlamıştı. Kendini göstermeye başladığı ilk olay, 2002 yılında Urfa'da gerçekleşen bir konferansta yaptığı bir konuşma sırasında "Türk olmadığını... Türkiyeli ve Ermeni olduğunu" söylemesiydi. Bu sözlerinden dolayı 'Türklüğü aşağılamak' suçlamasıyla hakkında dava açıldı ve yargılandı. Medya aracılığıyla, halk üzerinde bilinç yönetimi oluşturulmaya çalışıldı. Bardağı taşıran olay, 6 Şubat 2004 tarihinde Agos gazetesinde yayınlanan Atatürk'ün manevi kızı Sabiha Gökçen'le ilgili haberdirdi. Dink imzasıyla ve 'Sabiha Hatun'un Sırrı' başlığıyla verilen haberde Gökçen'in Ermenistanlı akrabaları konuşuyor ve Atatürk'ün manevi kızının aslında yetimhaneden alınmış bir Ermeni yetim olduğu iddia ediliyordu. Bu haber, Türkiye'nin en çok satan gazetesi Hürriyet'te 21 Şubat 2004 tarihinde Agos'tan alıntılanarak manşetten verilince olanlar oldu ve Türkiye'de yer yerinden oynadı (Soykan- Ergün, 2007: 307).

Hrant Dink, Şanlıurfa'da yaptığı bir konuşmadan dolayı yargılanıp beraat etmişti. Agos gazetesinde Sabiha Gökçen'in Ermeni olduğu konusunda yayımlanan bir haberden sonra Hürriyet gazetesinin manşetine çıkmıştı (Soykan, Ergün, 2007: 31). Bu durum sanki yapılmaya çalışılanı pekiştirmişti, bilinç yönetimi için kollar sıvanmıştı. Atatürk Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının büyük hürmet ve saygı gösterdikleri önderleriydi ve Atatürk'ün manevi kızı olarak kabul ettiği bir kişiye böyle bir yakıştırma bazı çevrelerde hakaret olarak algılandı. Bu duruma tepki göstermemek olmazdı. Dink ve Agos, bazı kesimler tarafından protesto edildi ve bu protestoda bazı sloganlar kullanıldı. Bunların bazıları şunlardı: "Ya sev, ya terk et." Bu slogan üçüncü bir şıkka yer bırakmıyordu. Eğer bu ülkeyi seviyorsan, burada yaşayabilirsin aksi takdirde buradan gitmek zorundasın anlamına geliyordu. İkinci slogan "Kahrolsun ASALA" idi. ASALA, İngilizce'de "Ermenistan'ın Kurtuluşu için Gizli Ermeni Ordusu" anlamına gelen, "Armenian Secret Army for the Liberation of Armenia"nın kısaltmasıdır. ASALA, 1975–1985 yılları arasında faaliyet gösteren Ermeni silahlı örgüttür. 1915 yılındaki sözde Ermeni soykırımını kabul ettirmek için çalışmıştır (www.kelebekforum.com. 26- 02- 2008). Dink, bu söylemle bir terör

örgütüyle özdeşleştirilmiştir. Terörü hiç kimse kabul etmez, dolayısıyla bu durumda Dink de kabul edilemezdi. Üçüncü slogan “Bir gece ansızın gelebilirizdir.” Bu deyişin altında bir tehdit bulunmaktadır. Bir çeşit korkutma yoluyla, susturma politikası uygulanmaktadır.

“Foucault’ya göre, gücü elinde bulunduran belli bir sosyal grup ya da kitle, o toplumdaki ırk, cins, politika, din vs. konularında yazılı ve görsel medyada üretilen mesajlarla kendi gücünü arttırabilir ve diğer sosyal grupları etkisiz bırakabilir” (Doğru Arsan, 2004: 157). Hrant Dink’e olan tepkiyi artıran olaylardan biri Kasım 2003 tarihinde, Agos gazetesinde yayınlanmaya başlayan yazı dizisinde yer alan bir cümleydi. Sekiz bölümlük yazı dizisinin son günü ‘Türk’ten boşalacak o zehirli kanın yerini dolduracak temiz kan, Ermeni’nin Ermenistan’la kuracağı asil damarında mevcuttur’ cümlesi onu hedefe sürüklemek isteyenler için bir nimetti. Yazdığı makalelerin içinde bambaşka bir anlamı olan bu cümle, cımbızlanıp alınarak onun dünya görüşünün, düşüncelerinin tam tersi bir şekilde kitlelere sunulmuştu. Tüm bir yazının içerisinde sadece o cümlenin gözlerin önüne bir çarşaf gibi serilmesi bilinçli olarak yapılan bir şeydi. Tıpkı Urfa’daki konferansta olduğu gibi bu yazı dizisinde de sadece bu cümle üzerinde durulmuş ve daha doğar doğmaz başlayan özneye ideoloji aşılması yoluyla bireylerin kolayca Dink’ten öldürecek kadar nefret etmeleri sağlanmıştır. Medya, kast edilen asıl anlamı değiştirme olayını ideolojik söylemin gereklerini yerine getirmek için yapmaktadır. “Medya haberleri gerçeği sık sık bozup çarpıtmakta, değiştirip başkalaştırarak bayağılaştırmakta, gerçeği özünden uzaklaştırıp soysuzlaştırmaktadır. Medya haberleri bazen de siyasi ve ideolojik yönelimlerle boyanan bir dünya görüşü iletmektedirler” (Çebi, 1997: 26).

Soykan ve Ergün ise, o cümlenin kast edilen anlamın tersi yönde bir anlama sahip olduğunu savunmuşlardır. “Oysa onu anlamak için yazdıklarının bütünü okumak yeterliydi. Yazıda Ermeni kimliğini ele alıyordu. Diaspora Ermenilerine seslenerek, Türk’e olan öfkelerini kendi kimliklerinden dışlamalarını ve 1915 olaylarını soykırım olarak dünyaya kabul ettirme çabası ve inadından kurtulmak gerektiğini söylüyordu. Yazıda, ‘Türk’ kelimesini, Ermeni kimliğindeki bir ruhsal

sorun olarak kullanıyordu. ‘Türk’ten boşalacak o zehirli kanın yerini dolduracak temiz kan Ermeni’nin Ermenistan’la kuracağı asil damarında mevcuttur’ cümlesi Ermenilerin bu ruhsal sorundan kurtulması gerektiğinin ifadesiydi. Aslında ‘zehir’ kelimesiyle, Ermeni kimliğini zayıflatan Türklere ve Türkiye’ye endeksli hatalı anlayışı kastediyordu. Baştan sona Ermeni diasporasını eleştirdiği yazısında çekip çıkarılan bir cümle, anlatmaya çalıştığının tam tersiydi (2007: 32).

Hrant Dink, 02 Ekim 2006 Pazartesi günü bir röportajında 301. maddeden yargılanmasını ve buna sebep olan ‘Türk’ten boşalacak o zehirli kanın yerini dolduracak temiz kan, Ermeni’nin Ermenistan’la kuracağı asil damarında mevcuttur’ sözlerine Soykan ve Ergün gibi bir açıklık getirmiştir. Dink şunları söylemiştir: “Cımbızla makalemde böyle bir cümle çıkardılar ve beni o cümle üzerinden mahkûm ettiler. Ben Ermeni kimliği üzerine bir yazı yazmıştım ve Ermenilere diyordum ki Türklere olan öfkeniz sizin kanınızı zehirliyor. Atın o zehiri dışınıza ve onun yerinde sizin artık bir devletiniz var, Ermenistan var, oranın halkı var. 301. maddeden yargılanıyor olmak bir Türk vatandaşı olarak ve Türkiye’yi seven biri olarak son derece üzücü. Ben sadece bunlar benim hayatımın parçalarıymış gibi yaşamaya devam edeceğim. Sonucunda ne gelirse ona da katlanacağım. Ben Türkiye Cumhuriyeti vatandaşıyım, Türkiyeliyim ve çok yerel bir insanım. Anadoluluk benim iliklerime işlemiş vaziyette. Burası benim atalarımın yaşadığı topraklar ben burada yaşamak istiyorum. Dilim giderim dese de adımlarım gitmek istemiyor. Kalmak istiyorum, burada yaşamak istiyorum. İnşallah bunu başarırım” (<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr>. 14- 01- 2008).

Bu cümlede kast edilen anlamın olmadığını savunan sadece Dink ve diğerleri değildi. Onların yanı sıra Dink’in ‘zehirli kan davasının’ dosyasını inceleyen Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı da, Dink’in söylediklerinin aynısını ifade etmiştir. Başsavcı ceza kararının değişmesi gerektiğini, bir suçun olmadığını şu ifadelerle anlatmıştır: “Yazıda yer alan ‘Türk’ten boşalacak zehirli kan’ ibaresindeki ‘kanın’ Türklere ait olduğu gibi bir anlayış söz konusu olabilmektedir. Ancak cümlemin devamına bakıldığında ise, boşalacak zehirli kanın yerini alacak olan temiz kanın, Ermeni’nin Ermenistan’la kuracağı damardan alınacağı belirtilmektedir. Yazıda

Ermenistan’la bağ kuracağı belirtilen kişilerin Ermeniler olması ve bu damarında Ermenilere ait damar olması karşısında bu damardan boşalacak zehirli kan da kuşkusuz Ermenilere ait kandır... Sanık ‘zehir’le Ermeni kimliğini zayıflatan Türklere endeksli hatalı anlayışı kastetmektedir. Bu durumda, Türklüğü tahkir ve tezyif söz konusu değildir. Ermeni kimliği yönünden hatalı çıkış noktasını ve zehiri oluşturan bu Türk saplantısı terk edilip bunun yerinin Ermenistan’la kurulacak bağla dolacak temiz kanla doldurulması durumunda, daha sağlıklı bir kimliğin ortaya çıkacağını ileri sürmektedir” (Soykan, Ergün, 2007: 33). Günümüzde, kitle iletişim araçlarının, siyasal ve sosyal değişimde, politikalar ve karar verme süreçlerinde, kamu algılarını toplamada önemli roller oynadıkları bir gerçektir (Negrine, 1991: 2).

Medya, gerek iktidarın meşrulaştırılması, gerek siyasal anlaşmazlık ve sorunların çözümü ve kitlelerin harekete geçirilmesi ve siyasal söylemlerin yaygınlaştırılması konularında, çeşitli katkı ya da müdahalelerle, oyunun kurallarına uygun olarak, toplumun siyasal gündemini de belirleyebilmekte (Çaplı, 2002: 31) öne çıkan siyasi kişiliklerin, entelektüellerin, aydınların görüşlerini dile getirmelerine “olaylar ve iktidar paylaşımıyla” ilgili meşrulukları tanımlamalarına da aracılık etmektedir (Bostancı, 1998: 168). Yargı süreci devam ederken ‘zehirli kan’ sözü, internet ve medya yoluyla zihinlere kazınıyordu. İnternetteki forumlarda Türk’ün kanına zehirli diyen bir Ermeni gazeteciden söz edilip, düşmanlık körükleniyordu. Dink’e ulaşan tehditler de sürekli artıyordu (Soykan, Ergün, 2007: 34). Bunun sürekli gündeme getirilmesi bilinç yönetiminin başka bir yönüydü. Gözler sürekli gördüğü şeyleri unutmama özelliklerine sahiptir. Gözlerin gördüğü bu cümleler sürekli beyinlere kazınmaktaydı ve bu cümleyle medya aracılığıyla Dink’e, sanki vatani bölmeye, yok etmeye çalışan bir kişi görünümü kazandırılmaya çalışılmaktaydı. Yani onların gözünde o, bir vatan hainiydi. Medya yoluyla hedeflenen bilinç yönetimi amacına varmıştı. “Burjuva egemenliğiyle vaatler ve ideolojik hegemonya daha da kapsamlı duruma geldi: Vatan, millet, bayrak, din, iman ve elbette düşmanlara, vatan hainlerine, vatani satanlara, milleti bölen bölücülere, devlete ihanet edenlere, dinsiz komünistlere yaşama hakkı tanımama haklılığı ve doğruluğu...” (Erdoğan, 1997: 182).

Agos elektronik posta adresine, faksına her gün sadece kendi canı değil, çocukları için de Dink'i endişelendirecek yazılar geliyordu ve susması isteniyordu. İrfan Erdoğan, “Sesini çıkartmanın getireceği sonuçlar pek hayırlı olmadığı için insan susmayı seçtiğinde, susturanın galibiyet ve kazanma hissi sahte ve çürük temellere dayanan bir zafer duygusudur, çünkü bu tür sessizlik negatif birikimi ve dış bileyen dolmayı, dolayısıyla en küçük fırsatta sesini yükseltmeyi beraberinde getirir” demiştir. Erdoğan şöyle devam etmiştir, “bu nedenle, sağlıklı bir ilişkinin ve çatışmasız bir egemenlik kurulduğunun göstergesi değildir, tam aksine çatışmaya gebe bir durumun ifadesidir” (1997: 191). Sadece bunlar göz önünde alındığında, Dink suikastının çok beklenen bir durum olduğu görülecektir. Çünkü daha önceden sürekli –medya yoluyla- olarak Dink'in hain olduğu beyinlere kazınmıştır. “Kitle iletişim araçları, modernite ile birlikte doğdu. Yönetici kudret üzerinde pay sahibi olmak isteyen siyasal güçler, halk rızasını organize etme çabalarında medyaya aktif rol yüklediler. Bu yüzden medya, bir yanıla bilinç endüstrisi kapsamındadır; onu ellerinde tutanlar halk rızasını inşa etme ve meşruiyeti tanımlamaya aracı olarak kullanırlar” (Bostancı, 1998: 167).

3.1.2. Dink Suikastının Oluşturulma Sürecinde Sanıklar ve Söylemleri

Dink Suikastı'nın öncesinde ve sonrasında, suikastı düzenleyen Erhan Tuncel, Yasin Hayal ve Ogün Samast arasında bir takım planlar ve görüşmeler yapılmıştır. Bu kısmın çalışmanın kapsamına alınma nedeni suikastta etkisi olanların büyüdükleri aile yapıları ve çevrelerini irdelemektir. Bunun sonucunda aile ve çevrenin ideolojik hegemonyanın oluşturulmasında ne derece etkili olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca Erhan Tuncel, Yasin Hayal ve Ogün Samast'ın suikast sürecindeki söylemleri üzerinde durulmuş ve o söylemlerin devletin ideolojik aygıtlarından medya ile bağlantıları sorgulanmaya çalışılmıştır.

3.1.2. 1. Dink Suikastına Götüren Süreç

Hrant Dink Suikastı, aylar öncesinden tasarlanmıştır. Suikasttan sonra ortaya çıkarılan suikast ağında öne çıkan isimlerden biri de üniversite öğrencisi Erhan Tuncel'dir. Tuncel'in babası köy hizmetlerinden emekli bir işçiydi. İşçi bir ailenin

çocuğu olması onu farklı yerlere kaydırđı. Maddi eksikliğini manevi duygularla kapatmaya çalıştı ve bunu zamanın güçlü gurubuna yanaşarak yapmaya çalıştı (Soykan, Ergün, 2007: 46). Suikast sürecinde Erhan Tuncel'in basına yansıyan çok fazla söylemi olmamıştır.

Suikast olayında ismi geçen ikinci isim, Yasin Hayal'dir. Hayal'in babası inşaat ustasıydı. Biri zihinsel özürlü dört kardeşı vardı. Ailesi yoksuldu. Okul dışındaki zamanlarında ayakkabı boyacılığı ve simitçilik yapıyordu. Tıpkı Erhan Tuncel gibi, o da yoksul bir aileden gelmekteydi. Hayal'in çevresinde daha küçüklükten beri oluşturulan ideolojik söylemler kişiliğinin oluşmasında çok etkili olmuştur. Yasin Hayal, bazı yerlerdeki eksikliklerini başka kurumlara ve fikirlere sığınarak doldurmaya çalışmıştır. Fakir bir ailesi ve bunların içinde özürlü bir kardeşı vardır, kendine göre düzenli bir işi yoktur. Büyüdüğü çevre orta sınıf ailelerin oluşturduğu bir çevredir. Bu tür şartların bulunduğu bir çevrede hegemonik ideolojinin bünyesine girmek çok da zor olmamaktadır (Soykan, Ergün, 2007: 49). Yasin Hayal, her yerde Dink'i öldüreceğini söylüyordu. Chat yoluyla tanıştığı Sercan Çalışkan'ın ifadesine göre; Dink suikastına hazırlanan örgütle internet sohbetleriyle tanışmıştı. Chat yaparken 'Bombacı' nick'li Yasin Hayal'i fark etti. Kendisi de 'Babasercan' nick'ini kullanıyordu. 'Bombacı ve Babasercan' nicklerinin kullanılması ideolojik çerçeveyi göstermektedir. İsimlerle bir güç gösterisi söz konusudur. Hayal'in 'Bombacı' nickini kullanıyor olması daha önceden 'Mc Donalds'ı bombalayan kişinin kendisi olmasıydı. Hayal, 'Bombacı' nickiyle kendini tanıtırıyordu ve bununla övünüyordu. Çünkü bombalamadan sonra alkışlarla karşılanmıştı. Oluşturulan olumlu atmosfer bunu sağlıyordu. Sercan Çalışkan ifadesinde şunları anlattı: "... Bana bir gün Hrant Dink'in yazmış olduğu ve 'Türk kanı pis kandır' şeklinde ifadenin bulunduğu bir yazıyı gönderdi. Ben de yazıyı görünce, küfür ettim ve 'Gebersin' diye yazdım. Yasin cevaben, 'Zaten geberecek' dedi. Aradan üç- dört hafta geçtikten sonra televizyondan Hrant Dink'in öldürüldüğünü gördüm. Agos gazetesine 'Başınız sağ olsun, bir köpek geberdi' ibareli bir mail attım. Bana göre, O. S. bir kahramandır... " (Soykan, Ergün, 2007: 166). Bu ifade, devletin ideolojik aygıtlarının işlevselliğini gösteren çok net bir örnektir. Aykırı bir durum vardır ve bu aykırı durumu ortadan kaldırmaya kalkışan

ideolojik aygıtlarından medyanın etkisinde kalmış birkaç özne bulunmaktadır. Yine ‘Türk kanı pis kandır’ sözü, yine kışkırtmalar... ‘Gebersin’, ‘Zaten geberecek’ ve ‘Başınız sağ olsun, bir köpek geberdi’ şeklindeki ifadeler gizli hegemonyanın insanları ne kadar çok etkilediğinin göstergeleridir.

Suikast sürecindeki üçüncü isim, Ogün Samast’ır. Samast’ın suikastı işlediği zamanda ki kimlik yaşı sadece 17’dir. İki ablası ve bir ağabeyi vardı. Anne ve babasının boşanması sonucu, İstanbul’da yaşayan Samast ve ailesi Trabzon’a döndüler. Ancak sonra anne ve baba yeniden birleşti. Babası belediyede işçi olarak çalışmaya başlamıştı. Abisiyle her zaman kavgalı olan Samast, asıl şiddeti babasından görüyordu. Pek çok nedenle babasından şiddet görerek büyüdüğünü daha sonra, gözaltındayken sosyal danışman olarak yanında bulunan uzman psikologa anlatacaktı. Ortaokulu üç yıl önce bitirmiş ve liseye devam etmemişti. Okuldan sonra doğru dürüst bir iş bulamaması, evde kavgalara neden oluyordu. Babasından şiddet görmesi ona karşı öfke ve nefret duygularını beslemesine neden olmuştu. Kendiside şiddet görmesine karşın küçük yeğenlerine ve annesine şiddet uyguluyordu. Annesi Havva Samast verdiği ifade de “Oğlum haşarı bir çocuk olduğu için zaman zaman babasına çıkışır, bazen de beni tartaklardı” diyordu (Soykan, Ergün, 2007: 150). Tuncel ve Hayal ailelerinde olduğu gibi yine aynı senaryo devam ediyordu. Samast ailesi de maddi olarak iyi durumda değildi. Maddi yetersizlik aile içinde kavgalara neden oluyor ve Ogün Samast’ın her geçen gün biraz daha hırçınlaşmasına ve saldırganlaşmasına neden oluyordu.

Bu anlatılan durum, suikasttan sonra yanında olan uzman psikologlar tarafından da teşhis edilmiştir. Uzman psikolog, raporunda O.S’nin (Ogün Samast) kendisini nasıl anlattığını şöyle rapor etmişti: “Kendisini anlatması istendiğinde sinirli, sinirlendiğinde dürtüsel olarak çok çabuk yıkıcı ve tahrip edici eylemlere girebilen birisi olduğunu söylemiştir” (Soykan, Ergün, 2007: 151). Samast, futbol takımından atıldıktan sonra, vaktinin çoğunluğunu internet kafelerde chat yaparak ya da şiddet içerikli bilgisayar oyunlarının başında geçiriyordu. Maddi sıkıntı, kavgayla geçen bir aile yaşantısı, ilgi duyduğu spor takımından atılmanın üstüne birde şiddet

içerikli bilgisayar oyunları... Bunlar bir insanın kolaylıkla psikolojisini bozacak ve her türden eylemi yaptırabilecek durumlardır.

Ogün Samast, 2006 yılının Haziran ayında Yasin Hayal’le olan bir sohbetlerini şu şekilde anlatmıştır: “Yasin, bir Ermeni gazetecinin olduğunu, bu şahsın Türklere hakaret ettiğini, dolayısıyla bunun cezalandırılması gerektiğini söyledi. Bende bu tür olaylardan etkilendiğimden kendisine ‘Bana bir görev düştüğünde yapabilirim’ dedim. Daha sonraki görüşmelerimizde gazetecinin isminin Hrant Dink olduğunu, Agos gazetesinde yazı yazdığını söyledi. Hatta benim genellikle gittiğim internet kafeden bu şahsın yazısına ve resimlerine baktım. Yasin ile her görüşmemizde Hrant Dink’in Türk düşmanı olduğunu ve Türklere hakaret ettiğini belirtirdi. Hatta bana Hrant Dink’in internetten indirilmiş resimlerini verdi” (Soykan, Ergün, 2007: 153). Samast, bazı değerler için her şeyi yapabileceğini söylemiştir. “Bazı gözlemciler, insanlar herhangi bir dönemde kendi çıkarları olarak neyi görüyorlarsa bunun öylece kabul edilmesi gerektiği görüşündedirler” (Parentı, 1997: 134) sözü içinde bulunulan duruma vurgu yapmaktadır. Psikolog raporuna göre Ogün Samast: “... Vurduğu insanın bir Ermeni olduğunu ve bunu hak ettiğini savunmuştur. Neden hak ettiği sorulduğunda ise, ‘Hem Türk düşmanı hem de İstanbul gibi bir yerde yaşıyor, gitsin ülkesinde yaşasın’ cümlesi sarf edilmiştir. O. S.’ye göre Dink, Ermeni ve vatan haini olmasının yanı sıra İstanbul çevresinde zengin ve renkli bir hayat sürmekteydi ve bunu hak etmemiştir” (Soykan, Ergün, 2007: 242). Bu sözlerde, Dink’in verilen nimetlere nankörlükle karşılık verdiği ve bu yüzden ölümü hak ettiği anlamı çıkarılmaktadır.

Tarih 19 Ocak 2007 ve saatler 14.57’yi gösteriyordu. Bir kişi, Ermeni Gazeteci Hrant Dink’in arkasından yaklaştı ve üç el ateş etti. Dink, kanlar içinde yırtık ayakkabısıyla yerdeydi. Aslında bu şunu gösteriyordu. Dink, İstanbul’da yaşıyordu, ancak ayakkabısının altı yırtıktı. Ayakkabının yırtıklığı sanki Samast’ın söylediğinin aksini -dünya kamuoyuna defalarca ekranlara gelerek, gazetelerde tek fotoğraf karesi şeklinde yer alarak- ispat ediyordu; Dink İstanbul’da yaşıyordu, ancak sefa sürmüyordu. Dink’in yırtık ayakkabılı fotoğrafı senelerce kafalara kazınacaktı ve o ayakkabıları gören suikast sanığının annesi bu kareye ağlayacaktı. Bu yanlış

hegemonik bilinçlenmeyi temsil ediyordu, aslında durum gösterilenin tamda zıttıydı. C. Wright Mills'in "İnsanların ilgilendikleri şeyler her zaman çıkarları değildir. Farkında oldukları tehlikeler her zaman kendilerini kuşatanlar değildir. Sadece durumlarının hiç farkında olmamak değildir sorun; çoğu zaman kendileri hakkında yanlış bilgi sahibidirler" (Parentı, 1997: 134) bu sözleri yanlış bilinçlenmeye vurgu yapmaktaydı.

Suikastın görgü tanıklarından bir tanesi yakındaki bir markette temizlikçi olarak çalışan Mesme H. suikast anını şöyle anlattı: "Hrant Dink'in kafasının sol tarafına üç el ateş etti. Önümüzdeki şahıs anında yüzüstü sağ yanağının üzerine yere düştü. Ağzından ve kafasından kanlar geliyordu. Ateş eden kişi 'Geber Ermeni geber' diye bağırdı" (Soykan, Ergün, 2007: 19). 'Geber Ermeni geber' sözleri anlatılmak istenen şeyi açıklar niteliktedir. Bu sözler öylesine söylenmiş olan sözlerden öte bir şeydir. Bu sözler ötekiyi, aykırı olanı 'bizden' olmayanı ifade etmektedir. Bu sözler, Samast'ın, başta medya olmak üzere, ne kadarda devletin ideolojik aygıtlarının etkisinde kaldığını göstermektedir. Aylar öncesinden tasarlanan bir suikast, birikmiş olan bir öfke ve o öfkenin 'geber ermeni geber' sözleri ile dışarıya sıçraması şeklinde bir tasvir söz konusudur.

Diğer bir tanık Emin Engin'di. Engin Fotoğrafçılığın sahibi Engin kurşun sesinin geldiği yere baktığında Dink yerde yatıyor, yanı başında elinde silah olan genç duruyordu: "Başında beyaz beresini gördüm, yüzü görünmeyecek kadar uzaktı. Silahlı elini havaya kaldırdığını gördüm, 'Ermeni'yi öldürdüm diye bağırdı. Oradaki bir kadın çığlık atmıştı. Saldırgan ona dönüp 'Sus' diye bağırdı ve birkaç adım uzaktaki Şafak Sokak'a doğru koşup gözden kayboldu" (Soykan, Ergün, 2007: 24). 'Ermeni'yi öldürdüm' sözleri, 'Artık amacıma ulaştım, herkes sevinsin, bunu başardım' anlamlarına geliyordu. Bağırın kadına 'Sus' diye bağırılması, olanlara sessiz kalınması yönünde verilen bir talimattır. Suskunluk Sarmalı Modeli'ne bir ithamdır. Bir nevi tıpkı gazetecinin kendi kendine oto sansür uygulaması gibi kadınında kendi kendine sansür uygulamasını ve susmasını istemektir. Bu örnek, 'sessiz çoğunluğu' oluşturmaya örnektir. "Siyasi anlayışlardan birincisi insanları susturarak, diğeri konuşturarak onlara egemen olmayı başarmaktadır. İlki

konuşturmadan, ikincisi konuşturduktan sonra insanları susturmayı denemektedir. Bu tarzların bir tanesinde insanlar sustukça düzene keskinliği, direnci, hıncı artmakta; diğerinde ise konuştukça ona bağlanmakta, düzeni benimsemekte, kabullenmektedir. Susan, sustukça düzenden kopmakta, korktukça, sindikçe, tırtıkça düzeni yerle bir etme potansiyeli biriktirmekte; konuşanda konuştukça düzene bağlanmakta, onu pekiştirmekte ve en önemlisi de aynı zamanda düzeni evrimci bir değişime mecbur ve mahkûm etmektedir” (Anık, 2000: 9- 10).

3.1.2. 2. Dink Suikastından Sonraki Söylemler

Suikasttan kısa bir zaman sonra suikast sanığı Ogün Samast yakalandı. Samast Samsun'daki ilk ifadesinde suikastı kabul etti. “Kendi yakın çevremiz ve yeryüzü iletişiminde bulunduğumuz insanlar hakkında sahip olduğumuz bilgiler dışında, dünya hakkında bütün bildiklerimiz veya bildiğimizi sandıklarımız, bize günlük gazeteler, haftalık dergiler, radyolar ve televizyonlar gibi kitle iletişim araçlarından aktarılıyor, benimsetiliyor” (Avcı, 1999: 156). Suikasttan 10 dakika önce Dink ile göz göze geldiklerini ve Dink'in irkildiğini anlatan Samast'ın şu ifadesi tam olarak yukarıdaki sözleri örnekler niteliktedir: “İnternette haberlerde okudum. ‘Ben Türkiyeliyim. Ama Türk kanı pis kandır’ dediği için öldürmeye karar verdim... Pişman değilim” (www.hurarsiv.hurriyet.com.tr. 14- 01- 2008). ‘Ben Türkiyeliyim’ sözü Urfa konferansında, ama ‘Türk kanı pis kandır’ sözü ise konferanstan daha sonra yazdığı yazı dizisinde geçmiştir. Samast'ın, devletin ideolojik aygıtlarından biri olan medyadan faydalandığı görölmüştür. Sanık, medyada yazılıp çizilenin etkisinde kalmış ve bunu eyleme dönüştürmüştür. Stuart Hall'un söylediği gibi, medya içeriği, toplumdaki iktidar ilişkilerinin kabataslak bir haritasını oluşturmaktadır. Kendi anlamlandırma biçimini, ideolojisini tüm toplumsal pratikler içinde yeniden üretir. Medyanın simgeler yaratma, bilgi/anlam üretme ve durumları tanımlama gücünün de, tarafsız bir güç olmadığı apaçık ortadadır (www.eski.bianet.org. 24- 11- 2008).

“Cinayet silahını, Yasin Hayal verdi, 'Gazan mübarek olsun' diyerek uğurladı” (www.hurarsiv.hurriyet.com.tr. 14- 01- 2008). Müslümanlar ‘Gazan mübarek olsun’ sözünü daha çoğunlukla İşlamiyet ilk ortaya çıktığında cihada (savaş) giden

mücahitler (savaşçı) için kullanırlardı. Burada Hayal'in bu sözle Samast'ı uğurlaması, Samast'ın yapacağı eyleme, işleyeceği suikasta dini bir boyut kazandırılmaya çalışılmakta ve mücahit konumuna sokulan Samast'a dini bir statü verilmektedir. "Bugün bu vaatlerin ideolojisiyle, azınlıkların ve diğer ülkelerdeki kendi gibilerin katliamına katılmasında zorlama yoktur. Sahte umut ve vaatlerin ideolojisiyle, insanların önemli bir kısmı kolayca katliamlar yapma yönünde kışkırtılıp harekete geçirilmektedir" (Erdoğan, 1997: 182).

Ogün Samast'ın ifadesi: "... Yukarıda da belirttiğim gibi ben bu eylemi Hrant Dink isimli şahıs televizyon konuşmalarında Türklüğe hakaret ettiği için yaptım. Pişman değilim. Bu eylemi tek başıma ve kendi kararım ile gerçekleştirdim" şeklindeydi (Soykan, Ergün, 2007: 241). Samast'ın buradaki sözleri de medyanın ideolojik etkisine başka bir örnektir. Yasin Hayal'in ifadesi ise şu şekilde olmuştur: "Ben 2006 yılı başlarından beri Hrant Dink isimli şahsı gazete ve televizyondan tanırım. Dink'in Türklüğe hakareten dolayı yargılandığını ve altı ay ceza alıp ertelendiğini biliyorum. Dink'in Ermeni olduğunu ve Agos gazetesinde genel yayın müdürü olduğunu biliyorum. Bunları internet üzerinden öğrendim. Hrant Dink'in Türkleri aşağılayan rencide eden birçok açıklaması oldu. Bu açıklamalar beni rencide etti. Medya kanalıyla özür dilememesinden dolayı Hrant Dink'in bir bedel ödemesi gerektiğine inandım" (Soykan, Ergün, 2007: 126). Kast ettiği bedel şüphesiz Dink'in hayatıydı. Hayal'de vurguyu medyaya yapmaktadır. Devletin ideolojik aygıtlarından olan medyanın işlevi burada daha çok gözler önüne serilmiştir. Gazeteciler, yalnızca belli olayları tanımlamakla kalmaz aynı zamanda bu olayları belli bir bağlama yerleştirirler. Bundan sonra bu adlandırma ne zaman kullanılsa, bu bağlam onunla birlikte kurulan anlamlar ve yan anlamlarla birlikte harekete geçer (Hackett, 1998: 41). İster televizyon, ister gazete ya da internet olsun hepsinin ortak bir amacı vardır; Dink'in sözlerini gerçek anlamlarından uzaklaştırarak sürekli vermek ve ona düşmanlar yaratmak. Egemen söylemin özneler arasındaki yayılımını sağlama konusunda, medyanın önemi unutulamaz. Medya, örnek olayda da görüldüğü gibi, özneler üzerindeki etkileyici özelliğiyle söylemi yeniden üretme yönündeki görevini yerine getirmiştir.

3.2.Hrant Dink Suikastı'nın Dört Farklı Gazetedeği Temsilinin Söylem Analizi

Bu kısımda, incelenen gazetelerin Hrant Dink Suikastı'na nasıl yaklaştıkları irdelenmiştir. Bu nedenle, temel soru şu olmuştur; gazeteler suikastı haber satırlarına taşıırken, egemen söylemin isteği doğrultusunda mı hareket etmiş yoksa egemen söyleme karşı muhalif bir tavır mı sergilemiştir? Bunun yanı sıra, gazetelerin kendi ideolojilerini haberlere yansıtıp yansıtmadıkları üzerinde de durulmuştur.

Yöntem ve Bulgular

Söylemin bulunduğu kısma egemen olan sınıflar, kendi hegemonik ideolojilerini insan kitlelerine sadece kabul ettirmekle kalmaz bunun yanında, iktidarın sahip olduğu söylemin bazı aygıtlar kullanılarak kitleler tarafından yeniden üretilmesini sağlarlar. Van Dijk; söylemin, ideolojilerin oluşumunda merkezi bir rol oynadığını ileri sürerek (1999: 341) altyapıdan bağımsızlığını vurgular, toplumsal iktidarın söylem tarafından harekete geçirildiği ve yeniden üretildiğini kabul eder (1999: 378- 379). Bunun sonucunda egemen sınıfın söylemi her bir insanda bireysel söyleme dönüşür ve egemen ideolojinin tekrarını sağlar. Bireyselleşen egemen sınıfın söylemi, eylemde bulunan öznenin bir eseriymiş gibi gözükür. Medyanın izleyici üzerindeki etkisi, hegemonik bir düzenin yaratılması ve sürdürülmesi bazında görülür” (Fejes, 1994: 313). Medya, ürettiği söylemle bireylerin neyi ve nasıl düşüneceklerine karar vermektedir. Medyanın, yayınlarında ideolojinin etkisinde kalıp kalmadığının saptanması konusunda haber söylemi, en önemli unsur olarak görülmektedir. Edibe Sözen, “Haber söylemi, metin ve okuyucu, konuşmacı ve dinleyen arasında etkileşimi gerekli kıldığı için burada ideolojinin etkisi açığa çıkar” (1997: 153) şeklindeki sözleriyle ideolojinin etkisinde kalıp kalınmadığının görülebildiğinin vurgusunu yapmaktadır.

Medya iletileri, özgün bir metin ve konuşma türüdür. Söylem çözümlemesinin yeni disiplinler arası kuram ve yöntemleri, medya iletilerinin yapılarının daha sistematik ve açık bir tanımı için uygun hale getirilebilir (Van Dijk, 2007: 164). Medya söylemini, metne dayalı, yorumsal ve bağlama dayalı, sosyal gelenek biçimindeki geleneksel yaklaşımların harmanlandığı analitik bir çerçevede ele alan

Van Dijk ideolojinin söylemde ifade edildiğini ve yeniden üretildiğini ileri sürmektedir. “Biz” ve “Onlar” gibi iki grubun birbirlerini farklı tanıtmalarının çıkış noktasının oluşturduğu söylem çalışmaları, söylemdeki çatışmanın tarihsel, politik ve sosyal geçmişinin oluşturduğu bağlamın, çatışmaların, güç ilişkilerinin ve grupların çözümlemesini, “Biz” ve “Onlar”a ilişkin olumlu ve olumsuz görüşlerin belirlenmesini, ön varsayılan ve sezdirilen (ima edilen) bilgilerin açık hale getirilmesini ve kutuplaşmış grupların görüşlerini vurgulayan sözcük seçimi ve sözdizimsel yapının incelenmesini gerektirmektedir (Van Dijk, 1988: 61- 63). İdeoloji ve söylem arasındaki ilişkiyi Van Dijk’in bakış açısıyla kabul eden Edibe Sözen’e göre; “Söylem, bir dil pratiğidir; ideoloji, bilgi, diyalog, anlatım, beyan tarzı, müzakere, güç ve gücün mübadelesiyle eyleme dönüşen, dil pratiklerine ilişkin süreçlerdir. Bir süreç olarak söylem, anlatım ve konuşma eylemlerinin içsel kurallarıyla düzenlenir. Söylemin kendi içsel kuralları, söylem düzenlerini oluşturur; söylem, düzenlenmiş söylemlerden müteşekkildir. Söylem konusunda teorik yaklaşımlar; söylemi bir metin gibi, pratik yaklaşımlar ise; insanların karşılıklı konuşmalarında ortaya çıkan anlam mübadeleleri olarak görür” (1999: 20).

Söylem çözümlemesinde ana amaç, anlamlandırma ya da yorumlamadır. Belirli bir soruyla ilgili kesin yanıtlar verme yerine ufukumuzu genişletmek, inanç, tutum ve eylemlerimizi belirleyen söylemlerin varlığı ve iletisini tarihi ve sosyal bir bağlam içinde değerlendirmek amaçlanmaktadır (www.dorduncukuvvetmedya.com. 23- 04- 2008). Söylem çözümlemesi bir okumadır. Söylem çözümlemesi gerçeğe dayalı değil, anlama dayalı bir sonucu amaçlamaktadır (Atabek, 2007: 152). Söylem çözümlemesinde en güçlü anlambilimsel kavramlardan biri de imadır. Sözcükler, yan tümceler ve diğer metinsel ifadeler, ancak arka plan bilgi temelinde çıkarsanabilecek kavramlar ya da önermeler ima edebilir. Söylemin ve iletişimin bu özelliği, önemli ideolojik boyutlara sahiptir. Söylenmeyenin çözülmesi, bazen metinde gerçekte söylenenin araştırılmasından daha açıklayıcı olabilir (Van Dijk, 2007: 170).

Metnin söylemini belirlemek, derin yapıda gizlenen anlamsal yapıyı irdelemek açısından, söylemi analiz etme gereği duyulmuştur. Dolayısıyla sistematik olarak haber metinleri üzerinden giden Van Dijk’in ‘söylem analizi’ yöntemi, bu çalışma

kapsamında kullanılması tercih edilmiştir. Söylem analizi, farklı konuşma yollarıyla yapılan farklı gerçeklikler, söylem etkileri, politik ilişkiler, güç ilişkileri, bilgi ve ideoloji formları, kurumsal bağlantılar ve söylemleri kullananların oluşturduğu düzenlilikler ya da düzensizliklerle ilgilenir. Dolayısıyla söylem; güç, bilgi, dil ve ideoloji arasındaki ilişkiler bütünü olarak ele alınmakta ve dilin içindeki toplumsal iktidarı imlenmesi olarak işlev görmektedir. “Son yıllarda giderek popüler bir hale gelen söylem analizinde, amaç, Teun A. Van Dijk’in tanımlamasıyla, ‘temel olarak, toplumsal iktidarın kötüye kullanımının, tahakküm ve eşitsizliğin metinler aracılığıyla temsil edilmesini ve yeniden üretilmesini incelemektir. Dolayısıyla söylem analizi, muhalif bir çözümleme biçimidir ve analizci, toplumsal eşitsizliğin metinler aracılığıyla üretilmesini açığa vurmada kesin bir tavır alır. Söylem analizinin nitel içerik çözümlemesinden en önemli farkı, metni parçalara ayırmadan bir bütün olarak ele alması ve metnin içindeki egemen söylemin nasıl inşa edildiğini ortaya koymasındır’ (Aktaran: İrvan, 2000: 81). Van Dijk, haber söylemini bir bütün olarak ele almanın, ideolojik olanın gözden kaçırılmaması bakımından önemli olduğunu belirtmiştir (Ertan Keskin, 2004: 392). Van Dijk’a göre, kitle iletişim araçlarının ve mesajlarının rolünü anlamak için söylem stratejilerine ve yapılarına bakmak gereklidir. Ona göre; iktidar, söylem içinde ve söylem tarafından hem harekete geçirilip hem de yeniden üretildiğinden, iletişim - metin ve konuşma - olmaksızın iktidarın toplum içinde uygulanması mümkün değildir. Söylem analizi, dil gibi anlamsal eylemleri incelemek için, bilimsel bir yöntemdir ve toplumsal sorunları ve siyasal meseleleri araştırmada önemli bir yere sahiptir (www.dorduncukuvvetmedya.com. 23- 04- 2008).

Van Dijk’e göre, söylem analizi, çok anlamlı bir kavramdır. Söylem analizi, dile ve dilin kullanımına dair teorik ve yöntemsel bir yaklaşımı ifade etmektedir. Bu anlamda çözümlemenin konusu olan söylemler; metinler, mesajlar, konuşmalar, diyaloglar ve haberleşmeler tarafından belirlenmektedir (1988: 24). Kendi adını taşıyan modelinde Van Dijk, haberleri makro ve mikro yapılar adıyla ikili bir ayrıma tabi tutmaktadır. Makro yapıyı da, tematik ve şematik çözümleme olmak üzere ikiye ayıran Van Dijk, tematik çözümlemeye; üst başlık, başlık, alt başlık, spot ve haber girişlerini incelemektedir (1988: 30). Haberlerin tıpkı romanlar veya hikâyeler gibi

hierarchy bir şemaya sahip olduklarını vurgulayan Van Dijk'e göre haber üretiminin, profesyonel rutinler ve zaman gibi sınırlılıkların baskısı altında her gün yeniden yapılan bir iş olması, bu şemanın işlevsel olmasını sağlayan özellikleridir. Buna göre başlık ve haber girişi, özetlemenin yanı sıra, metne giriş görevini de görür. Başlık, spot ve haber girişinden oluşan standart bir haberin incelenmesi, haberde genelden özele, en önemli bilginin önce verilmesinden, önemsiz ayrıntılara doğru bir hiyerarşi olduğunu gösterir (Ertan Keskin, 2004: 392). Van Dijk, başlıkların genelde siyah ve büyük puntolarla, haber girişlerinin de siyah puntolarla verilebileceğini ve metnin tematik cümlesiyle uyumlu olabileceğini ifade eder (1988: 30). Öte yandan durum ve yorum bölümlerinden oluşan şematik çözümleme, Van Dijk'in önem verdiği bir diğer makro çözümleme kategorisidir. Durum; haber olayı hakkındaki bilgileri içerir ve ana olayın ele alış biçimini değerlendirir. Bağlam ve ardaan bilgilerini içerebilir. Önceki olayların ifade edilmesi ile olayın anlaşılır olmasını kolaylaştırırken, ardaan(background) bilgisinin olmaması, olayın tipleştirilmesini sağlar. Sonuç, ana olayın sonuçlarının değerlendirilmesini içerirken, haber kaynakları ve olayın taraflarının sözlü tepkilerine yer verilen yorum bölümleri makro çözümlemenin son kısmını oluşturur (Ertan Keskin, 2004: 392).

Mikro yapı, sözdizimsel yapının, kelimeler arası bölgesel uyumun, kelime seçimlerinin ve haberin retorikinin çözümlemesinden oluşur. Haberde kullanılan cümlelerin kısa veya uzun; basit veya bileşik ve etken veya edilgen cümle olmaları ölçütünde yapılan çözümlemeyle Van Dijk, haberin ideolojik doğasını ortaya koymaya başlar. Ardarda gelen cümlelerin ve cümleciklerin birbirleriyle ilişkilerini irdelediği bölgesel uyum; seçilen kelimelerin özelde muhabirin, genel anlamda ise gazetenin ideolojisini yansıttığı kelime seçimleri ve son olarak haberin ikna edicilik özelliğini artıran olayın taraf ve tanıklarının yorum ve sözel tepkilerinin yer aldığı alıntılar, olayın gerçekten olduğunun göstergesi olan fotoğraflar ve haberin inandırıcılığını artıran grafik, rakam ve sayısal verilerden oluşan haber retorik haberin mikro yapısının öğelerini oluşturmaktadır (Ertan Keskin, 2004: 392- 393). Doğrudan kontrol sağlayan (polis şiddeti, erkeğin kadına şiddeti gibi) güçlerin yanında, daha modern ve daha etkili olan güç, bilişsel, iknaya dayalı yönlendirici, diğerlerinin fikirlerini birinin çıkarına uygun olarak değiştirmek üzerine kurulu

kontrol mekanizmaları vardır. Söylem analizi işte burada devreye girer. Diğerlerinin zihnini yönetmek, metnin veya konuşmanın bir işlevidir. Ancak, bu mutlak surette yönlendirici olmak durumunda değildir. Aksine, egemenlik, günlük metin ve konuşma formları ve rutinleri içinde “doğal” ve “kabul edilebilir” görünebilir (Van Dijk, 1993: 254). Haber metinlerinin yalnızca yüzey yapılar düzeyindeki ilişkilerle kalmayıp, metin başlıkları ve metin ilişkileri, anlatıdaki zamansal sıralamadan farklılıkları, özellikle oluşturulmuş belirsizlikler ve dünya bilgisi çerçevesinde incelenmesi, bu metin türünün kendine özgü dinamikleri nedeniyledir. Gazete okuyucusunun anlama ve yorumlama süreçlerine olduğu kadar üretim/oluşum süreçlerine de farklı bir bakış açısı getiren Van Dijk’ın söylem ve eleştirel söylem çalışmaları, yazılı haber odaklı bir yöntemdir (Ülkü, 2004: 371–372). Van Dijk, söylemin temelinde yatan birbiriyle bağlantılı olma duygusunu anlatmak için, birbirini takip eden cümlelerin anlamlarının nasıl birbirine ilişkin olduğunu tespit etmenin yeterli olmadığını, bunun yanı sıra bu cümlelerin atıfta bulunduğu gerçek verilerin birbiriyle nasıl ilişkili olduğunu da tespit etmek gerektiğini vurgular (1988: 37). Analizin bazı seviyeleri “dar” anlamların semantik incelemesi ve açığa çıkarılmasından oluşur: cümlecik ve cümlelerin önerme yapıları, önermeler arası ilişkiler, imalar, varsayımlar, belirsizlik, dolaylılık, betimleme seviyeleri vs. genel olarak tahakkümün semantik olarak, kendini olumlu, ötekini olumsuz sunmakla işaretlendiği görülür (Van Dijk, 1993: 275).

Van Dijk’ın çözümlemelerinde, küçük ölçekli ve büyük ölçekli yapılar yer almaktadır. Küçük ölçekli yapı düzeyinde çözümleme, bağdaşıklığı sağlayan tümceler arasındaki anlamsal ilişkiler, söz dizim ve sözcük düzeyinde, alıntılar ve haberlerin gerçekliğini ortaya koyan, doğrudan ya da doğrudan olmayan bilgi sunumu gibi retorikliği sağlayan birimler üzerinde yoğunlaşırken; büyük ölçekli yapı çözümlemesi, haber metinlerinin konusal yapısı ve bunların kategorisel şeması üzerinde yoğunlaşmaktadır. Konu en belirgin biçimde, haber başlığı ve başlangıç paragrafında yer alır. “Söylemin anlamsal bütünlüğünü yansıtan haber başlıkları ve ilk paragraf, Van Dijk tarafından öznel olarak nitelendirilmektedir” (1988: 248) sözlerinden hareketle, incelenen gazete materyalinde; başlık, spot, haber metninin giriş kısımları ile ara başlık gibi haber öğelerine ağırlık verilmiştir. Bir olayda

sunulan en önemli bilgi, gazetecinin zihinsel modelinde en önemli olandır. Tersine bir bilgi ya da inanca sahip olmayan okuyucu, bu haber olayını gazetecinin gördüğü ve tanımladığı biçimde kabul edecektir. Haber metninin iskeletini teşkil eden üst yapı, yani haber şeması, anlatı kalıbının kategorilerinden oluşmaktadır. Çünkü Van Dijk'e göre, en genel bilgiler özet, başlık ve giriş paragraflarında yer almakta ve okuyucuların en iyi hatırladıkları bilgiler, bu kategorilerde yer almaktadır (www.dorduncukuvvetmedya.com. 23- 04- 2008). Van Dijk'e göre haber üretiminin ve algılamasının özel şartları kadar, haberin ana iletişimsel fonksiyonları da haberin yapısını her düzlemde etkilemektedir. Genel ilkeye göre, önemli bilgi önce gelmelidir. Bu ilke haberin konusal ve dizgesel düzeninin tamamen etkilemekle kalmaz, bir bölümü anlatan paragrafların içindeki cümlelerin sıralanışını ve cümlelerin iç düzenini bile etkiler. Haber anlatımında üretilen ilişkilendirmelerin dağıtım çözümlemesi, böyle haberlerin bilinçsel, toplumsal ve ideolojik üretim şartlarıyla birlikte, haberlerin okuyucular tarafından değerlendirilmesi yani hafızaya atılış ve yeniden kullanılış şartlarını etkiler (1988: 19). Kısaca, söylem analizinin çekirdeği şudur: dominant söylemlerin toplumca paylaşılan bilgi, tutum ve ideolojileri etkileme yolunun ayrıntılı betimlemesi, açıklaması ve eleştirisi. Daha özel olarak, özel söylem yapılarının özel mental süreçleri nasıl belirlediğini bilmeye ihtiyacımız var (Van Dijk, 1993: 258).

Bu çalışmada, söylem analizi yönteminin uygulandığı konu, egemen olan söylemden aykırı bir kimliğe sahip olan ve farklı fikirleriyle birçok eleştiriye maruz kalan Hrant Dink'in suikastıdır. Dink, suikasta uğramadan önce çok eleştirilmiş ve bu eleştiriler yargılama sürecine kadar gitmiştir. Hrant Dink, egemen ideolojinin oluşturduğu söylem içerisinde 'öteki' konumuna sokulmuştur. Bu 'öteki'lik suikasttan sonra da bir takım basın kuruluşları tarafından devam ettirilmiştir. Bu bağlamda, Hrant Dink Suikastı'nın, incelemeye alınan gazeteler tarafından nasıl temsil edildiği üzerinde durulmuştur. Gazeteler egemen söylemin istediği yönde bir tavır mı takınmış, yoksa egemen söyleme aykırı düşerek kullandıkları dil ile onu eleştirmiş midir? Çalışmanın özünde bunun üzerinde durulmuştur.

Dil, toplumsal ve sistematik bir olgu olarak, geniş toplumsal simgesel düzenin bir parçasıdır. Ancak, dil ve ideolojik sistem birbiri ile etkileşen, birbirini oluşturan bir döngü içinde bulunmaktadır (www.dorduncukuvvetmedya.com. 23- 04- 2008). Bu döngüden hareketle, çalışmanın genel yapısında, egemen söylem ve hegemonyanın etkileri temel alınmış ve haberlerin söylemi üretirken kullandıkları dil irdelenmiştir. “Dil, Gramsci’nin terimleriyle, hem egemen, hem de karşıt egemen bir nitelik taşımaktadır. Bir yandan ezilenlerin, seslerini bastırmada ve adaletsiz toplumsal ilişkileri haklı kılmakta araç olmaktadır. Belirli ideolojileri evrenselleştirmekle, insan eylemi ve savaşın dünyası, dil aracılığıyla egemen kümelerin çıkarlarına bağımlı kılınmaya çalışılmaktadır. Öte yandan dile yine eleştiri ve olanaklılık söyleminin bir bileşimi olarak radikal isteklere beklentilere, düşlere ve umutlara anlam kazandıran bir alan gözüyle de bakılmaktadır” (Giroux, 1994: 78). İşte bu nedenlerden dolayı haber dilinin söylemine de ağırlık verilmiştir.

Bu çalışmada, ağırlıklı olarak milliyetçi bir çizgisi olan Güneş, daha ılımlı bir yapıya sahip ve liberal eğilimli (merkez ya da devlet gazetesi) Hürriyet, dini bir yapısı olan Yeni Şafak ve sol çizgisi ağır basan Evrensel gazetelerinin 20 Ocak ve 10 Şubat 2007 tarihleri arasındaki 20 günlük sayıları incelenmiştir. Medyanın ve ilettiği mesajların nasıl anlamlandırıldığı üzerine yapılmış olan çalışmada suikastın gerçekleşmesi bir metin olarak irdelenmiştir. Böylelikle ele alınmış olan konunun söylem analizini yapmak, çerçevesinin çizmek açısından kolaylıklar sağladığı görülmüştür. Bu 20 günlük süreçte söz konusu gazetelerde yer alan haber metinlerine bakılmış, yorumlar ve köşe yazıları dikkate alınmamıştır. Haber metinlerinin incelenmesi sırasında her dört gazetenin de devam etmekte olan bir olayı tanımlamak için seçtikleri sözcüklere, haberi güvenilir kılmak için kullandıkları argümanlara kullandıkları haber kaynaklarının niteliğine, kullanılan doğrudan alıntıların sürmekte olan tartışmada egemen ideolojinin argümanlarını mı yoksa bastırılmış ideolojinin argümanlarını mı yansıttığına, haber dilinin, nötr veya taraflı oluşuna ve haber içeriğinde yer alan ön yargılı aşağılayıcı veya övücü söyleme bakılmıştır. Çalışmanın içerik kısmı, suikastın işlenişinden sonra ortaya çıkan önemli olaylara göre bir takım bölümlere ayrılmıştır. İlk bölümde; ‘Suikastın Gazetelerdeki Farklı Temsilleri’, ikinci bölümde; ‘Hrant Dink Cenaze Töreni ve ‘Hepimiz Ermeniyiz’in Gazetelerde

Temsili', üçüncü bölümde ise; 'Bayraklı Samast Fotoğraf ve Video Görüntülerinin Gazetelerdeki Sunumu' şeklinde bir sınıflandırmaya gidilmiştir. Araştırma çalışması tüm bölümleri içine alan genel bir sonuç değerlendirmesiyle son bulmuştur.

3.2.1.Suikastın Gazetelerdeki Farklı Temsilleri

Egemen söylemin genel yapısı düşünüldüğünde Hrant Dink'in sonunun hiç de şaşırtıcı olmadığı görülmüştür. Suikasttan hemen sonraki gün(20 Ocak 2007) suikastın dört gazetede de ele alınış tarzı genel itibariyle 'kınama' tarzında olmuştur. Dört gazetenin başlıkları şu şekildedir:

"Katil kamerada karanlık eller iş başında" (Güneş: 20 Ocak 2007)

"Bu kurşunlar hepimize" (Evrensel: 20 Ocak 2007)

"Hrantımıza kıydılar" (Yeni şafak: 20 Ocak 2007)

"Katil vatan haini" (Hürriyet: 20 Ocak 2007)

Milliyetçi bir çizgisi olan Güneş gazetesi, başlığında suikasttan çok arkadaki nedenleri sorgular nitelikte bir başlık atmıştır. Suikasttan ziyade, bu suikastın ülkeye ne kadar zarar verebileceği üzerinde daha ağırlıklı olarak durmaya çalıştığı görülmüştür. Gazete, daha sonraki günlerde konuyla ilgili haberleri sunuşunda da, aynı çizgisini korumuş ve egemen söylemin isteği doğrultusunda daha da ileri gitmiştir. Evrensel ve Yeni Şafak gazetelerinde ortak bir duygu hissedilmiştir. Bu duygu, suikastı kınamanın yanı sıra maktulle kendini özdeşleştirme tarzında kendini göstermiştir. Hürriyet gazetesinin başlığında ise, gazetenin devletin gazetesi olduğunu yansıtır şekilde, egemen söylemle aynı hizada, birebir giden bir yöntem uygulanmıştır. Hürriyet'in başlığı, suikastı kınar bir tarzda olsa da 'vatan haini' demekle suikastı işleyenlerin aslında ülkeye zarar vermiş oldukları ima edilmeye çalışılmıştır.

Hürriyet gazetesinin aynı gün attığı diğer başlık da aynı yönde olmuştur. 'Türkiye'yi vurdular' (Hürriyet: 20 Ocak 2007) başlığı, suikastın ülkeye ne türde

zararı olduğu yönünde bir eğilim göstermiştir. Başlığın devamında ki haber metni ise, şu şekildedir: “*Agos Gazetesi'nin Genel Yayın Yönetmeni Hrant Dink, uğradığı silahlı saldırı sonucu öldürüldü. Bir görgü tanığı 20 yaşlarındaki saldırganın, "Vurdum Ermeni'yi" diye bağırıldığını anlattı.*”

Suikast sanığının Dink'i vurduktan sonra ‘Vurdum Ermeni'yi’ şeklinde bağırıldığı, görgü tanıklarının söyledikleri ve sanığın kendi ifadesi doğrultusunda, gerçekliği kanıtlanmıştır. Buna rağmen, çalışmanın önemi açısından, burada ki önemli ayrıntıya, sadece Hürriyet gazetesinde rastlanmış, bu cümle, inceleme kapsamında olan diğer üç gazetede yer almamıştır. Diğer taraftan, sanığın söylemiş olduğu cümle, egemen ideolojinin hegemonya yoluyla özneler üzerindeki başarısının kanıtı olarak görülmüştür. Egemen söylemin hegemonyası, amacına ulaşmıştır. Hâkim sınıflar, oluşturdukları çerçeveye bir öteki kimlik oluşturmuş ve bunu kin ve nefretle süslemişlerdir. Bu sözler, tamda o kavramın dışarıya fıskırışıdır. Olay örgüsü ve ideolojik temel düşünüldüğünde Hall'un, “Yöneten sınıfların düşünceleri her çağda yöneten düşüncelerdir yani yöneten maddi güç olan sınıf aynı zamanda o çağın yönetici entelektüel gücüdür” (1994: 117) sözlerini akıllara getirmiştir. Bu güç sayesinde, istenilen kimlikler yaşatılmakta ve istenilmeyen kimlikler yok edilmektedir. ‘Vurdum Ermeni'yi’ sözünün, bu durumu çok açık bir şekilde ortaya koyduğu görülmüştür.

Yeni Şafak gazetesinin diğer başlığı ise, ‘*Kalbimize 3 kurşun*’ (20 Ocak 2007) şeklinde olmuştur. Gazete, ilk başlıkta olduğu gibi bu başlıkta da aynı duygu çizgisini sürdürmüştür. Gazete, kullandığı sahiplik ekiyle suikastla kendini bütünleştirmiş ve suikastı kendisine yapmış saymıştır. Evrensel gazetesi, ‘*Bu kurşunlar hepimize*’ (20 Ocak 2007) başlığıyla olayı duyurmuştur. Tıpkı Yeni Şafak gazetesinde olduğu gibi burada da maktulu bir sahipleniş göze çarpmıştır. Gazetenin, Dink suikast sanığıyla ilgili haber metninde yer alan şu kullanım, tepkisini en açık şekilde göstermiştir: “... *Kimi görgü tanıkları, saldırganın olay yeri yakınındaki bir araca binerek bölgeden uzaklaştığını belirtirken; kimi görgü tanıkları da caninin metroyla kaçtığını öne sürdü.*” (Evrensel: 20 Ocak 2007). Evrensel gazetesinin, suikast sanığı için, ‘saldırgan’ ve ‘cani’ tabirlerini kullanması, gazetenin sanığa

duyduğu öfkeyi kanıtlar niteliktedir. Özellikle ‘cani’ tabiri, gazetenin öfkesinin ölçüsünü göstermiştir. Van Dijk, bir araştırmasında medyanın toplumdaki muhalif güçleri, sorun kaynağı olarak gördüğü ve bu gruplar hakkında olumsuz betimlemelerde bulunduğunu ortaya koymuştur (Bektaş, 2000: 132). Evrensel gazetesi de, ‘cani ve saldırgan’ gibi nitelemeler kullanarak olayı kınadığını göstermiştir.

Güneş gazetesi, ‘*Huzura kurşun*’ (20 Ocak 2007) diye başka bir başlık kullanmış ve bunda da ilk başlıkta olduğu gibi aynı amaç üzerinde durmuştur. Gazete, hem Türkiye’de hem de dünyada çok yankı uyandırmış olan suikast olayını, haber metninde verirken normal bir basın açıklamasını verir gibi bir tavır içerisine girmiştir. Hürriyet gazetesi, ilk günkü haberlerinde Dink’i sahiplenici ve duygu içeriği ağırlıkta olan haber başlık ve metinlerine bol bir şekilde yer vermiştir.

‘*Karanlık eller yine bizi seçti*’ (Hürriyet: 20 Ocak 2007)

‘*Türkiye Hrant’ını böyle uğurlayacak*’ (Hürriyet: 22 Ocak 2007)

Hürriyet gazetesi, ‘*Alnıma sürülen bir leke*’ (Hürriyet: 20 Ocak 2007) başlığıyla verdiği haberde, Hrant Dink’in aslında kast edildiği gibi bir suç işlemmediği ve onun suçsuz yere suikasta uğramış olduğunun vurgusu yapılmaya çalışılmıştır. Gazete Dink’in bir TV programında sarf ettiği şu sözlerle ağırlık vermiştir: “*Ermeni kimliğimle, Türkiyeli kimliğimle yaşamaya devam ediyorum. Böyle bir yaşam içinde ben, Türk kimliğimi nasıl aşağılarım. Ben, ne Türk kimliğini aşağılarım, ne de Ermeni kimliğini aşağılatırım. Mücadelem bununla zaten*” (Hürriyet: 20 Ocak 2007).

Hürriyet gazetesi, Hrant Dink’in hayat hikâyesine geniş bir şekilde yer vermiştir. Dink’in 12 Ocak 2007 tarihinde AGOS'un 563'üncü sayısında, "Neden hedef seçildim" diye sorduğu yazısı ile bu sorunun cevabını yine kendisinin kaleme aldığı 19 Ocak 2007 tarihli "Ruh halimin güvercin tedirginliği" başlıklı son yazısı, tam metin halinde Hürriyet, Güneş, Yeni Şafak ve Evrensel gazetelerinin hepsinde verilmiştir. Hürriyet gazetesinde, ayrıca Dink yazıda geçen ‘*Ürkek Güvercin*’e benzetilerek kitlelere bir mesaj verilmeye çalışılmıştır.

Yeni Şafak gazetesi başbakanın verdiği demeçlerle ilgili haberlere ağırlık verirken, Dink suikastında maktulun tarafında olduğunu hissettirici duygu içerikli başlıklara ağırlık vermiştir. Ancak gazete, daha sonraki günlerde suikast sanıkları ve aileleri ile ilgili olarak verdiği haberlerle, kamuoyunu sanıklara karşı yumuşatma girişimi içerisine girdiği gözlenmiştir. Gazetenin duygusal görünümü daha ağırlıkta olan başlıkları şu şekilde olmuştur:

'Babamı vurdular, şimdi kanları daha mı temiz oldu' (Dink'in kızı) (Yeni Şafak: 20 Şubat 2007)

'Dink'i bağrımıza basalım' (Başbakan)(Yeni Şafak: 20 Şubat 2007)

'Kurşun Türkiye'ye sıkıldı' (Başbakan) (Yeni Şafak: 20 Şubat 2007)

'Canım kardeşim seni koruyamadık' (Yeni Şafak: 22 Ocak 2007)

'Hayal'in annesi Dink için ağladı' (Yeni Şafak: 23 Ocak 2007)

Güneş gazetesi, suikastın ilk gününden itibaren kısa kısa haberler dışında konuyla ilgili çok fazla bilgi vermemiş ve genel itibariyle konunun daha arka planı üzerinde durmuştur. Sessizliğin bir çeşit onay olduğu düşünüldüğünde, gazetenin içinde bulunduğu durum anlaşılmıştır. Gazete, maktulu masum göstererek duygusal objeler eklemek yerine milliyetçi bir tavır takınmış ve bu suikastın ülkeye ne türden zararı dokunabileceğini irdelemiştir. Diğer gazeteler, olay üzerinde çok dururken, Güneş gazetesinin daha az durması, gazetenin haberleri kendi ideolojisi doğrultusunda hazırladığını ortaya koymuştur.

3.2.1.1.Haber Metinlerinde Suikast ile Sözde Ermeni Soykırım'ı Arasında Bağlantı Kurulması

Suikastın gazetelerde yer aldığı günlerde, üzerinde durulan diğer önemli bir konu ise, Sözde Ermeni Soykırımı olmuştur. Bazı gazetelerde, Dink suikastının, en çok Sözde Ermeni Soykırımı destekçilerine yaradığı yönünde kimi söylemler geliştirilmiştir. Kimi gazete bunu çok açık bir şekilde ifade etmiş kimisi ise, tam tersi

yönde eleştirmiştir. Hürriyet ve Yeni Şafak daha merkezi bir rol izlerken, Güneş her zamanki gibi milliyetçi bir tavır takınmıştır. Evrensel'in tepkisi ise, Güneş'in tam tersi yönde olmuş ve gazete, suikastın soykırım iddiası ile özdeşleştirilerek gazetelerde destekli bir şekilde yer bulmasını sert bir şekilde eleştirmiştir. Konuyla ilgili Hürriyet ve Yeni Şafak gazetelerinin başlıkları şu şekildedir:

“Radikal Ermeniler Türkiye'yi suçladı” (Hürriyet: 20 Ocak 2007)

“ABD'de Sözde Ermeni Soykırımının kabulü beklentisi” (Hürriyet: 20 Ocak 2007)

“Papalık Ermeni Koleji Rektörü: Umarım soykırımın tanınmasını sağlar”(Hürriyet: 20 Ocak 2007)

“Ermeni lobisinden soykırım kampanyası” (Yeni Şafak: 20 Ocak 2007)

“Ermeni lobisine koz” (Yeni Şafak: 20 Ocak 2007)

“Kanlı ellerin Dink'i seçmesi manidar” (Yeni Şafak: 20 Ocak 2007)

Evrensel ve Güneş gazeteleri, konuyla ilgili daha yanlı bir tavır takınmışlardır. Evrensel gazetesi, ‘Kurşun hangi Türkiye’ye’(21 Ocak 2007) ve ‘Ermeni düşmanları başladı’ (23 Ocak 2007) şeklinde başlıklar kullanarak aslında soykırım taraftarlarının böyle bir amacının olmadığını ve bu şekilde tavır takınılarak gerçek olayı unutturma yoluna gidildiği üzerinde durmuştur. Evrensel, ‘*Ermeni düşmanları başladı*’ başlığıyla verdiği haber metninde diğer medya kuruluşlarına yüklenmiş ve Tercüman gazetesinin, “*Ermeniler yaptı*” manşetine büyük tepki göstermiştir. Gazete, ‘Kurşun hangi Türkiye’ye?’ şeklinde bir soru sormuş ve yine kendisinin verdiği cevapta şu şekilde yanlı bir tavrın içine girmiştir:

“Cinayet, medyada da şiddetle kınandı. Hrant Dink'in öldürülmesinin ardından yapılan en yaygın yorum, “kurşunun Türkiye'ye atıldığı” yönündeydi. Ancak bununla kastedilen, halkların kardeşliğini savunan bir gazetecinin öldürülmesinden, aldığı tehditlerden, ilgilenmeyen yetkililerden, göz göre göre onu

hedef gösteren faşistlerden, hükümetin atması gereken adımlardan çok, cinayetin “Türkiye’nin aleyhine kullanılması” ihtimaliydi. Medyanın Hrant Dink cinayetini kınarken bile “milliyetçi” yorumlar yapması, ibretlik bir manzara ortaya koydu. “Ermeni soykırımı” ifadesini başına “sözde” getirmeyi ihmal etmeyen haber ve yorumlarda, Türkiye’nin özellikle yurtdışında “Ermeni soykırımı iddialarının” karşısında düşeceği zor duruma vurgu yapıldı.”

Güneş gazetesi ise, Evrensel gazetesinin tam olarak eleştirdiği durumu, manşetlerinde ve haber metinlerinde kullanmış ve suikast üzerinde durması gerekirken tam tersi yönde bir eğilim göstermiştir. Gazete, olayla ilgili bazı haberlere, alay eder tarzda bir tepki göstermiştir. Başbakanın suikastla ilgili Dink’i vuranların aslında Türkiye’yi vurdukları yönündeki sözlerini ‘Türkiye’yi vurmuşlar’ (Güneş: 21 Ocak 2007) şeklinde vererek kullandığı ‘mişli geçmiş zaman’ ekiyle inanmama tarzında bir alaysama durumu oluşturmuştur. Gazete, suikasttan daha çok onun Türkiye’ye verebileceği zararlar üzerinde durmuştur. Gazete, Hrant Dink suikastı için, “Kimlerin işine yaradı?” (Güneş: 21 Ocak 2007) diye bir başlık atmıştır. Haber metninde ise, suikastın kimlerin işine yaradığını; diaspora, peşmerge ve bölücülerin şeklinde yanıtlamıştır.

Güneş gazetesinin, bu konuyla ilgili net tavrını gösteren en can alıcı başlığı ise, vurgulamaya çalıştığı yeri büyük puntolarla ve renkli olarak verdiği, ‘*Hrant peşindeler!*’ (Güneş: 22 Ocak 2007) başlığı olmuştur. Başlıkta Hrant’ın rant kısmı renkli(kırmızı) olarak verilmiştir. Amaç verilmek istenen mesaja vurgu yapmaktır. Verilmek istenen mesaj ise şudur: ‘Suikast olayında, bazı çevreler çıkar mücadelesi içerisine girmiş ve bunu kendi lehlerinde kullanmaya çalışmıştır. Bunun farkında olalım ve hedeflenen amaca izin vermeyelim!’ şeklinde bir uyarı yapılmaya çalışılmıştır. Güneş gazetesi ‘*Fırsatçı bayram ediyor*’ ara başlığının devamını şu şekilde dile getirmiştir: “*Bu cinayetten rant kapmaya çalışan tek topluluk ABD’deki Ermeniler oldu. Amerikan Ermeni Ulusal Komitesi dün, Başkan Bush’dan, sözde ‘soykırımı tanımama’ politikasına son vermesini istedi. Komite, ‘Dink’in, Türkiye’nin sözde soykırım kabul etmediği için öldürüldüğü’ yalanına sarılarak, ‘kan tüccarlığına’ soyundu.*” ‘Kan tüccarlığına soyundu’ cümlesiyle aslında Dink’in

öldürülmesinin üzerinden kendi çıkarlarını gerçekleştirmeye çalışan kitlenin, ne kadarda kötü bir iş yaptığının altı çizilmeye çalışmıştır. Yıllardır öne sürülen sözde soykırımın dış dünyada kabul edilmesi için, bir nevi suikastın kullanılmaya çalışıldığı belirtilmiştir.

3.2.1.2.Suikast Sanıklarının Söylemlerinin Temsili

Hrant Dink Suikastı'nı gerçekleştiren suikast sanığı(Ogün Samast) ile onu suikast için azmettirenlerin(Yasin Hayal ve Erhan Tuncel) gözaltına alınıp tutuklanıncaya kadar ki süreçte bir takım söylemleri olmuştur. Çalışmada incelenen gazetelerden kimisi, bu söylemler üzerinde çok fazla dururken kimi gazete ise, söylemlerin üzerinde ya hiç durmamış ya da söylemleri farklı yönler çekmeye çalışmıştır. Bazı gazeteler, kullandıkları söylemlerle sanığı, 'kahraman' olarak göstermeye çalışmıştır. Horkheimer ve Adorno, medya içeriklerinin belli görüşler doğrultusunda oluşturulduğunu ve bu içerikler vasıtasıyla insanların bilinçlerinin yönlendirildiğini, egemen olan görüşün yeniden üretildiğini belirtirler (1996). Olayla ilgili gazete haberlerinin tüm unsurlarında egemen söylemin yeniden üretim aşamalarını görmek mümkün olmuştur. Gazeteler, başlıklarında genellikle sanıkların kendi ifadelerini kullanmışlardır. Bu tür kullanımlar, haberin inandırıcılık değerini artırmak ve vurgulamaya daha çok ağırlık vermek için yapılmıştır.

"Yasin Abi 'vur' dedi, gittim vurdum" (Hürriyet: 22 Ocak 2007).

"Bu iş bize düşüyor" (Hürriyet: 22 Ocak 2007)

"Dink, Ermenilerin Mustafa Kemal'i" (Hürriyet: 10 Şubat 2007)

"Türk kanı pistir dediği için öldürdüm" (Yeni Şafak: 22 Ocak 2007)

"Talimatı ben verdim" (Yeni Şafak: 23 Ocak 2007)

"Dünyayı karıştıran Dink cinayetinin 17 yaşındaki katili konuştu: 'Türk düşmanı diye öldürdüm'" (Güneş: 22 OCAK 2007)

Güneş gazetesinde, yaşa vurgu yapılarak suikast sanığının işlediği suç için yaşının küçük olduğu vurgulanmaya çalışılmıştır. Dolayısıyla kamuoyunun söz konusu kişiye, biraz daha yumuşak bir tavır içerisinde olmaya çalışmasını sağlamak amaçlanmıştır.

Sanıkların kendi ağızlardan verilmiş olan ifadelerin hepsinde, egemen hegemonyanın etkisini görmek mümkündür. Hürriyet'in "*Yasin Abi 'vur' dedi, gittim vurdum*" ifadesinde bir yönlendirme göze çarpmıştır. Bu yönlendirmenin istenilen amaca ulaşması için, önceden alt zemin oluşturulmuştur. Bu zeminde, daha ağırlıklı olarak ortak bir düşman belirleyip, o düşmanın kabul edilen egemen söylemin değerlerine ters düştüğü ve o değerleri ortadan kaldırma amacıyla olduğu şeklinde lanse edilmeye çalışılmıştır. Bu zemin oluşturmaının en açık ifadesi, "*Türk kanı pistir dediği için öldürdüm*" başlığında görülmüştür. Ortada ötekileştirilen bir 'Ermeni' vardır. Bu Ermeni, Türk düşmanıdır ve böyle olduğu için amacı Türklere zarar vermek, onları ortadan kaldırmaktır. Bu Ermeni, etkinliği olan bir Ermeni'dir, bu Ermeni, Mustafa Kemal Atatürk'e benzetilmiştir (*Dink, Ermenilerin Mustafa Kemal'i*). Ancak egemen söylemin boyunduruğu altında olan hegemonyanın etkisinde kalmış olan biri için Mustafa Kemal tektir. Aslında kahramanlık duygularıyla yoğrulmuş olan biri için böyle birini ortadan kaldırmak kahramanlığına kahramanlık katacaktır. Zaten bu amaçla Ogün Samast sürekli bu tür söylemlerle pekiştirilmiştir. Kahramanlığına temel oluşturacak en önemli durum ise, ülkeyi bir hainden temizlemek olmuştur!

Dink Suikastı sanığı Ogün Samast'ın söylemleri, egemen ideolojinin öznelere üzerinde ne derecede etkili olduğunu göstermiştir. Samast'ın Hürriyet gazetesinde yer almış olan bazı söylemleri bu etkinin izlerini taşımıştır. "*Cinayeti tek başına işlediğini öne süren Ogün Samast, "Yaylada atış talimi yapanların arasından iyi silah kullandığım ve iyi koştuğum için seçildim. Silahı Yasin Hayal verdi, 'Gazan mübarek olsun' diyerek uğurladı" dedi*" (Hürriyet: 22 Ocak 2007). 'Gazan mübarek olsun' tabiri İslam dini ilk ortaya çıktığında savaşa (cihat) gidenlere söylenen bir kullanım olmuştur. Bu tabirle savaşa giden kişinin gerçekleştirdiği görevin yaratıcı(Tanrı) nezdinde de belli bir kutsallığı olduğuna vurgu yapılmıştır. Böylesine

dini bir misyon yüklenen sözün, Dink suikastını işlemeye giden bir kişi için kullanılması o kişinin yaptığı eyleme dini bir kutsallık atfedilmeye ve eylemin haklı bir eylem olduğu özneye gösterilmeye çalışılmıştır.

“Otogarda jandarma karakolunda sorgulanan Oğün Samast, peşpeşe sorulardan bunalınca, iki eliyle yüzünü kapatarak derin bir nefes aldıktan sonra ‘Hiç şey yapmaya gerek yok abi. Gittim, direkman vurdum’ dedi. Montunun sol cebindeki küçük boy Türk bayrağını çıkarıp güvenlik güçlerinin kamerasına poz veren Oğün Samast, bayrağı öptükten sonra yeniden katlayıp cebine koydu. Samast, cinayet sırasında bu bayrağın üzerinde olduğunu söyledi” (Hürriyet: 22 Ocak 2007). Haber metninin bu bölümünde Samast suikastı anlatmıştır. Sanığın Türk bayrağını çıkarıp öpmesi egemen söylemin hala etkisinde olduğunu göstermiştir. Ayrıca suikasta, dini bir misyonun yanında milliyetçi bir misyonda yüklenilmeye çalışılmıştır.

“Oğün Samast şunları söyledi: ‘Cinayeti tek başıma işledim. İnternette Dink’in Türkler için söylediklerini okudum. Yazıları ve konuşmaları kanıma dokunuyordu. Zoruma gidiyordu. Öldürmeye karar verdim. İstanbul’a 2 gün önceden gittim. Bugün olsa yine yaparım. Pişman değilim.’”(Hürriyet: 22 Ocak 2007). Burada devletin ideolojik aygıtlarından medyaya vurgu yapılmıştır. Samast’ın sözleri “Haber aygıtı, tüm yurttaşları basın, radyo, televizyon ile günlük milliyetçilik, şovenizm, liberalizm, ahlakçılık vb. dozlarıyla besler” (Althusser, 2006: 382) ifadelerini kanıtlar nitelikte bulunmuştur. Dink’in sözleri, medya araçlarında egemen söylemin isteği yönünde defalarca gündeme getirilmiştir. Oluşturulan bu türden söylemlerle ortak bir düşman yaratılmıştır. Medyanın oluşturduğu ortak düşman, en sonunda yönlendirilen özneler tarafından ortadan kaldırılmıştır.

Samast’ın, suikastı anlatırken ki şu sözleri dikkat çekmiştir: *“... Cuma namazı yaklaşmıştı. Şişli Camii’ne gidip cuma namazını kıldıktan sonra yeniden gazetenin önüne gittim. Hrant Dink, binadan çıkıp bir bankaya girdi. Bankadan çıkıp gazeteye giderken beni görünce irkildi. 10 dakika sonra yine gazeteden çıktı. Arkasından yanaştım ve 1 metre mesafeden peş peşe ateş ettim. Pişman değilim, bugün yine yaparım”* (Hürriyet: 22 Ocak 2007). Tıpkı ‘Gazan mübarek olsun’ sözü gibi ‘Cuma

namazını kıldım' eylemi de dini bir temsildir. Namaza vurgu yapılarak suikast eylemine dini bir ideoloji yüklenmeye çalışılmıştır. 'Pişman değilim, bugün yine yaparım' sözleri ise, hegemonyanın ürettiği bir öznenin oluşturulmuş benliğine vurgu yapmaktadır. Öyle bir hegemonya ki, özne kendi hürriyetinden benimsetilmiş olan değerler uğruna vazgeçmektedir. Bu söylem, 'Yine olsa yine yapardım' şeklindeki çok güçlü bir amaca bağlılıkla uyuşmaktadır.

Hürriyet gazetesi, suikast sanığının Cuma namazına gitmiş olması durumunu, sadece sanığın anlatmış olduğu şekliyle vermeye çalışmış ve bunun arkasını kurcalamamıştır. Yeni Şafak ve Güneş gazeteleri ise, ilk başlarda namaz olayını sanığın ağzından olduğu gibi vermiş, ancak suikast olayı ile dinin bir gereği olan namazı bir arada bağdaştıramadıkları için daha sonra bunun aksini ispatlama yoluna gitmişlerdir. Liberal Hürriyet ile Sol görüşü temsil eden Evrensel'in aksine Güneş ve Yeni Şafak'ın namaz olayı üzerinde aksini ispatlamak için bu kadar durmaları onların savundukları ideoloji ile yayın çizgileri doğrultusunda haberlerini oluşturduklarını göstermiştir. Samast ilk başta, suikast öncesinde '*Namazımı kılıp, vurdum*' (Güneş: 22 Ocak 2007) derken, daha sonra annesi, '*Ogün dua bilmez ki namaz kılsın*' (Yeni Şafak: 23 Ocak 2007) sözleriyle bunun mümkün olmayacağını belirtmiştir. Ardından Samast bu sefer ilk söylediğinin aksi yönünde '*Namaza gitmedim*' (Yeni Şafak: 25 Ocak 2007) şeklinde bir ifade vermiştir. Bu ifade de konuyu irdileyen gazeteleri rahatlatmış olacak ki, sözler başlıklarda vurgulu bir şekilde kullanılmıştır.

Suikast olayında, Ogün Samast'ın yanı sıra dini ve milliyetçi söylemleriyle dikkat çeken diğer isim Yasin Hayal olmuştur. Hayal'in "*Bu iş bize düşüyor*" (Hürriyet: 22 Ocak 2007) şeklinde başlıklara yansıyan sözleri, egemen söylemin bazı kitlelerde ne kadarda derinden etkili olduğunu göstermiştir. Hayal'in "*Ülkede olup bitenlere kızıyorum. Devlet, Türkiye, Türkiye'ye karşı olanlara bir şey yapmıyor. Onun için bu iş için Ogün'ü görevlendirdik. O da başarıyla görevini yaptı ve Türkiye'nin onurunu kurtardı*" şeklindeki sözleri, kendi başına devleti bile yok sayan bir güç gösterisi olarak görülmüştür. Anlamı şu şekilde yorumlanmıştır: "Devlet kendini korumaktan aciz, o zaman onu biz koruyalım..." Hayal'in ifadesi,

Erdoğan'ın "Yaşam boyu eğitim ve propagandalarla halka işlenmiş "sahiplik" duygusundan biri de ait olduğun "vatana" sahiptir... Fiziksel olarak bulunduğu bir yeri kendinin sanıp, bu sahiptikten gurur duymadır. Bu soyut sahiptik ile birlikte, milliyetçilik, kahramanlık, vatan uğruna canını feda etme gibi güçlü hisler de gelir" (www.irfanerdogan.com/ 11. 03. 2008) şeklindeki sözlerini örnekler niteliktedir. Kimi zaman egemen söyleme ters düşen özneler olmaktadır. Bu özneler, egemen söyleme ters düştükleri taktirde, kitleler arasında, onların bir şekilde susturulması ya da yok edilmesi gerektiği gibi bir anlam çıkarılmıştır. Suikast planları sanıklar tarafından ülkenin huzuru için bir ön koşul olarak görülmüş ve gösterilmeye çalışılmıştır. Yasin Hayal'in şu sözleri tamda bu amacı örnekler nitelikte olmuştur: "Vatan sağ olsun, çok huzurluyum" (Yeni Şafak: 25 Ocak 2007). Aynı ifadelere Evrensel gazetesinin 26 Ocak 2007 tarihli sayısında da yer verilmiştir.

Evrensel gazetesi, sanıkların söylemlerini vermek yerine daha eleştirel bir tavır içine girmiştir. Evrensel'in, "*Tetikçi belli ya azmettirenler?*" başlığı ve "*Azmettiren örtbas edilmesin!*" ara başlığının yanı sıra "*Hain bir pusuyla öldürülen Hrant Dink'in katil zanlısının fotoğrafı basına dağıtıldı. Şimdi sıra azmettireninde!*" (Evrensel: 21 Ocak 2007) spotuyla sanığın yakalanması kadar onu bu işe sevk eden arkadaki güçlerin de yakalanmasının önemli olduğu vurgulanmıştır. Gazetenin haber satırlarına sığdırdığı söylemi, kurulu ideolojik düzene gönderme yapmaktadır. Evrensel, sanık konumundaki öznenin ardında, başka öznelerin olduğunun altını çizmeye çalışmıştır. Bu durum, egemen söylemin tek başına ya da birkaç özneyle birlikte yürümeyeceği doğrultusunda bir eğilim uyandırmıştır.

Gazetelerde, sanıkların ağzından çıktığı gibi, özellikle Türklük kavramına sık sık yer verilmiş, böylelikle egemen söylem haber satırlarında tekrar tekrar üretilmiştir. "Haberlerde zıtlıkların ön plana çıkarılması ve kıyaslamalara gidilmesi, ideolojik etkilerin varlığına (Van Dijk) dikkat çeken unsurlardır. Gazeteler yine haberlerinde, normal olanla sapkın olanı (Shoemaker, Reese) bir arada sunarak kendilerine göre normal olanı onaylama çabası gütmektedirler" (Bektaş, 152). Haber metinlerinde yer alan Ogün Samast'ın Ermeni olabileceği iddialarına bazı gazeteler tarafından tepki gösterilerek, bunun aksi yönde ispatlara kalkışılmış olması,

gazetelerin yukarıda anlatılan tavrını örnekler nitelikte görülmüştür. *“Bu arada Samast Ailesi, Ermeni kökenli oldukları iddiasına tepki gösterdi. Aile, 'Soyumuz sopumuz belli. Biz Türk'üz ve bu cinayeti lanetliyoruz' açıklamasını yaptı.”* (Güneş: 22 Ocak 2007). Samast'ın Ermeni olabileceği iddiası, tıpkı namaz olayında olduğu gibi Güneş ve Yeni Şafak gazeteleri tarafından iddianın tersi yönde kanıtlanmaya çalışılmıştır. Güneş'in haberindeki kanıtından sonra Yeni Şafak ise, Samast'ların tarihteki köklerine kadar inmiş ve gazetenin, *“Dink olayıyla gündeme gelen Samastlar kimdir?”* (Yeni Şafak: 21 Ocak 2007) başlıklı haberiyle Samast ailesinin 'öz ve öz Türk' oldukları vurgusu yapılmaya çalışılmıştır. Yukarıdaki başlığın haber metni ise şu şekildedir: *“Hrant Dink'in katil zanlısı Ogün Samast'ın ailesinin kökeni Oğuz Türkleri'nin bir boyu olan Çepniler'e dayanıyor. Çepniler, tarihte özellikle Doğu Karadeniz bölgesinin Türkleşmesinde oynadıkları rolle yer alıyor. Ailenin ata toprağı ise, Trabzon'un Akçaabat ilçesine bağlı Çal köyü.”* (Yeni Şafak: 21 Ocak 2007). Gazete, sanığın Ermeni ırkından olmadığını göstermeye çalışırken, bir insanı öldürmüş olan suikast sanığını kendi milletinden olduğunu kanıtlamak için araştırmalara girişmiş ve bunu haber satırlarına taşımıştır. Bu durum şu soruyu akla getirmiştir: İlk haberlerinde, kendini suikasta uğramış olan Dink'le özdeşleştiren gazetenin daha sonra suikast sanığını kendinden biri gibi kanıtlamaya ve onu kabullenmeye çalışması bir çelişki değil midir? Van Doorn ve Van Dijk'in 'rejimi destekleyen güçlerin haberlerde olumlu olarak yansıtıldıklarını, rejime muhalif olarak nitelendirilen oluşumların ise, olumsuz anlamlar içeren kelimelerle ifade edildikleri' (Bektaş, 2000: 140) şeklindeki sözleri, soruya yanıt niteliğinde görülmüştür.

Medya, bir alan belirleme rolüne sahiptir. Bunu, egemen söylemin yayılmacılığını artırmak için yapar. “Medya, ‘yarışan tüm gerçeklik tanımlarının içinde mücadele edecekleri alanın sınırlarını belirler’ medya bunu çoğunlukla, olaylar üzerinde resmi görevliler tarafından dayatılan çerçeveleri benimseyerek ve egemen seçkinler çevresinin dışında kalan sesleri marjinalleştirerek ve gayrimeşrulaştırarak yapar” (Shoemaker- Reese, 1997: 117). Medya aslında normal olmayan olayları, normalmiş gibi göstererek bireylerin buna alışmasını, kabul etmesini sağlar ve bunu zamanla meşrulaştırır. Güneş gazetesinin, *‘Bereyi bile*

atmadı' (Güneş: 04 Şubat 2007) başlıklı haber metninde, suikast sanığının tavırlarını bir kahramandan bahsedermiş gibi anlattığı izlenimini uyandırmıştır. “*Aynı günün gecesinde 17 yaşındaki Oğün Samast, beresi, tabancası ve üzerindeki Türk bayrağı ile Samsun'da yakalandı. Oğün, 'Beni yakalayın' dercesine bere ve tabancadan kurtulmamıştı.*” Suikast sanığını yüceltir tarzdaki haberlere diğer bir örnek ise, Hürriyet gazetesinin ‘*Kodu: Tay Aşkar*’ (Hürriyet: 23 Ocak 2007) başlığıyla verdiği haberidir. Gazete bu ismin anlamı ve nereden geldiği üzerinde de durmuştur.

“*Aşkar, kuyruğu ve uzun yelesi siyah olan beyaz renkli savaş atlarına verilen bir isim. Rivayete göre, Battal Gazi'nin atının da adı "Aşkar". Battalname'de Battal Gazi'nin atı Aşkar'ın İslam dininin yayılması için ona yardımcı olmak üzere Allah tarafından gönderildiği anlatılıyor. Arkadaşları, yakından tanıyanlar, onu da "savaş atı" olarak görüyorlarmış. O nedenle bu ismi uygun görmüşler, ama yaşı küçük olduğu için "tay" demişler*” (Hürriyet: 23 Ocak 2007). Battal Gazi Destanı, kitlelerin (Türk-Müslüman milleti için) nezdinde çok farklı bir yeri olan bir destandır. Destan, Türk ve İslam senteziyle yeri yadırganamayacak bir konumu oturtulmuştur. Bu destanı duyan her özne, kendini onunla bağdaştırmış ve destanda verilen dini ve milli mücadele duygusuyla yoğrulmuştur. Dini ve milli yönü olan bir destanla bağdaştırılmak (savaş atı benzetmesiyle) bir öznenin kendisini kendi içinde kahramanlaşmasını sağlamaktadır. Bu yüzden bu özne din, millet, vatan gibi kavramların tehlikede olması söz konusu olduğu bir durumda, kendisine verilen lakaptan da anlaşılacağı gibi, oluşturulan egemen söylem doğrultusunda, kendini feda etmesi kaçınılmaz olmuştur.

Güneş gazetesinde, sürekli olarak sanıklara karşı kamuoyunu bir yumuşatma harekâtı oluşturulmaya çalışılmıştır. Bunu, Samast’ın yaşının küçük olduğu üzerine yaptığı vurgulamaların yanı sıra ‘*Fatih'in fermanı bombacıyı ağılattı*’ (Güneş: 25 Ocak 2007) başlığıyla verdiği haber metninde de yapmıştır. “*Cinayetin azmettiricisi Yasin Hayal'in, sorgusu süresince 'suçunu kabul edip pişmanlık duymadığını' söylemesi, ifadesini alan polisleri rahatsız etti. Sorgusunu yapan görevliler, avukatının yanında 'Bir Türk düşmanını öldürttüm' diyen Hayal'e, Fatih'in 1478'de, Bosna'yı fethettikten sonra Hristiyanlar için yayınladığı fermanı okudu.*

Fermandaki, 'Bu rahiplere ve kiliselerine hiç kimse rahatsızlık vermeyecektir' ifadesi ve Fatih'in bunu yapanları cezalandıracağına ilişkin Peygamber üzerine ettiği yemin, Hayal'i etkiledi. Bir anda gözyaşlarına boğulan Hayal, pişmanlığını, 'Biz onun torunlarıyız. Bu fermanı bilmiyordum. Bilseydim öldürtmezdim. Şimdi ne yapacağım' diye ifade etti." Başta, 'Bir Türk düşmanını öldürttüm' ifadesi kullanan Hayal, ardından okunan fermanla pişman olduğu belirtilmiştir. Güneş gazetesi burada bir yanlış anlaşılmayı izah etmeye çalışan kişinin durumundaymış gibi, bir izlenim uyandırmıştır. Söz konusu olan maktul Ermeni'dir, onu öldüren ise bir Türk'tür. Olayın sonucunda, tüm dünya ülkelerinin gözünde, sanki 'tüm Türkler böyledir, geçmişte de böyleydiler şu anda da böyleler'(Sözde Ermeni Soykırımı tasarısı yüzünden) şeklinde bir imaj oluşturulmaya çalışılmıştır. Güneş gazetesi, sürekli olarak bu algılamanın önüne geçmeye çalışmıştır. 600 yıldan fazla bir süre hüküm sürmüş olan Osmanlı Devleti'nin en çok anılan ve hürmet duyulan padişahlarından biri olan Fatih Sultan Mehmet'in fermanındaki sözlerine de bu amaç doğrultusunda yer verilmiştir.

3.2.1.3. 'Yetki Savaşından Cinayeti Unutmuşlar' Tartışmasının Temsili

Hrant Dink Suikastı'ndan sonra en çok gündeme getirilmeye çalışılan olaylardan bir tanesi, Emniyet ve Jandarma arasındaki gerginlikler yüzünden suikastın bu birimlerde yapılan ihmaller nedeniyle meydana geldiğinin iddia edilmiş olmasıdır. Bu konu üzerinde durulmuştur, ancak öncesinde egemen söylemin istediğinde nasıl kendi söylemini yeniden ürettiği üzerine bir örnek olması açısından suikastla ilgili yetkili mercilerden gelen açıklamaların basında nasıl yer bulduğuna bakılmıştır.

'İstanbul Emniyet Müdürü Celalettin Cerrah, Agos Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Hrant Dink'in öldürülmesiyle ilgili önce 'örgüt yok, milliyetçi duygu var.' (Hürriyet: 22 Ocak 2007) demesi, ardından iktidardan gelen baskı üzerine *'Cinayetin siyasi boyutu ve örgüt bağlantısı araştırılıyor'* şeklinde ifadesini düzelttirmek zorunda bırakılması ve milliyetçi duygu ifadesinin açıklamadan çıkarılması gazeteler tarafından değişik şekillerde eleştirilmiştir. Hürriyet ve Yeni Şafak gazeteleri, olayı, sayfalarında, egemen söylemin gereklerine uygun olarak ve kendilerinden beklenen

bir tavırla sessiz soluksuz bir şekilde vermiştir. Ancak Evrensel ve Güneş gazetelerinin olaya yaklaşım tarzları, hem başlıklarında hem de haber metinlerinde daha farklı şekillerde olmuştur.

‘Cerrah’tan çark eden açıklama’ (Güneş: 22 Ocak 2007)

‘Açıklamasını ‘düzeltti!’ (Evrensel: 23 Ocak 2007)

‘Milliyetçi duygular’ sözü çıkarıldı!’ (Evrensel: 23 Ocak 2007)

‘Örgüt yok’u yuttular!’ (Evrensel: 23 Ocak 2007)

Milliyetçi bir sesi olan Güneş gazetesi, bu konudaki başlığıyla, daha önce Cerrah tarafından kullanılan ifadede milliyetçi bir suçlamanın geçmiş olması, ancak bundan dönülmüş olmasını amacına uygun bir şekilde düzeltildiğinin sinyalini vermiştir. Evrensel gazetesi ise, ‘milliyetçi duygular’ sözünün çıkartılmasını anlamlı(!) bularak, medya organlarının sonradan yapılan açıklamayı hiç eleştirmeden direkt olarak kabul etmesini, hem kullandığı başlıklarda hem de haber metinlerinde sitem eder tarzda yermiştir.

Suikast olayından sonra, Erhan Tuncel’in hem emniyet hem de JİTEM tarafından muhbir olarak kullanıldığının ortaya çıkması, Tuncel’in muhbirlikten çıkarılmış olduğu halde bu durumun İstanbul Emniyeti’ne iletilmemiş olması ve emniyet ile jandarma arasındaki gerilimin medyaya yansması ve ortaya çıkan bazı bilgiler, medyada çok farklı temsillerde değerlendirilmiştir. Hürriyet ve Güneş gazetelerinde, bu konuyla ilgili çok fazla haber verilmeyerek egemen söylemin isteği yönünde bir tavır sergilenmiştir. Olayı, daha ağırlıklı olarak eleştiren gazeteler Evrensel ve Yeni Şafak gazeteleri olmuştur.

Evrensel gazetesinin, *‘Hrant Dink cinayetinde skandal büyüyor’* (31 Ocak 2007) *‘İstenseydi engellenirdi!’* (31 Ocak 2007) *“Bir ‘devlete çalışıyorum’ demediği kalmış!”* (01 Şubat 2007) şeklinde kullandığı başlık ve haber metinlerinde gazete, egemen sınıflar konumunda olan emniyet ve jandarma güçlerinin, özellikle suikasta göz yumduklarını demeye getirmiş ve kullandığı ifadelerde bu kurumları suçlamıştır.

“Hrant Dink cinayeti sonrası yaşanan gelişmeler, cinayetin üstünün yetkililer tarafından adım adım örtüldüğünü gösteriyor. İpuçları en üst makamları işaret ediyor.” (Evrensel: 31 Ocak 2007) ifadelerinin yer aldığı spot, Erhan Tuncel’in suikastı bir yıl önceden ihbar ettiği, ancak buna rağmen bu kurumlar tarafından hiçbir önlemin alınmaması ile ilgili ortaya çıkan bu skandalın, en üstteki iktidar mercisi olan hükümete kadar gittiğinin altı çizilmeye çalışılmıştır. Haberin ‘İstenseydi engellenirdi!’ başlığında ise suikastın önlenmesinin istenmediği için herhangi bir önlem alınmadığı vurgulanmış ve başlık, en üst kurumlara kadar bir suçlama niteliği taşımıştır. Evrensel gazetesinin *“Bir ‘devlete çalışıyorum’ demediği kalmış!”* başlığıyla verdiği haberde geçen, *“Dink cinayetinin azmettiricisi Yasin Hayal’in polisteki ifadesinden: ‘Olayın faili meçhul kalacağını düşünüyordum’”* ifadesi üzerine kullandığı *“Korunuyorlar mıydı?”* ara başlığıyla, suikastın devlet tarafından işletirilmiş olabileceği izlenimi uyandırılmaya çalışılmıştır. Olayın egemen ideoloji boyutu düşünüldüğünde, gazete sorduğu soruyla da okuru ‘acaba öyle midir?’ ihtimalini düşündürmeye sevk etmiştir.

Yeni Şafak, olayın üzerine giden ikinci gazete olmuştur. Gazete, *“Emniyet susuyor çete saklanıyor”* manşetinde “Emniyette çekişme” şüphesinden söz etmiştir. Yeni Şafak gazetesinin konuyla ilgili olarak kullandığı bazı başlıklar şu şekildedir:

“‘Akyürek 10 ay önce bildirdi’ iddiası” (Yeni Şafak: 30 Ocak 2007). Bu başlığın ilgili olduğu olaya karşı, Evrensel gazetesi, daha kesin bir tavırla yaklaşılırken Yeni Şafak, iddia olabileceği üzerinde durmuştur. *“Yetki savaşından takibi unutmuşlar”* (Yeni Şafak: 01 Şubat 2007). Burada sitem eder tarzda bir suçlama görülmüştür. Haber metninin şu satırları bu suçlamayı daha açık bir şekilde gözler önüne sermiştir: *“Jandarma ve polis Pelitli’de yıllardır süregelen yetki savaşını devam ettirirken, Ogün Samast, Yasin Hayal, Ersin Yolcu, Zeynel Abidin Yavuz ve Ahmet İskender’in ‘bağıra bağıra’ yaptığı cinayet planını duymadı.”* (Yeni Şafak: 01 Şubat 2007). *“Bir tek cinayetin günü yazılmamış”* (Yeni Şafak: 02 Şubat 2007) başlıklı haberde, İstanbul Emniyeti’ne gönderilen ihbar yazısında suikast planının tüm ayrıntılarıyla iletildiği üzerinde durulmuştur. Tüm planın biliniyor olduğu halde neden önlem alınmadığı direk olarak söylenmese de, başlıkta bu durum

sezdirilmiştir. Yeni Şafak ve Evrensel gazetelerinin, üzerinde bu kadar çok durduğu konuya, Hürriyet ve Güneş gazetelerinin, çok rağbet göstermemesi egemen söylemin medyanın işleyeceği haber konularında medyaya müdahil olduğu varsayımını doğrular nitelikte bulunmuştur.

Hürriyet gazetesi, Trabzon Emniyet İstihbarat Şubesinin “haber elemanı” olarak kullandığı Erhan Tuncel’in, muhbirlikten çıkarılmış olduğunu ancak, bu durumun İstanbul Emniyet Müdürlüğü’ne bildirilmediği böylece, Yasin Hayal ve arkadaşlarının Tuncel’in kontrolü altında olduğunu sanan İstanbul Emniyet Müdürlüğü’nün, suikastı engellemek için yeni bir önlem almadığını, ‘*Soruşturmada ortaya çıkan skandal*’ (Hürriyet: 02 Şubat 2007) başlığıyla vermiştir. Hürriyet gazetesi, bu konuyla ilgili olarak çok fazla habere yer vermemekle birlikte, tam tersi yönde yani egemen söylemi destekler nitelikte ifadelerde bulunmuştur.

Güneş gazetesi de, tıpkı Hürriyet gibi konuyla ilgili çok fazla habere, sayfalarında yer vermemiştir. “*Vuracağım” demiş kimse inanmamış*” (Güneş: 27 Ocak 2007) başlığının haberinde, “*Ogün, gördüğü herkese 'Hrant'ı vuracağım' dedi. Vatandaş gülüp geçti. Polis ve istihbarat da uyuyunca korkunç son kaçınılmaz oldu*” şeklindeki ifadesinde çok açık şekilde bir suçlama olmasa da, sitem eder bir tarz hâkim olmuştur. Yeni Şafak’ın 07 Şubat 2007 tarihli haberinde ise, suikast planının jandarmaya kadar gittiğinin ancak jandarmanın bu bilgiyi veren kişiye, emniyete ulaştırmaması konusunda uyardığının haberini “*İhbar jandarmaya da gitti*” (Yeni Şafak: 07 Şubat 2007) başlığıyla vermiştir. Bu durum, jandarma ve emniyet arasındaki çekişmenin ipuçlarını verir nitelikte olmuştur. Erhan Tuncel’in Emniyetin yanı sıra JİTEM’e de çalıştığının ortaya çıkması, Yeni Şafak ve Evrensel gazetelerinde şu başlıklar altında yer almıştır:

“*Tuncel hem Emniyet'e hem JİTEM'e çalışmış*” (Yeni Şafak: 07 Şubat 2007).

“*Muhbir JİTEM’ciymiş!*” (Evrensel: 07 Şubat 2007).

Hem Yeni Şafak hem de Evrensel gazetelerinin her ikisinin kullandığı başlıklarda ‘mişli geçmiş zaman’ kullanılmıştır. Bu zamanın kullanılması, muhbirlik

olayının sonradan ortaya çıkmasıyla oluşan şaşkınlık durumu ve suikast bağlantılarının iktidar kurumlarına kayabileceğinin vermiş olduğu endişeden dolayı olmuştur. Evrensel gazetesinin yukarıdaki başlığının haber metnindeki “*JİTEM gerçeğini ve ardındaki karanlık ilişkileri bir kez daha ortaya çıkardı*” ifadeleri kurumun daha önceden de bu tür olaylarda parmağının olduğunun altı çizilmeye çalışılarak Şemdinli ve Danıştay olaylarına gönderme yapılmıştır.

3.2.1.4. Madde 301’in Kaldırılması Tartışmaları ve TİT Olayı’nın Temsili

Bazı çevreler, 301. maddenin kısıtlayıcı bir özelliğinin olduğunu düşünmektedir ve bunun kaldırılması yönünde bir takım eğilimleri olmaktadır. Dink suikastı ile birlikte bu yöndeki eğilimler daha da artmış ve bu durum tartışmalara konu olmuştur. TİT Olayı’nda ise, Dink cenazesinde atılan slogana karşı oluşturulmuş bir protesto gösterisi söz konusu olmuştur.

3.2.1.4.1.301’inci Madde Değişiklik Önerisi Tartışmalarının Sunumu

Hrant Dink suikastı meydana geldikten sonra tartışılan konulardan bir tanesi de, fikir özgürlüğünü kısıtlayan 301’inci maddenin kaldırılıp kaldırılmayacağı konusu olmuştur. Hürriyet konuyla ilgili yanlı bir taraf takınmayıp sadece verilen demeçleri haber satırlarına yansıtırken, Evrensel ve Yeni Şafak gazeteleri kaldırılması yönünde beyanlar geliştirmiştir. Güneş gazetesi ise, bunun aksi yönde yani kaldırılmaması şeklinde beyanlar vermiştir.

Hrant Dink’in de yargılandığı 301. Madde şunu öngörmektedir: ‘*Türklüğü, Cumhuriyeti ve Türkiye Büyük Millet Meclisi’ni alenen aşağılayan kişi, altı aydan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır*’ (Güneş: 28 Ocak 2007). Güneş gazetesi, Dink suikastıyla bir anda gündeme oturan 301’inci maddenin kaldırılmasını istememiştir. Gazete çekincesini ise, ‘*301’in kaldırılmasından sonra sıra bayrağa hakareti düzenleyen 300’üncü maddeye gelecek*’ ifadesiyle dile getirerek maddenin kaldırılmasının karşısında olduğunu göstermiştir. Shoemaker ve Reese’e (1997) göre, iletişim araçları, egemen ideolojiyi koruma konusunda öncelikle rejime yönelik tehditleri belirlemekte ve sapkın olarak değerlendirdikleri grupların ya da kişilerin sapkınlıklarını vurgulayarak onları aşağılama yöntemine başvurmaktadırlar.

Haberlerde sık sık kullanılan bir yöntem de normal olanla sapkın olanı bir arada vermek ve bu sayede normal olanı bir kez daha onaylamaktır. Güneş, maddenin kaldırılması halinde bunun olumsuz getirilerinin ne olacağına vurgu yaparak ortak bir kanaat oluşturmaya çalışmıştır.

‘301’e dokunmayın’ (Güneş: 28 Ocak 2007) başlığıyla konuya yer veren Güneş gazetesi, haber metninde çok daha yanlı ve sert bir tavır sergilemiştir. *“Dink cinayetinden TCK 301’inci Madde’yi sorumlu tutanların yaygarası etkili oldu. İktidar, Türklüğe ve Cumhuriyet’e hakareti serbest bırakmaya hazırlanıyor. Hrant Dink’in öldürülmesi ile 301’inci Madde’yi akıl almaz bir zorlama ile ilişkilendirenlerin iktidar üzerinde kurdukları baskı tehlikeli bir sona doğru gidiyor. Çoğu AB güdümündeki Sivil Toplum Örgütleri ile iktidar arasında bu konuda görüşmeler başladı”*(Güneş: 28 Ocak 2007). Haber metninde, bunun suikast sonrası psikolojik bir zorlamayla yapılmaya çalışıldığı belirtilmiştir. Haber metni ‘*Altında kalırlar*’ gibi tehdit içerikli bir ara başlıkla devam etmiştir. Ara başlıktan sonraki kısımda ise, tehdit unsuruna daha ağırlıklı olarak vurgu yapılmıştır. *“STÖ’ler harıl harıl yeni metin hazırlıyor. Türkiye’nin, sesi fazla çıkmayan ezici çoğunluğu ise ‘Türk’e, Cumhuriyet’e hakaretin serbest bırakılması Türkiye’nin hangi sorununu çözer. 301. Madde’yi değiştirenler bunun altından kalkamaz’ diyor.”* Güneş gazetesinin ‘ezici çoğunluk’ ifadesiyle, kimleri kast ettiği bir çelişki konusu olmuştur. Aslında ezici çoğunluğa vurgu yaparak, dikkati başka yönlere çekmeye çalıştığı satırlarda, kendi görüşünü yansıtmaya çalışmıştır. Gazete, haber satırlarında kendine ait olan düşünceleri yanlı olmaması gerektiği düşüncesini göz önünde bulundurarak, tüm kamuoyuna mal etmeye çalışmaktadır. Güneş gazetesinin bu üslubu, Hall’in, medya savunduğu ideolojiyi toplumsal anlamda meşru kılabilmek için, bu ideolojinin toplumun büyük kesimi tarafından kabul edildiği yönünde haberler yayınlamakta ve bu doğrultuda bir birlik oluşturmaya çalışarak, savunduğu ideolojiye taraf toplamaktadır (Aktaran: Bektaş, 2000: 133) şeklindeki sözleriyle bağdaştırabilir.

Yeni Şafak gazetesi, 301. Maddenin değiştirilmesi gerektiği yönünde bir tutum sergilemiştir. Haber metinlerinde hükümet haberlerine daha çok ağırlık vererek

hükümet (iktidar) yanlısı bir imaj çizen Yeni Şafak, madde değişikliği konusunda da aynı tavrı göstermiş ve başbakanın konuyla ilgili tüm demeçlerine yer vermiştir. Gazete muhalif kanat CHP'nin maddenin hakareti engellediği için değiştirilmesi konusunda aksi yönde tavır takınmasını eleştirmiştir.

'301 kaldırılabilir' (Yeni Şafak: 23 Ocak 2007)

'CHP'nin 301 inadı' (Yeni Şafak: 24 Ocak 2007)

'301. maddeyi değiştireceğiz' (Başbakan) (Yeni Şafak: 31 Ocak 2007)

3.2.1.4.2. TİT Olayının Gazetelerdeki Temsili

Türk İntikam Tugayı (TİT), suikasttan sonra TBMM'nin duvarına bomba süsü verilmiş bir paket bırakmıştır. Pakette çıkan bildiride; “Hepimiz Ermeniyiz, hepimiz Hrant’ız. Ogün ve Yasin kardeşlerimiz serbest bırakılsın” sözlerinin bulunduğu ve eylemleri protesto eden sözlerin de bulunduğu ifade edildi. (Evrensel: 26 Ocak 2007). Hürriyet ve Güneş gazetelerinde konuyla ilgili hiçbir habere yer verilmemiştir. “Eğer bir haber taraflı ise, bu genellikle gazetecinin zihinsel modeli, olay hakkında belirli bir ideolojik perspektifi destekleyen yapılar ve görüşler içerdiği içindir. Bu nedenle, söylemin anlamının eleştirel çözümlemesi, aslında çoğunlukla konuşmacının/ yazarın temel modellerindeki inançların kesin olmayan bir yeniden üretimi içermektedir” (Van Dijk, 2007: 174). Yeni Şafak ve Evrensel gazeteleri, olayı başlıklarına şu şekillerde taşımışlardır:

'Ogün ve Yasin'e TİT sahip çıktı' (Yeni Şafak: 26 Ocak 2007).

'Yine TİT imzası!' (Evrensel: 26 Ocak 2007).

Yeni Şafak gazetesi, herkesin eleştirdiği ve onaylamadığı suikast sanıkları Ogün Samast ve Yasin Hayal’e, Türk İntikam Tugayı’nın sahip çıktığına vurgu yaparak, kullandığı ifadede olayı memnuniyetle karşıladığı yönünde bir tavır sergilemiştir. Evrensel gazetesinin başlığında ise, bir eleştiri göze çarpmaktadır. Gazete, TİT’in daha önceden de bu türden tavırlarının olduğuna vurgu yaparak, yine

aynı kurumun böyle bir tepkide bulunması konusunda şaşkınlık yaşamadığının vurgusunu yapmaya çalışmıştır.

3.2.1.4.3. ‘Vali Uyardı mı Yoksa Tehdit mi Etti?’nin Temsili

Hrant Dink suikastından sonra eleştiri konusu olan diğer bir konu ise, Dink’in, Atatürk’ün manevi kızı Sabiha Gökçe’nin Ermeni asıllı olduğuna ilişkin yazdığı yazı nedeniyle İstanbul Valiliği’ne çağrılması üzerine gerçekleşen görüşmenin, tehdit mi yoksa uyarı mı olduğu şeklinde, gazetelerde bir takım tartışmalara yol açmasıdır. Güneş ve Yeni Şafak gazeteleri kendi ideolojileri çerçevesinde, görüşmenin tehdit değil de uyarı olduğu şeklinde haberlere ağırlık verirken, Evrensel gazetesi ise, bunun tehdit niteliğinde uyarı olabileceğinin vurgusunu yapmıştır. Hürriyet gazetesi ise, konuyla ilgili haberlere çok fazla yer vermemiştir, ancak haberlerinde iki tarafında görüşlerine yer vermiştir.

‘Vali yardımcısı odasında uyardı’ (Yeni Şafak: 21 Ocak 2007) ve ‘Böyle yazılar yazarsan başın belaya girebilir’ (Yeni Şafak: 21 Ocak 2007) başlıklarıyla olayı duyuran Yeni Şafak gazetesi görüşmenin tehditten çok uyarı niteliğinde olduğunu yumuşak bir ifadeyle kullanmıştır. Bunun yanında gazete, iki tarafında – yani hem İstanbul Valisi Muammer Güler’in hem de Dink’in arkadaşı Aydın Engin’in- görüşlerine yer vermiştir. “Engin yaptığı açıklamada, ‘... Böyle giderse başına bir şey gelebileceğini, kendilerinin onu anladığını ancak sokakta bin türlü insanın olduğu söylenerek, Hrant’a aba altından sopa gösterildi ‘ diye konuştu” (Yeni Şafak: 21 Ocak 2007). Evrensel gazetesi olaya, ‘Valilikte tehdit gibi uyarı’ (Evrensel: 20 Ocak 2007) başlığıyla yer vermiştir. Gazete, kullandığı başlıkta aslında yapılan eylemin tehdit olduğunu, ancak uyarı kılıfına sokulmaya çalışıldığı izlenimini uyandırmaya çalışmıştır.

Güneş, ‘Vilayetteki görüşme tehdit değil uyardı’ (Güneş: 20 Ocak 2007) başlığı ve ‘Alenen Davet’ ara başlığını kullandığı olayla ilgili haberinde Dink tarafından kimsenin görüşüne yer vermezken, ağırlıklı olarak Vali Güler’in görüşlerinin üzerinde durduğu görülmüştür. “İstanbul Valisi Muammer Güler, dün katilin güvenlik kameraları tarafından belirlenen görüntülerini basın mensuplarına

dağıtırken, 'Dink valiliğe çağrıldı ve (ayağını denk al) diye tehdit edildi' şeklindeki iddialara da cevap verdi. Dink'in vilayete çağrıldığını ancak tehdit edilmediğini savunan Güler..." Haber metnindeki bu ifadeler, var olan iddiaların tersini kanıtlamaya yönelik bir çaba niteliğinde olduğu görülmüştür. Gazete, sadece bir tarafın görüşüne yer vermekle ve metinle başlıklarda kullandığı söylemlerle hangi tarafta durduğunun kesin tavrını sergilemiştir. Güneş'in bu tavrı, medya kuruluşlarının haber metinlerini kendi ideolojileri doğrultusunda işlediğini gösteren bir örnek niteliğinde olduğu görülmüştür. Hürriyet gazetesi konuyla ilgili '*Valilikteki istihbarat görevlisi*' (Hürriyet: 21 Ocak 2007) başlığını kullanmış ve yanlı bir tavır sergileyerek konunun dışında kalmayı yeğlemiştir. Bu konuda gazetelerde çıkan haberlerde egemen söylemin kendi isteği doğrultusunda, medya aracılığıyla her haber metninde tekrar üretildiğini varsayımına uygun düşmüştür.

3.2.2.Hrant Dink Cenaze Töreni ve 'Hepimiz Ermeniyiz'in Gazetelerde Temsili

Dink'in cenaze töreninden sonra, kamuoyu ve medyada törenden çok atılan sloganlar üzerine birçok tartışma olmuştur. Gazeteler tartışmalara sayfalarında oldukça fazla yer vermişlerdir. Ancak hepsinin üslubu aynı şekilde olmamıştır. Kimisi sloganı kabullenici tarzda kimisi ise yadırgayıcı tarzda bir üslup kullanmıştır.

3.2.2.1.Dink Cenaze Töreni'nin Gazetelerdeki Temsili

19 Ocak 2007 tarihinde kendi gazetesinin önünde arkadan aldığı üç el silahla suikasta uğrayan Ermeni Gazeteci Hrant Dink, 23 Ocak 2007'de büyük bir katılımı toprağa verilmiştir. Cenaze töreniyle ilgili gazetelerden yansıyanlar, çoğunlukla aynı olmakla birlikte, Güneş gazetesi ağırlıklı olarak cenazede atılan sloganlar üzerinde eleştirel bir tarzda durmuştur. Hürriyet, Evrensel ve Yeni Şafak gazeteleri ise, cenaze törenine geniş yer vermişlerdir. Cenaze töreninden sonraki gün olan, 24 Ocak 2007 tarihinde gazeteler şu başlıkları kullanmıştır:

'Diaspora'yı bile şaşırttı!' (Güneş: 24 Ocak 2007).

'Toprağından ayrılmadı' (Yeni Şafak: 24 Ocak 2007).

‘Türkiye Hrant’ı uğurladı- Yüzbinlerce Hrant’ız!’ (Evrensel: 24 Ocak 2007)

‘Ülkenden ayrılmadın sevgilim’ (Hürriyet: 24 Ocak 2007)

‘Kurşun ters tepki, Türkiye tek yürek oldu’ (Hürriyet: 24 Ocak 2007)

Suikast olayının hemen ardından en çok tartışılan konuların başında, bu suikastın Ermeni diasporasının işine yarayacağı yönünde olmuştur. Ancak devlet kurumlarının ve medyanın olaya tepkili yaklaşması, çok kısa sürede sanıkların yakalanması ve cenaze töreninde katılım ve tavırlarla oluşturulan atmosfer, olayın seyrinin beklentinin aksi yönünde gerçekleşmesini sağlamıştır. Oluşturulan bu durum, gazetelerin başlıklarına da yansımıştır. Güneş gazetesi, en baştan beri sergilediği tavrını korumuş ve başlığında diasporanın hayal kırıklığına işaret etmiştir. Aynı etki, Hürriyet’in ikinci başlığında da görülmüştür. Hürriyet ilk başlığında ise, Dink’in eşinin duygusal konuşmasını yansıtmış ve bunu yaparken Hrant Dink’in ülkesini ne kadar çok sevdiğinin vurgusunu yapmayı ihmal etmemiştir. Yeni Şafak gazetesi de, *‘Toprağından ayrılmadı’* başlığıyla aynı duyguyu yaratmaya çalışmıştır. Evrensel gazetesinin başlığında ise, cenazedeki kalabalık kitleye vurgu yapılmış ve atılan slogandan esinlenerek, *‘Yüzbinlerce Hrant’ız!’* denilmiştir. Cenazeyle ilgili tüm başlıkların genel içeriklerine bakıldığında, eleştirmeyen ve olumlu bir hava sezilmiştir. Ancak daha sonraki haber metinlerinde, gazetelerin konuyla ilgili yaklaşımları çok farklı olmamakla birlikte, ona ayırdıkları konunun derecesi farklılık göstermiştir. Güneş gazetesi, konuya çok yer vermezken, Hürriyet gazetesi ise, şu ayrıntılara yer vermiştir:

Hürriyet, *‘Türkiye evladını uğurladı’* (24 Ocak 2007) başlığıyla, cenaze töreni ve atılan sloganlar hakkında bilgi vermiştir. Atılan bu başlık, Hrant Dink’in öteki konumundan çıkarılıp sahiplenmesini örneklemiştir. *“Dink’e ilk törenin yapılacağı gazete binası önünde toplanan binlerce kişi ellerinde, “Hepimiz Hrant Dink’iz, hepimiz Ermeniyiz”, “Katil 301” Ermenice, Kürtçe ve Türkçe yazılı dövizler taşıdı. Hrant Dink’in eşi Rakel Dink’in konuşmasından önce Ermenice ezgiler dinlendi.”* Cenaze töreninde kullanılan sloganlardan özellikle ‘Hepimiz Ermeniyiz’ sloganı, daha sonra derin tartışmalara neden olmuştur. Bu sloganın ima ettiği durum,

ötekileştirilen bir milletle kendilerini bütünleştiren ve egemen söyleme ters düşen öznelerin bir nevi vatan hainliği etmiş olmaları durumuna düşürülmüş olmalarıdır. *‘Rakel Dink: Sevdiklerinden ayrıldı, ülkesinden ayrılmadı’* (Hürriyet: 24 Ocak 2007) başlıklı haberde, Rakel Dink’in tüm konuşması, barış ve kardeşlik mesajları verilerek yer almıştır. Rakel Dink’in, *“Katil kim olursa olsun, 17 ya da 27 yaşında, biliyorum ki o da bir zamanlar bebektir. Bir bebekten bir katil yaratmak, sorgulanmadan hiç bir şey yapılamaz”* şeklindeki sözlerine vurgu yapılmıştır. Yeni Şafak, *‘Bebek nasıl katil olur’* (24 Ocak 2007), Evrensel, *‘Bebekten katil yaratan karanlığı sorgulamalıyız’* (Evrensel: 24 Ocak 2007) başlıklarıyla konuya yer vermişlerdir. Dink’in yaşadığı acıyla *“Bebekten katil yaratan karanlık”* olarak tarif ettiği sistem, kendi başına-soyut ve cansız bir mekanizma değil; savunucuları ve sahipleri olan, onlar tarafından oluşturulmuş kurumlar ve aygıtlarla işleyen canlı bir düzendir. Sorun gazetelerin, bu düzen ve sistemin; işleyen bu mekanizmanın neresinde durdukları ve olaylar, gelişmeler ve ilişkiler karşısında nasıl bir tutum alınıp hangi politikaları savundukları olmalıdır.

Dini bir misyonu olan Yeni Şafak gazetesi, Hrant Dink’in cenaze haberlerine ağırlık vermiştir. Gazete, haber metinleri ve başlıklarında kendini Dink’e yakın bir hissiyat çizgisinde göstermeye çalışmakla birlikte, sanıklara karşı tepkisi de çok sert olmamıştır, hatta kamuoyunu daha ılımlı olması yolunda etkilemeye çalışmıştır. Yeni Şafak’ın kullandığı bazı duygusal başlıklar ise şöyledir: *‘Sevgiliye mektup’* (Yeni Şafak: 24 Ocak 2007) başlıklı haberde, Dink’in eşi Rakel Dink’in cenaze törenindeki konuşmasının tümü verilmiştir. *‘Samast’ın annesi cenazeyi izlerken bayıldı’* (Yeni Şafak: 24 Ocak 2007) başlığı ise, sanığın annesinin içine düştüğü durum, kitlelerin nezdinde duygusal sözcükler kullanılarak verilmeye çalışılmıştır. Duyguyla yoğrulmuş diğer bir başlık ise, *‘O vatanını sevdi vatani onu sevdi’* (Yeni Şafak: 24 Ocak 2007) başlığıdır. Haber metinlerinde sürekli olarak Hrant Dink’in vatanını çok sevdiği belirtilmiştir. Buradaki amaç, Dink’in kast edildiği gibi vatan haini olmadığı ve kitlelere uygulanan bilinç yönetimi ile onun bu şekilde kasıtlı olarak yansıtıldığını vurgulamaktır. Başlıktaki *‘vatani onu sevdi’* kullanımı ise, aslında tüm Türk halkının ondan nefret etmediği ve birkaç kişi yüzünden tüm halkı karalamanın doğru olmayacağı yönünde bir anlam çıkarılmıştır. Yeni Şafak gazetesinin haber metninde

verdiği şu sözlerde, tamda o amaca hizmet etmiştir: *“Evet gözümüz var toprağında bu vatanın. Ama koparıp götürmek için değil en dibine gömülmek için’ diyordu. Ve dün eşi Rakel Dink’in dediği gibi ‘sevdiklerinden ayrılma pahasına ülkesinden ayrılmayarak’ o ölesiye sevdiği toprağına büyük bir sevgi seliyle uğurlandı”* (24 Ocak 2007)

Evrensel gazetesi; *‘Türkiye Hrant’ı uğurladı’, ‘Yüzbinlerce Hrant’ız!’* başlıklarının yanı sıra aynı gün *‘Sen rahat uyu Hrant Dink’* (Evrensel: 24 Ocak 2007) başlığını da kullanmıştır. Cenaze töreni haberlerinde, genellikle duygu içerikli ayrıntılara ağırlık veren gazete, suikast olayını haberlerinde lanetler tarzda yorumlara da yer vermiştir.

3.2.2.2. ‘Hepimiz Ermeniyiz’ Protestosunun Temsili

Hrant Dink’in cenaze töreninde atılan, ‘Hepimiz Hrantız, Hepimiz Ermeniyiz’ sloganının ne kadar doğru olduğu konusu, tartışmalara sahne olmuştur. Daha cenaze törenin olduğu gün tartışılmaya başlanan slogan için, gazetelerden ve egemen sınıflardan farklı söylemler gelmiştir. Daniel Hallin’in “sapkınlık alanında gazeteciler, tarafsızlık unsurunu gözetmeksizin haber oluştururlar ve toplumsal düzeni, siyasal uzlaşmayı bozan fikirleri açığa çıkararak kamuoyu oluşturmaya çalışırlar” (Bektaş, 2000: 152) şeklindeki sözleri tam olarak bu olaya gönderme yapmaktadır. Evrensel gazetesi, dışında diğer üç gazetenin kanısı sloganın doğru olmadığı ve karışıklık yaratabileceği yönünde olmuştur. Evrensel gazetesi ise, kullandığı başlıklarda sloganın gereğinden fazla abartıldığını ifade etmiştir.

Hürriyet gazetesi, konuyla ilgili Başbakan Erdoğan’nın, *“Hepimiz Ermeniyiz”* *karşıtlık yaratabilir* (Hürriyet: 27 Ocak 2007) ifadelerini başlığına taşıyarak sloganı doğru bulmadığını ifade etmiştir. Hürriyet, haber metninde ise şunlara yer vermiştir: *“Erdoğan, etki-tepki hareketini körüklemek isteyenlere fırsat vermesi açısından bu söyleme karşı olduğunu ifade etti. Cenaze töreni için ‘Temenni ederdim ki sadece ‘Hepimiz Ermeniyiz’ ifadesi orada olmamış olsaydı çok daha mükemmel olmuş olacaktı’ diyen Erdoğan, bu ifadenin karşıtlık doğurabileceğini dile getirdi. Erdoğan ‘Hepimiz Hrant Dink’iz”* demekle aynı dayanışma duygularını ifade etmenin

mümkün olduğunu söyledi.’ Hürriyet gazetesinin konuyla ilgili yer verdiği haberler arasında en ilgi çekici olanı ise, ‘Şu Çılgın Türkler’ kitabının yazarı Turgut Özakman’ın sözlerini satırlarına taşımasıdır. Gazete, ‘*Turgut Özakman: ‘Hrant da Türktü’ demek doğru olurdu*’ (25 Ocak 2007) başlıklı haberinde, sloganın karşıtı bir söylem geliştirmiştir. Haberde, Özakman’ın; “*Cinayet çok çirkin, fakat biz bunu biraz abarttık. Hepimiz Ermeni değiliz. Mesela ben Ermeni değilim. Yürüyüş yapanların da çoğunluğu Ermeni değil. ‘Hrant Dink bizden biri’ demek daha doğru olurdu, ‘Hrant da Türktü’, ‘Türk asıllı bir Ermeniydi’ demek, ‘Toprak kardeşimizdi’ demek doğru olurdu. Birileri böyle bunların önüne düşüyor ve yanlış sloganlar attırıyorlar*” sözleri yer almıştır. Hürriyet gazetesi slogan olayında –tıpkı diğerlerinde de olduğu gibi- egemen söyleme ters düşmemeye özen göstermiştir. Hatta egemen ideolojik söylemi destekler nitelikte başlıklar atmış ya da onlara dokunacak konularda sessiz kalma yoluna gitmiştir.

Yeni Şafak gazetesi, Başbakan Erdoğan’ın konuyla ilgili düşüncelerini, Başbakanın, ‘*Hepimiz Hrant’ız sözü daha iyiydi*’ (Yeni Şafak: 28 Ocak 2007) sözlerini başlığına yansıtarak ifade etmiştir. Yeni Şafak, sadece iktidarın değil bunun yanı sıra muhalefetin de konuyla ilgili tavrını CHP Genel Başkanı Deniz Baykal’ın, ‘*Ermeni sloganı yanlış oldu*’ (Yeni Şafak: 31 Ocak 2007) sözlerini başlıkta vererek yansıtmıştır. Gazetenin haber metninde ise, Baykal’ın ifadeleri şu şekilde yer bulmuştur: “*Baykal, ‘Hepimiz Ermeniyiz’ sloganının da yanlış olduğunu söyledi. ‘Milliyetçilik bu toplumun ana çimentosudur’ diyen Baykal, ‘Milliyetçiliğin varlığından kimse korkmasın. Milliyetçiliği de kimse suçlama konusu yapmasın’ dedi.*” (Yeni Şafak: 31 Ocak 2007). Dink suikastıyla birlikte, kamuoyunda milliyetçiliğe karşı oluşturulan olumsuz hava egemen söylemin diğer kanadı muhalefet tarafından yumuşatılmaya çalışılmış ve ‘milliyetçiliğin korkulacak bir olgu olmadığı’ demeye getirilmiştir.

Eleştirilen sloganın savunuculuğunu ise, Hrant Dink’i Uğurlama Komitesi’nden Musa Çam yapmıştır. Çam’ın sözleri haber metninde, ‘*O slogan sadece bir günlük duygudaşlık içindi*’ (Yeni Şafak: 30 Ocak 2007) başlığı kullanılarak, “*Dink’in cenaze töreninde ‘Hepimiz Hrant’ız, hepimiz Ermeniyiz’ sloganın en çok tartışılan konu*

olduğunu belirterek, slogana, ‘Cenazede, ayrımcılığa ve milliyetçiliğe karşı çıkmanın bir simgesi olarak Hrant’ın etnik kökenine sahip çıkılmıştır. Onunla ve Ermeni yurttaşlarımızla bir günlük olsa da duygudaşlık yapılmıştır’ sözleriyle açıklık getirdi.” (Yeni Şafak: 30 Ocak 2007) şeklinde yer almıştır. Yeni Şafak gazetesinin her iki tarafında görüşlerine yer vermesi orta bir yol çizmeye çalıştığının göstergesi olarak görülmüştür.

Eleştirilen sloganın çalışmanın kapsamında yer alan gazetelerdeki temsilindeki farklılığa en açık örnek, Milli Mücadele Derneği üyeleri tarafından gerçekleştirilen bir protesto gösterisi sonunda olayın haber satırlarına yansıtışında görülmüştür. Dernek üyeleri tarafından ‘Hepimiz Hrantız Hepimiz Ermeniyiz’ sloganına tepki olarak protestoda ‘Hepimiz Mustafa Kemal’iz Hepimiz Türk’üz, Atatürkçüyüz, Şehitler ölmez vatan bölünmez’ şeklinde karşı sloganlar atılmıştır. Yapılan protesto gösterisinde özellikle dernek başkanının konuşması gazetelerde farklı temsillere konu olmuştur. Yeni Şafak gazetesi “*‘Hepimiz Ermeni’yiz’ protestosu*” (05 Şubat 2007) başlığını kullanırken haber metninde ise Dernek Başkanı Hüseyin Adıgüzel’in konuşmasını biraz daha yumuşatarak vermiştir. “*‘Cinayet daha ortaya çıkmadan, ulusalcıların üzerine yıkılmak istendi. Biz bu oyunların farkındayız ve bu oyunları bozmakta kararlıyız’ dedi. Adıgüzel, Hrant Dink’in bir Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olabileceğini ama bunun Türk olma anlamına gelmediğini söyledi*” (Yeni Şafak: 05 Şubat 2007).

Evrensel gazetesi protestoyu, ‘*Cinayeti sahiplendiler*’ (Evrensel: 06 Şubat 2007) başlığıyla satırlarına taşımıştır. Protestodaki dernek başkanının sözlerini ise, Yeni Şafak gazetesine oranla daha sert bir şekilde vermiştir. Gazetenin haber metninin en vurgulu kesiti ise şu kısmı olmuştur: “*...Milli Mücadele Derneği Kurucu Başkanı Hüseyin Adıgüzel, Hrant Dink’in öldürüldüğü günün akşamında cinayetin ulusalcılara yıkılmak istendiğini belirtirken, **Dink’in öldürülmesinden utanç duymadıklarını ifade ederek, adeta cinayeti sahiplendi. Dink’in öldürülmüş olmasının onu bir basın şehidi ya da demokrasi şehidi yapmadığını belirten Adıgüzel, konuşmasını şu şekilde sürdürdü; “Böyle bir adam suikasta uğradı diye kahraman olmaz. Böyle bir adam için Ermeniyim diye slogan atacaklar varsa***

kendileri bilirler. Ama şahsen biz fikrimizi hiç saklamadık, yine söyleyelim, bu cinayet iktidar çetesi tarafından işlettirilmiştir, Türkiye'ye bir faydası olmamıştır, zararı olmuştur ama buna rağmen **hiç ama hiç üzülmelik**. Sevenleri üzülebilir, onları anlayabiliriz ama onlar da bizi anlasınlar. Bu bir mücadele, **Türkiye ve Türkler bir düşmanını kaybetti.**” Evrensel ve Yeni Şafak gazetelerinin aynı haberi ele alış tarzlarına bakıldığında, Yeni Şafak gazetesinin haber metninde, yukarıda özellikle koyu olarak yazılan yerlerin olmadığı görülmüştür. Yeni Şafak gazetesinin aksine, Evrensel gazetesi, bu kısımları onaylamayan tarzda vurgulamıştır.

‘Hepimiz Türküz!’ (Güneş: 05 Şubat 2007) başlığıyla protestoda atılan sloganlarla hemfikir olduğunu gösteren Güneş gazetesi, haber metninde Evrensel ve Yeni Şafak gazetelerinden çok farklı söylemler geliştirmiştir. “...Dernek adına basın açıklaması yapan Hüseyin Adıgüzel, Hrant Dink'in öldürülmesinden dolayı **utanç duymadıklarını** belirterek 'ASALA tarafından Kapalı Çarşı kana bulandığında, **Türkler öldürüldüğünde hiçbir Ermeni çıkıp 'Hepimiz Türk'üz' diye bağırды mı? Bir insanın Türkiye Cumhuriyeti kimliği varsa o Türk demek değildir. Biz her zaman vatanımıza sahip çıkacağız'** dedi.” Güneş gazetesi, daha çoğunlukla ‘Hepimiz Türküz’ başlığında da görüldüğü gibi Türk kimliğine ağırlık vermiştir ve ‘Ermeniyiz’ sloganının gündemde olduğu günlerde daha çoğunlukla ‘Hepimiz Türküz’ başlığını kullanarak karşı bir slogan geliştirmiştir.

Aynı olay üç farklı gazetede (Yeni Şafak, Evrensel ve Güneş) gözle görülebilecek tarzda farklı işlenmiş, farklı temsil edilmiştir. Gazetelerin olayı haberde kurgulayış tarzları kendi yayın çizgileri dâhilinde söylemlerini gösterebilecek niteliktedir. Yeni Şafak gazetesi, biraz daha orta bir yol seçerek diğer iki gazetenin olayla ilgili haber metinlerinde kullandıkları ayrıntılara yer vermemiştir. Evrensel ve Güneş gazetelerinde, kimi bilgiler ortak verilmiştir. Ancak iki gazetede yer alan bilgilerde, farklı bir vurgulama yapılmış ve farklı anlamlar ima edilmiştir. Evrensel gazetesinin tavrı protestoyu gerçekleştirenlere yönelik biraz daha yargılayıcıken, Güneş gazetesinin tavrı ise, biraz daha destekleyici yönde olmuştur. Güneş bu desteği, haber satırlarında kullandığı ifadelerle göstermiştir.

Evrensel gazetesi, *'Hepimiz Ermeniyiz rahatsız etti'* (Evrensel: 25 Ocak 2007) başlığıyla medya kurumlarının sloganı kabullenmeyen ve eleştiren sorgulayıcı tavırlarına yüklenmiştir. Gazete haber metninde ise, *"Hrant Dink'in cenazesinde atılan dayanışma sloganı 'Hepimiz Ermeniyiz', 'Ermeni' sözünü hâlâ hakaret amacıyla kullanan kafaları ortaya çıkardı. Kimileri, bir 'karşı slogan' üretti: 'Hepimiz Türk'üz'. Tercüman'ın sürmanşetine yansıyan bu ifade, cenazeye katılan yüz binlere 'İçimizdeki hainler' diyerek hakaret etti. 'Yürüyüşte neden Türk bayrağı taşınmadı', 'Yeni bir bölücülük başlattılar' gibi ifadeler kullanılan haberde, şehit cenazeleriyle karşılaştırma yapıldı ve 'Onların günahı ne?' diye soruldu"* şeklinde ifadelerle yer vererek diğer medya organlarının tavrını eleştirmiş ve 'dayanışma sloganı' ifadesini kullanarak hangi tarafta yer aldığını göstermiştir. Gazete, aynı tarihte, *'Hepimiz Ermeniyiz' sloganına bile tahammülleri yok!* (Evrensel: 25 Ocak 2007) başlığını kullanmıştır. Medya kurumlarının genelinin konuyla ilgili aynı görüşte olduklarını yansıttıkları haber metinlerinde Evrensel gazetesi, hepsine ters düşerek kendini 'ötekileştirmiştir.'

Güneş gazetesi, 'Ermeniyiz' sloganına tepkisini aynı kararlılıkta sürdürmüştür. *'Hepimiz Ermeniyiz sloganlarına halktan tepki'* (Güneş: 24 Ocak 2007) başlığını, *"En fanatik Türk karşıtları dahi, Dink cinayetine gösterilen muazzam tepki ve 'Hepimiz Ermeniyiz' sloganları ile şoke oldu"* (Güneş: 24 Ocak 2007) spotu takip etmiştir. Gazetenin haber metnindeki *"Hrant Dink'in cenazesinde atılan 'Hepimiz Ermeniyiz' sloganı rahatsızlık yarattı. Medya kuruluşlarını arayan çok sayıda vatandaş tepkilerini, 'Ermeniler ile bir sorunumuz yok ama biz Türküz' diye dile getirdi"* ifadeleri de aynı anlamı içermektedir. Güneş ayrıca MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin şu sözlerini diğer bir başlığında kullanmıştır: *'Ermeni değiliz Türküz tepkisi'* (Güneş: 24 Ocak 2007). Bahçeli'nin haber metninde geçen, *"Şehit cenazelerinde hiç görülmeyen bu çevrelerin, şimdi mağdurun etnik mensubiyeti üzerinden slogan geliştirmeleri, izaha muhtaç bir garabettir' dedi. Bu çevrelerin, 'Türk milliyetçiliğini sefil bir tetikçiyle özdeşleştirerek, bu cinayetin arkasındaki azmettirici olarak suçlu ilan ettiğini' de söyleyen MHP lideri, bu iddiayı savunanları 'ezik bir Türk toplumu portresi çizmek için birbirleriyle melanet yarışına girmekle' suçladı"* sözleri ise gazetenin en baştan beri savunduğu durumu özetler nitelikte

olmuştur. 'Ermeniyiz' sloganına, milliyetçi bir söylemle karşı çıkan Güneş, olayı Türk milletinin çok hassas olduğu bir konu olan şehit aileleriyle bağdaştırarak kamuoyunu düşünmeye sevk etmeye çalışmıştır.

Güneş gazetesi Dink suikastının destekçileri tarafından abartıldığını '*Yağmur altında Hrant eylemi*' (Güneş: 28 Ocak 2007) başlıklı haberiyle ifade etmiştir. "*Hrant Dink suikasti sonrası ortaya çıkan yas tablosu, bazılarına yetmedi! Dün kendilerine 'Çıplak Ayaklar Kumpanyası' adını veren bir grup, suikastın işlendiği Agos gazetesi önünde bir protesto gösterisi düzenledi. Eylemciler öyle şartlanmışlardı ki, yağmurda yerlerin çamur olmasına aldırmadan kendilerine yere atıp, 'Hepimiz Hrant Dink'iz' mesajı vermeyi yeğledi. Onları böyle görenler, 'İyice abarttık' demekten kendini alamadı.*" Gazete, diğer haberlerinde olduğu gibi bu haberinde de egemen söylemin isteği yönünde yoruma ağırlık vermiştir. Bu durum Stuart Hall'un şu ifadelerini akıllara getirmiştir: "Medyanın günlük işlemlerinde yansız ve bağımsız olmak için güçlülerden emir almamaları ya da dünya hakkındaki açıklamalarını başat tanımlara uygun kılacak şekilde bilinçli olarak eğip bükmeleri gerekir. Ama herkesin anlaştığı şeyin genel sınırlarına ya da çerçevesine duyarlı olmaları da gerekir ve medya yalnızca bu sınır ya da çerçeve içinde meşru olarak var kalabilir" (1994: 122). Hall'un da belirttiği gibi, herkesin anlaştığı şeyin (egemen söylem) aksi yönünde bir şeyler söylemeye kalkışmak sistemin kabul etmediği bir durumdur. Bu yüzden tek bir özne ya da kurum olsun –buna medya da dâhil- ancak egemen söylemle aynı hizada gittiği ölçüde yaşam hakkını kazanabilmekte, meşru olabilmektedir.

3.2.3. Bayraklı Samast Fotoğraf ve Video Görüntülerinin Gazetelerdeki Sunumu

Hrant Dink Suikastı sanığı Ogün Samast'ın yakalanmasının ardından sanıkla ilgili ortaya çıkan fotoğraf ve video görüntüleri beraberinde birçok suçlama ve tartışmayı da getirmiştir. Bu süreçte farklı zamanlarda, Samast'lı iki farklı görüntü kaynağı ortaya çıktığından dolayı iki farklı başlık altında incelenmiştir. Araştırma çalışması kapsamında ele alınan gazetelerin, fotoğraf ve görüntü tartışmalarına bakış açıları ve kullandıkları söylemler irdelenmiştir.

3.2.3.1. Bayraklı Samast Fotoğraflarının Temsili (İlk görüntüler)

“Hrant Dink'in katil zanlısı Ogün Samast'ı polis ve jandarmanın işbirliğiyle jandarma bölgesi olduğu için jandarmalar otobüste yakaladı. Jandarma ve polis Ogün Samast'ı Samsun Emniyet Müdürlüğü Terörle Mücadele Şube Müdürlüğü'ne götürdü. Samsun Terörle Mücadele Şube Müdürlüğü'nde asılı bulunan *"Vatan toprağı kutsaldır, kaderine terk edilemez"* görüntüsünün önünde Ogün Samast'ın ilgili birimlere gönderilecek ilk fotoğrafı çekildi ve bu fotoğraf keşif için bazı birimlere internet aracılığıyla gönderildi. Ogün Samast'ı yakalayan jandarmalar terörle mücadele şubesine diğer polislerle birlikte geldiler. Fotoğraf, Emniyet Müdürlüğü Terörle Mücadele Şubesi'nin görevlileri tarafından çekildi. Aynı ekip görüntüleri video kameraya da aldı. Bu arada jandarmanın fotoğrafçısı da oradaydı. Jandarmanın fotoğrafçısı da, Samast'ın aynı yerde görüntülerini çekti. İşte bu görüntüler çekilirken Samsun Emniyet Müdürlüğü'ndeki kameraman jandarmaları da sürekli kayda aldı. Fotoğraf, Terörle Mücadele Şube Müdürlüğü'nde çekildi. Görüntüler birden çok birime ulaştırıldı. Samsun Emniyet Müdürlüğü, fotoğrafla ilgili eleştiriler yapılırken fotoğrafın emniyette çekilmediğini yaymaya çalıştı. Ancak daha sonra gerçek anlaşıncı Emniyet Genel Müdürlüğü Sözcüsü İsmail Çalışkan, İl Emniyet Müdürü'nden aldığı bilgiye dayanarak fotoğrafın emniyette çekildiğini doğruladı” (Hürriyet: 01 Şubat 2007). Hürriyet gazetesi olayı bu şekilde özetlemiştir. Egemen sınıfların kurumlarında gerçekleşip medya aracılığıyla kamuoyuna ulaşmış olan ve skandal olarak nitelendirilen bu olayın gazetelerde nasıl temsil edildiğine bakılmıştır.

Fotoğraf ve görüntüler ilk ortaya çıkarıldıklarında ‘çeken kurumun jandarma olduğu’ şeklinde ki ifadelerle suç, Jandarmanın üstüne atılmaya çalışılmıştır. Ortaya çıkan fotoğraf ve görüntülerle ilgili, Güneş gazetesinin sayfalarında 03 Şubat 2007 tarihine kadar hiçbir haber çıkmamıştır. Hürriyet gazetesinde ise, ‘*Samsun Emniyeti'ne fotoğraf incelemesi*’ (Hürriyet: 27 Ocak 2007) başlığıyla verdiği haber dışında, 01 Şubat 2007’ye kadar konuyla ilgili habere rastlanmamıştır. Benzer bir olayda habere ilk atlayacak gazetelerden bir tanesi olan Hürriyet gazetesi, bu olayda jandarma ve emniyet güçleri söz konusu olduğundan dolayı olaya çok fazla rağbet

göstermemiş ve belli bir tarihe kadar olay, tek bir haberle gazetenin sayfalarında yer bulmuştur. Olayla ilgili yayınladığı tek haberin başlığında ve haber metninde kullandığı ifade çok fazla merak uyandırıcı bir durum göze çarpmazken, gazetenin olaya inanmadığı yönünde bir izlenim sezilmiştir. Hürriyet ve Güneş gazeteleri, iktidara yani egemen söyleme daha yakın bir pozisyonda yer almıştır. Gazeteler, ülkenin güvenliğini sağlayan jandarma ve emniyet gibi kurumların, söz konusu olayla doğrudan bağlantılı olmaları ve gazetelerin bu kurumlara zarar verici bir eylemde bulunmayı istemedikleri düşünüldüğünde onların olaya neden sıcak yaklaşmadıklarının cevabı görülmüş olacaktır.

Yeni Şafak gazetesinin, olayı haber metninde kullanırken egemen söyleme ters düşebilecek söylemlere yer vermemeye dikkat ettiği gözlenmiştir. *‘Emniyet ve jandarma “biz çekmedik” dedi’* (Yeni Şafak: 26 Ocak 2007) başlığıyla verdiği haberde Yeni Şafak, bir yandan Emniyet ve Jandarma kurumlarını aklamaya çalışırken diğer taraftan ‘peki kim çekti’ sorusunun da sıkıntısını taşımıştır. Gazetelerin konuyla ilgili resmi mercilerin açıklamalarına oldukları gibi yer vermeleri, Van Dijk’in, (1988) “resmi kaynaklara ilişkin sözlerin habere taşınması, okuyucunun neyin doğru olduğunu belirlemede yol gösterici olmaktadır” şeklindeki sözlerini doğrulamaktadır. Gazete, başlığın devamındaki haber metninde olayın nasıl gerçekleştiğine yer vermiştir. Yeni Şafak’ın fotoğrafı ne emniyetin ne de jandarmanın çekmediği şeklindeki haberinin yayımlandığı gün fotoğrafın çekildiği yer açıklık kazanmıştır. Evrensel gazetesi, bu durumu Emniyet Genel Müdürlüğü’nün açıklamasını kaynak göstererek *‘Samast’ın fotoğrafı Emniyet’te çekildi’* (Evrensel: 27 Ocak 2007) başlığıyla duyurmuştur. Ortaya çıkarılan fotoğraf skandalından sonra bir takım görevden alma olayları yaşanmıştır Evrensel gazetesi bu durumu, *‘Yetmez; arkası gelsin!’* (Evrensel: 27 Ocak 2007) başlığıyla yeterli bulmadığını göstermiştir. Hürriyet gazetesi ise görevden alma olayını, *‘Fotoğraf sürgünü’* (01 Şubat 2007) şeklinde anons etmiştir. Gazetelerin ortak bir konuda takındıkları farklı tavırlar ve bunların sonuçları, Hall’un şu sözlerine işaret etmiştir: “... Polis ve mahkeme gibi öbür kurumlar medya tarafından harekete geçirilir ve bunlar da daha sonra medya üzerinde, orijinal fenomenin kapsamını genişleten, medyanın bu fenomene atfettiği anlamların önemini ve yoğunluğunu artıran bir

edimde bulunur. Nihai etki, genel olarak mevcut toplumsal denetimin kurumsal araçlarının pekiştirilerek genişletilmesi ve kabul edilebilir davranışla sapkın davranışın daha açık bir şekilde tanımlanmasıdır” (Fejes, 1994: 314). Skandal olarak nitelendirilen olayın medyada yer bulmasından sonra, sorumlularla ilgili görevden almaların yaşanması Hall’un sözlerini destekler nitelikte olmuştur.

Güneş gazetesinin fotoğraf skandalıyla ilgili tepkisi geç olsa da, tavrı oldukça sert olmuştur. Gazetenin, söz konusu olaylı fotoğrafın üzerine büyük puntolarla yazdığı ‘*Kirli Tertip*’ (Güneş: 03 Şubat 2007) başlığıyla bu skandalın amacının askeriyei karalamak olduğunu sert bir dille açıklamıştır. ‘*Kirli Tertip*’ başlığının haber metninde ise şunlar denilmiştir: “*Şemdinli olayı ve Danıştay baskınından sonra, Dink cinayeti de askeri karalamak için kullanılmak istendi. Güneş hariç bütün medya 'Samast posterinin' jandarmada çekildiğini yazdı. Oysa stüdyo emniyette kurulmuştu. Hrant Dink'i vuran Ogün Samast'ın, Büyük Önder Atatürk'ün 'Vatan toprağı kutsaldır. Kaderine terk edilemez' sözü önünde, elinde Türk bayrağı verilerek çekilen resminin sırrı çözüldü. Resim, Samsun Terörle Mücadele Şubesi'nin çay ocağının önünde çekildi.*” Güneş gazetesi, askeri kuruma zarar vermemek için olayın askeriye de gerçekleşmediği ortaya çıkana kadar konuyla ilgili haberlere rağbet göstermemiş ve sayfalarında yer vermemiştir. Olayın nerede gerçekleştiği açıklık kazandığında ise, çekildiği yere (Emniyet) özellikle vurgu yapmıştır.

Kendisi hariç tüm basın kuruluşlarının görüntülerin jandarmada çekildiği iddialarını kabul ettiği üzerinde duran Güneş gazetesi, olaya duyduğu öfkeyi bu şekilde yansıtırken askeri kurum olan jandarmanın da tepkisini ‘*Jandarma öfkeli*’ (Güneş: 03 Şubat 2007) başlıklı haberiyle göstermiştir. ‘*Niyet, endişe verici*’ (Güneş: 03 Şubat 2007) ara başlığının altında yer alan ifadeler, “*Komutanlık, 'Görüntülerin, jandarma karakolunda çekildiği ifade edilerek TGRT'ye servis edilmesi, bu tertibin arkasında olanların niyet ve maksatlarını göstermesi açısından son derece düşündürücü ve endişe vericidir' açıklamasını yaptı*” şeklinde verilmiştir. Güneş gazetesi suikastın en başından beri sürdürdüğü yanlı tavrını bu konuda da devam ettirmiştir. Jandarmanın tepkisi Hürriyet’te ise, ‘*Jandarma’dan sert açıklama*’ (03 Şubat 2007) başlığıyla aktarılmış ve haber metninde jandarmanın açıklaması olduğu

gibi verilmiştir. Gazetede, söz konusu fotoğrafların jandarmada çekilmediği üzerinde durulmuştur. Güneş gazetesi, fotoğrafın çekildiği yerin kesinlik kazanmasıyla bu konuyla ilgili haberlere ağırlık vermiş ve suçlayıcı bir tavır takınmıştır. *'Komplo...'* (Güneş: 04 Şubat 2007) başlığını kullandığı haber metnindeki *"Bu kez Ogun'ün Türk bayrağı önünde çekilen fotoğrafı gündeme getirildi. Önce Otogar'daki Jandarma karakolunda olduğu söylendi. Yalanlanınca da bu kez Jandarmalı fotoğraflar ortaya çıktı. Amaç 'Bakın işte Jandarma çekmiş' demektir... Mum çabuk söndü. Fotoğrafların polisin çay ocağında çekildiği anlaşıldı. Olayı askere saldırı için bahane yapanlar yine hayal kırıklığına uğradı..."* ifadeleri gazetenin yanlı tavrını iyice ortaya koymuştur.

Hürriyet gazetesi de, Güneş'in tavrını takınarak, görüntülerin jandarma karakolunda değil de emniyette çekildiği ortaya çıkana kadar, tek bir haber dışında, olayla ilgili haberlere sayfalarında yer vermemiştir. Hürriyet, *'Skandal görüntüler'* (01 Şubat 2007) başlığıyla bu konudaki sessizliğini, olaydan günler sonra bozmuştur. Hürriyet'in bu tavrı, -Güneş gazetesi kadar sert ifadeler kullanmasa da- gazetenin askeriyei karalama kampanyasına ortak olmak istemediğinden söz konusu olayla ilgili haberlere yer vermediği sonucu çıkartılmıştır. Olayın emniyet birimlerinde gerçekleştirildiğinin ortaya çıkması üzerine Hürriyet, *'İşte krizin perde arkası'* (Hürriyet: 03 Şubat 2007) başlığıyla haber metninde kullandığı sitem edici bir tarzla olayı şu şekilde yansıtmıştır: *"Doğrusu, olup bitenler güvenlik güçlerine hiç yakışmadı. "Hatıra" diye çekilen fotoğraflar, Emniyet'in "hesap içinde" olan bazı mensupları tarafından, Jandarmayı vurmak adına basına verildi."* Skandal görüntülerin emniyetin birimlerinde çekildiği ortaya çıktıktan sonra haberlerin Hürriyet ve Güneş gazetelerinde yer alması, bu kurumların emniyet kurumundan çok jandarmayı desteklendiğini ortaya koymuştur. Hürriyet gazetesi, ortaya çıkarılan fotoğraf görüntülerinin suikast sanığını unutturma yolunda atılmış bir adım olduğunu, *'Bayraklı fotoğraf katili unutturdu'* (Hürriyet: 03 Şubat 2007) başlığıyla dile getirmiş ve böylelikle amacın dikkati farklı yerlere çekmek olduğunu iddia etmiştir.

Hürriyet ve Güneş gazeteleri, jandarmayı(askeriye) lekelememek için ilk başlarda olaya sıcak yaklaşmazken Yeni Şafak gazetesinin ise bu hassasiyeti göstermediği görülmüştür. Gazetenin, ‘Kahraman muamelesi’ (Yeni Şafak: 02 Şubat 2007) başlıklı haberinde askeriyenin suikast sanığı Samast’a kahraman muamelesinde bulunduğu dikkat çekmiştir. “*Hrant Dink’in katili Ogün Samast'a Samsun'da otoparında yakalandıktan sonra Jandarmalar tarafından kahraman muamelesi yapıldığı ortaya çıktı. Ogün Samast'ı üzerinde, "Vatan Toprağı Kutsaldır, kaderine terk edilemez" yazısının bulunduğu Türk bayrağının önüne getirilirken, eline bir milli kahraman gibi Türk bayrağının verilmesi dikkat çekti. Samast, eline tutuşturulan Türk bayrağını açıp, göğüs hizasına tutarken, üniformalı jandarmaların fotoğraf çektiirmek için birbirleriyle yarıştıkları dikkat çekiyor.*” Yeni Şafak, jandarmanın suikast sanığına ‘kahraman’ gibi davrandığı şeklindeki teşhisiyle birlikte, ‘Jandarma: Fotoğraflar karakolda çekilmedi’ (Yeni Şafak: 02 Şubat 2007) başlığıyla da jandarmanın açıklamasına aynı gün yer vermiştir. Yeni Şafak’ın ‘İşte skandal fotoğraf ve videolar’ (Yeni Şafak: 02 Şubat 2007) başlığının haber metninde kullandığı ‘Hatıra fotoğrafı aldılar’ ara başlığıyla gazetenin jandarmaya yüklenmeye devam ettiği gözden kaçmamıştır. Yeni Şafak, kullandığı başlıklarda sanığın fotoğraf ve görüntülerde kahraman muamelesi görmüş olduğunun altını çizmiştir. Gazete, haber metinlerinde hem muhalefetin hem de iktidarın tavrını ortaya koyan bir tutum içerisinde olsa da, iktidarın haberlerine daha çok ağırlık vermiştir. Yeni Şafak, konuyla bağlantılı şu başlıklara yer vermiştir:

‘Suçluyu övdüler soruşturma açılsın’ (Yeni Şafak: 02 Şubat 2007)

‘Baykal: Ogün kahraman muamelesi görmüş’ (Yeni Şafak: 02 Şubat 2007)

‘Suçüstü fotoğrafları böyle çekildi’ (Yeni Şafak: 03 Şubat 2007)

‘Skandal diyalog’ (Yeni Şafak: 03 Şubat 2007)

‘O bayrak oraya yakışmadı’ (Deniz Baykal) (Yeni Şafak: 03 Şubat 2007)

‘Erdoğan: Sonuna kadar gideceğiz’ (Yeni Şafak: 02 Şubat 2007)

Evrensel gazetesinin ise, jandarma ve emniyeti görevini yapmamakla suçlar tarzda bir tutum içerisinde olduğu dikkati çekmiştir. Gazete, emniyet ve jandarma arasındaki fotoğrafları kimin çekip basına servis ettiği tartışmalarının devam etmesinin asıl konuyu unutturduğunu belirtmiştir. Bu durumu, ‘*Cinayeti kim servis etti?*’ (Evrensel: 03 Şubat 2007) başlığıyla hatırlatan Evrensel gazetesinin haber metninde ise, daha ağır bir dil kullandığı görülmüştür. Gazetenin haber metninde şu ifadeler yer verilmiştir: “... *Katil zanlısı Samast’ın fotoğrafının nasıl çekildiği ortaya çıkarken Jandarma ve Emniyet kabahati basın üzerine attı! Jandarma Genel Komutanlığı ve Emniyet Genel Müdürlüğü’nden art arda yapılan açıklamalarda, fotoğrafın kimin tarafından çekildiği konusuna açıklık getirilmezken, Dink’in katil zanlısı Samast’ın itina ile kurgulanan görüntüsünün ‘birkaç görevlinin yaptığı bir iş’ olduğu izlenimi verildi. Açıklamalardaki ortak nokta ise Samast’ın bu fotoğrafının çekilmesi görüntülerinin televizyon kanalına nasıl sızdırıldığı araştırılacağı oldu. Dink’in katil zanlısı Ogün Samast’ın, ilk olarak işyerlerinin güvenlik kameralarıyla tespit edilmesinin ardından, ‘polis Samast’ın peşinde olduğu sırada neden jandarma güçlerince yakalandığı’ sorusu yanıt beklerken, bu görüntülerin üzerinden yürüyen tartışmanın boyutu, cinayetin arkasındaki güçlerin örtbas edilmek istendiği kuşkusunu akıllara getirdi.*” Evrensel gazetesi, adı geçen kurumların görevlerini gerektiği şekilde yerine getirmedikleri ve olayın birkaç görevlinin üzerine yüklenerek unutturulmaya çalışıldığı üzerinde durmuştur.

‘*Kanıtlar karartılmasın!*’ (Evrensel: 04 Şubat 2007) başlığıyla Evrensel, emniyet ve jandarmayı eleştiri hedefi haline getirmeye devam etmiştir. “*Hrant Dink cinayeti, kafadar bir grup gençle, görevlerini ihmal eden bazı emniyet mensuplarına indirgenerek kapatılmak isteniyor. Agos Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Hrant Dink suikastının üzerinden iki haftayı aşkın süre geçti fakat cinayet soruşturmasında, onca polisiye kanıt ve görüntüye rağmen ve kamuoyuna ilan edilen suçluların yargı önüne çıkarılması dışında; olayın ‘derinliğine’ ilişkin bir arpa boyu yol kat edilebilmiş değil! Üstelik basında yer alan bazı iddialar da katil zanlısının ‘paravan’ olarak kullanılmış olabileceği ihtimalini güçlendirir nitelikte.*” Evrensel, bu söylemleriyle yine ‘öteki’ olmayı kabul etmiş ve dikkatleri başka yönler çekmeye çalışmıştır. Aynı zamanda sanık dışında ki gerçek suçlunun egemen ideolojiyi yönetenlerin

olduğu yönünde bir kanısının olduğunun izlenimini vermiştir. Bazı durumların suikast sanıklarının unutturma yoluna gitmek için özellikle ortaya çıkarıldığını ifade etmeye çalışmıştır. Egemen söyleme ters düşen ifadeleriyle Evrensel, diğer basın kuruluşlarının aksi yönde, kendi ideolojisine has farklı bir duruş sergilemiştir.

3.2.3.2. Samast'lı Video Görüntülerinin Temsili (Son görüntüler)

Samsun Terörle Mücadele Şubesi'nde Hrant Dink'in suikast sanığı Ogün Samast'ın ilk sorgusunda çekilmiş ikinci bir kaset Hürriyet gazetesi tarafından ele geçirilmiştir. “Kasette, görevliler Samast'ın sigara içmesine izin veriyorlar ve çok iyi davranıyorlar. Görevliler, Samast'ın ön cebinde taşıdığı Türk bayrağını çıkarmasını istiyorlar. Bayrağı çıkarıp açan Samast, iki yanına geçenlerle poz veriyor, ardından bayrağı öpüp alına götürerek cebine tekrar yerleştiriyor” (Hürriyet: 09 Şubat 2007). Samast'ın her iki kasetteki hem kendi tavırları hem de kendisine yönelik olarak gösterilen tavırlar hâkim ideolojiyi işaret etmiştir. Kasetteki görüntülerin gösterdiğine göre, görevliler suikast sanığının yaptığı eyleme tavırlarıyla onay vermiştir. Böylelikle durum, suikastı gizli hegemonyanın mı işlemiş olduğunu çikarsamaya doğru bir yolu tarif etmiştir.

Hürriyet gazetesi, ilk olayda tam anlamıyla çekimser bir tavır takınmış ve olayla ilgili haberlere olayın gerçekleştiği yer kesinlik kazanıncaya kadar fazla yer vermemiştir. Ancak bu kasette durum tam tersi yönde seyir göstermiş hatta gazetenin kendisi görüntüleri ortaya çıkarmış ve servis etmiştir. Gazete, sadece kasette çıkan görüntülerdeki kişiler arasında geçen diyaloglar ve davranışları haberlerinin başlıklarına yansıtmıştır. Hürriyet, olayı anons ederken ‘*Bayrağı cebinden çıkardı*’ (09 Şubat 2007) başlığını kullanmıştır. Başlıkta, haberin devamını merak ettirici bir etki bulunmaktadır. Böyle bir başlık karşısında okur haberin devamını merak ederek okumayı sürdürecektir. Bu başlığın haber metninde yer alanlar ise, tam anlamıyla kasetin içinde sözlü olarak geçenlerin satırlara sığdırılmış halleri olmuştur. Gazetenin kullandığı ara başlıkların daha ağırlıklı olarak Samast'ın ifadesindeki sözleri ve tavırlarına göre oluşturduğuna dikkat edilmiştir. Haber metninde, ‘*Samast çok rahat*’, ‘*Gir koluna Osman abi*’, ‘*Ceptekilere inceleme*’, ‘*Cepden çıkan bayrak*’, ‘*Öperek koyuyor*’, ‘*Çıkardım vurdum*’ (Hürriyet: 09 Şubat 2007) ara başlıkları kullanılmıştır.

Hürriyet gazetesi, “*Abine bir güzel poz ver lan hem de gülerek, hadi şöyle*” (Hürriyet: 09 Şubat 2007) başlıklı haberinde ise, kasetteki diyalogları kişilerin ağızlarından çıktığı gibi doğrudan vermiştir.

Gazetenin diyalogları verirken hiç değiştirmeden (argo halleriyle) oldukları gibi verdiği görülmüştür. ‘*Çıkarsa o... çocuğuyum*’ (Hürriyet: 09 Şubat 2007) başlıklı haber metnindeki gibi argo ifadeler kullanılmıştır. Haberin içeriğinde ise Samast’ın sırtı okşanıp ona ‘*aslanım*’ şeklinde ithamlarda bulunularak rahatlatılmaya çalışıldığına dikkat çekilmiştir. Çekimi yapanlar Samast’a görüntülerin basına sızdırılmayacağı konusunda şu şekilde güvence vermişlerdir: “*Kendi şeyimiz. Kendi arşivimiz deriz ya hani. Dosyaya koyarız. Söylüyorum sana. Yoksa bir tek gazetede, bir tek yayın kuruluşunda geçerse ben o.. çocuğuyum kendi adıma anladın mı?*” Bu arada diğer emniyet görevlisi de, “*Bunları zaten biz verirsek biz sorumluyuz. Seni değil bizi tefe koyarlar*” diye arkadaşını destekliyor.”

Yeni Şafak gazetesinin olayla ilgili haberi çok kısa ve tek bir haber şeklinde olmuştur. ‘*Aslan kardeşim yak bir sigara*’ (Yeni Şafak: 09 Şubat 2007) başlığını kullandığı haber metninde ise ‘*aslan kardeşim*’ üzerine vurgu yapılmış ve kasetteki tavır ve diyaloglar anlatılmıştır. Haberde yoruma açık bir bilginin olmamasına dikkat edilmiştir. Evrensel’de ilk etapta ‘*İkinci kaset yayımlandı*’ (Evrensel: 10 Şubat 2007) başlığı altında Samast ve emniyet görevlileri arasında geçen diyalog anlatılmıştır. Daha sonra ‘*Gir koluna Osman Abi*’ ve ‘*Çıkardım vurdum*’ (Evrensel: 10 Şubat 2007) ara başlıklarıyla olay örgüsünün aynı şekilde aktarıldığı görülmüştür.

“Güçlü gruplar, metin ve konuşmanın maddi ve simgesel üretimini denetlemelerine ve bundan dolayı daha güçsüz olanları bilişsel olarak yönlendirmede ve rızalarını kazanmalarının temelini oluşturan bilişsel süreçlerin bir kısmını denetlemelerine izin veren birçok stratejiye başvurmaktadır” (Van Dijk, 1999: 50). Güneş gazetesi, hiçbir sayısında ikinci kasetle ilgili hiçbir habere yer vermemiştir. Güneş gazetesinin bu tavrı, Shoemaker ve Reese’in medya kuruluşlarının hakim ideolojilerin çıkarları doğrultusunda, toplumdaki bazı değer ve görüşleri vurguladığı, bazılarını ise, meşru olmayan şekillerde sunduğuyla açıklanabilir (Bektaş, 2000:

122). Hürriyet, Yeni Şafak ve Evrensel gazetelerinde ise olayla ilgili haberlere sadece birer gün yer verilmiştir. Hangi ideolojide olursa olsun gazetelerin hepsi sanki iş birliği yapmış gibi diğer günlerde sayfalarında olayla ilgili habere yer vermemiş ve olay yaşanmamış gibi söylemlerine devam etmişlerdir. Bu durum van Dijk'in de yukarıda belirttiği gibi güçlü grupların güçsüz gruplar üzerinde uyguladığı denetimden mi kaynaklanıyor sorusunu akla getirmiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sosyal bir çevrede yaşayan özne, fiziksel ve sosyal dünyayla temasa girdiği ilk andan itibaren bir takım ideolojik hegemonyalarla karşılaşmaktadır. İdeolojik sınıfın söylemini üretmek amacıyla olan hegemonyalar öznelere, aile, eğitim, din, medya, siyaset, kültür gibi bir takım aygıtlar yoluyla ulaşmaktadır. Bu şekilde oluşturulan söylem ortamında hegemonya ile tanışan özne, egemen söylemin gerektirdikleri yönünde hareket etmeye başlamıştır. Ancak bunu yaparken, yaptığı eylemleri egemen söylemin eylemleri olarak değil, kendi eylemleri olarak yapmaktadır. Çünkü ideolojik söylem özneye öyle işlenmiştir ki, öznenin sunulanları kendininmiş gibi kabul etmesi sağlanmıştır.

Çalışmanın genelinde; ideoloji, hegemonya, egemen söylem ve Althusser'in devletin ideolojik aygıtları temel alınmıştır. Öznenin, egemen söylemin isteği doğrultusunda ideolojik aygıtlar vasıtasıyla şekillendiği varsayılarak, aygıtların seçilen örnek olayda ki etkileri çizilmeye çalışılmıştır. Çalışma, daha çoğunlukla eğitim, aile, siyaset ve medya aygıtı üzerinde yoğunluk kazanmıştır ve aygıtların özneyi etkilediği varsayımı doğrulanmıştır.

Basının farklı fikirlere yaklaşımı konusunda örnek bir inceleme olması açısından basın sektöründen, suikasta uğramış olan bir gazeteci ele alınmıştır. Bu kişi, gazeteci kimliğinin dışında, Ermeni kimliğiyle 'öteki' gurubuna sokulanların başında gelen Hrant Dink olmuştur. Dink Suikastı iki bölüm halinde incelenmiştir. Birinci bölümde, ideolojik aygıtların etkisi temel alınarak Dink Suikastı sanıklarının nasıl bir çevrede büyümüş oldukları irdelenmiştir. Ardından suikastı planlamaya başladıkları andan itibaren, suikast anı ile suikasttan sonraki söylemler üzerinde tek tek durulmuştur. Çalışmanın bu bölümünde, ideoloji ile hegemonya bağlantıları bulunmaya çalışılarak ideolojik aygıtların –özellikle medyanın- öznelerin üzerinde temel etkilerde bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmada aile, eğitim, siyaset ve medya tarafından oluşturulmuş olan hegemonyanın etkisiyle suikastın işlendiği görülmüştür. İdeolojik bir dünyada yaşamış olmanın vermiş olduğu bir etkiyle, egemen gücün çıkarlarıyla oluşturulan egemen söylemin hayatın her alanına yayıldığı dikkatleri çekmiştir. Çalışmada, sanıkların söylemleri göz önüne alınarak

daha çocuk yaşıta başlayan bilinç yönetiminin, suikastın oluşmasına neden olduğu görülmüştür.

Çalışmanın son bölümünün ikinci kısmında ise, Hrant Dink Suikastı ve sonrasında ki gelişmeler ile bunlarla ilgili söylemlerin, farklı yayın çizgileri olan Hürriyet, Güneş, Evrensel ve Yeni Şafak gazetelerinde nasıl temsil edildiğinin irdelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmada, medyanın egemen söylemi haber metinlerinde yeniden ürettiği ve medya kurumlarının haber metinlerini kendi ideolojileri doğrultusunda işlediği varsayımları doğrulanmıştır. Söylem analizi yöntemi kullanılarak yapılan çalışmada, Ermeni Gazeteci Hrant Dink suikastı sonrasında ortaya çıkan olaylar, söylemler ve kişiler, ‘Suikastın Gazetelerdeki Farklı Temsilleri’, ‘Hrant Dink Cenaze Töreni ve ‘Hepimiz Ermeniyiz’in Gazetelerde Temsili’ ile ‘Bayraklı Samast Fotoğraf ve Video Görüntülerinin Gazetelerdeki Sunumu’ şeklinde adlandırılarak üç bölüm altında incelenmiştir. Evrensel gazetesinin bazı haberleri dışında, basının egemen söyleme odaklı bir habercilik anlayışı sergilediği görülmüştür. Çalışmada olayla ilgili meydana gelen gelişmelere gazetelerin yaklaşımının egemen söylemin ne kadar zararına olduğuyla ilgili olduğu gözlenmiştir. Haber metinlerinde kullandıkları dille de bunu desteklemişlerdir. Haberleri oluşturan muhabirlerin, gazetelerin ideolojisi ve yayın çizgileri doğrultusunda hareket ettikleri ve ideolojik ilkelerin dışına çıkmadıkları gözlenmiştir. Çalışmanın uygulama kısmında muhabirlerin haber oluşum sürecinde bağımsız ve tarafsız hareket edemedikleri görülmüştür.

Van Dijk, söylem analizini, makro yapı ve mikro yapı olmak üzere ikiye ayırmıştır. Van Dijk’in haber metinlerinde ideolojik etkileri ortaya koymak üzere belirlediği özelliklere, gazetelerin haberlerinde şu şekilde yer verdikleri görülmüştür: Haberler, makro yapı tematik çözümleme kısmında yer alan esaslar çerçevesinde oluşturulmuştur. Haberlerde, tematik çözümlemede yer alan, ana başlık, üst ve alt başlıklar kullanılarak haberin anlaşılır olması sağlanmıştır. Haber girişleri, başlıklardan sonra okunmaya değer en önemli haber unsurlarıdır. Haberlerin girişlerinde, ters piramit kuralında olduğu gibi en önemli bilgi en başta vurgulu bir şekilde verilmiş ve diğer ayrıntılar önemlilik seviyesine göre alta doğru sıralanmıştır.

Egemen söylem ve gazetelerin ideolojilerinin, haberlerin genel içeriklerinde etkili olduğu görülmüştür. Ayrıca haberlerin başlık ve metinlerinde okuyucuyu yanıltıcı yorum yapmaya sevk eden bir üslup kullanılmıştır. Ağırlıklı olarak suikast sanıklarının ifadeleri haber başlıklarına taşınmıştır. Vurguyu artırmak amacıyla başlıklarda dikkat çeken ifadeler ve ima içerikli fotoğraflar kullanılmıştır. Fotoğrafların üzerinde kullanılan başlıklarda ise, fotoğraf ve mesajı bütünleştirici bilgiler verilmeye çalışılmıştır. Gazetelerin, haberlerini mikro yapının esasları çerçevesinde oluşturmuş oldukları da görülmüştür. Haberlerde ima yüklü kelime ve cümleler kullanılmış; kıyaslama, zıtlıkları vurgulama, abartma gibi yöntemlere başvurulduğu gözlenmiştir. Ayrıca inandırıcılığı artırmak için resmi mercilerin görüşlerinin olduğu gibi verilmeye çalışıldığı görülmüştür. Gazeteler, hem suikast olayı hem de olayla ilgili kişilerin söylemleri üzerinde ağırlıklı olarak durmuştur.

Hrant Dink Suikastı gazetelerde yoğun bir şekilde ele alınarak gündemin ilk sırasına oturtulmuştur. Çalışmada doğrulanmış olan varsayımlar ve çalışmanın amacı doğrultusunda gazetelerin suikast haberlerine yaklaşımı ile ilgili ortaya çıkan sonuçlar şu şekilde olmuştur:

Güneş gazetesi, ideolojisine bağlı olarak milliyetçi bir çizgide ilerlemiş ve Hrant Dink suikast haberlerine ilk günden itibaren çok fazla yer vermemiştir. Gazetenin çizgisini egemen söylemin isteği doğrultusunda sürdürdüğü gözlenmiştir. Özellikle, Dink'in cenaze töreninde 'Hepimiz Ermeniyiz' sloganına haber metinlerinde büyük tepki göstermiştir. Gazete, sloganın ağırlık kazandığı dönemde, Türklüğü vurgulayan haberlere ağırlık vermiş ve sloganı kabul etmediğini ürettiği sert söylemlerle ifade etmiştir. Gazetenin ikinci tepkisi ise, Türk bayraklı Samast görüntü ve fotoğraflarına olmuştur. Görüntü ve fotoğrafların jandarmada çekilmiş olduğu yönündeki iddiaların aksi kanıtlanıncaya kadar gazete, sayfalarında olayla ilgili haberlere yer vermemiştir. Görüntü ve fotoğrafların jandarma karakolunda değil de emniyette çekildiği ortaya çıkmasıyla birlikte Güneş, olayla ilgili haberlere yer vermeye başlamış ve diğer basın kuruluşlarına, iddiayı kabul eder tarzdaki davranışları nedeniyle sert tepkide bulunmuştur. Güneş, özellikle Samast'lı görüntü ve fotoğraflar konusunda, çok hassas davranmış ve ikinci kasetteki olayları haber

metinlerine hiç taşımayarak egemen söylemin isteği doğrultusunda hareket ettiğini göstermiştir. Gazete ayrıca 301. Maddenin kaldırılması gerektiği isteklerine sert tepki göstermiş ve maddenin kaldırılmaması gerektiğini savunmuştur.

Hürriyet gazetesi, suikastla ilgili haberlere çok fazla ağırlık vermekle birlikte egemen söyleme ters düşebilecek bir tutum içerisinde olmamıştır. Haber metni içeriklerinde kullandığı dille, çok sert ifadeler yer almamıştır. Devlet gazetesi olma eğilimine bağlı olarak diğer gazeteler arasında merkez rolünü üstlenmiştir. Güneş ve Evrensel gazetelerinde çok fazla hissedilen yanlı davranma yaklaşımı, Hürriyet'te daha bir azınlıktadır. Ancak yinede, ister 'Ermeniyiz' sloganında olsun, ister Samast'lı fotoğraf ve görüntüler olayında olsun gazete tuttuğu tarafı belli etmiş ve egemen söylemle aynı hizada yürümeye çalışmıştır. Gazete, haber metnlerinde slogana tepki gösterirken, bayraklı görüntülerde Güneş gazetesinin sergilediği tavrın benzerini göstermiştir. Ürettiği haberlerin, bayraklı görüntülerde olduğu gibi, egemen söyleme zarar verebilecek nitelikte olmamasına dikkat ettiği görülmüştür.

Dini ideolojinin etkisinde olan Yeni Şafak gazetesi, suikasttan sonraki haber metnlerinin tümünde Hrant Dink'le kendini bütünleştirmesine karşın, aynı zamanda kamuoyunda suikast sanıklarına karşı olan tepkiyi yumuşatmaya çalışmıştır. Gazetenin haberlerinde dini ideoloji, daha ön planda olmuştur ve iktidara yakın olması nedeniyle iktidarla ilgili haberlere ağırlık vermiştir. Gazetenin egemen söylemin zararına olabilecek haberlere yer vermemeye çalıştığı gözlenmiştir. 'Ermeniyiz' sloganında egemen söylemle aynı hizada olmaya çalışmıştır. Gazete, bayraklı Samast fotoğraf ve görüntülerinin ilkine, jandarma ve emniyete yönelik sert tepkilerde bulunurken, ikinci kasette çıkan görüntülere ise, diğer gazetelerde olduğu gibi, olaya çok vurgu yapmadan sadece bir gün yer verdiği görülmüştür.

Evrensel gazetesi, ideolojisine bağlı olarak egemen söylemlere ters düşerek kendini ötekileştirmiştir. Çoğu zaman söz konusu olayların farklı yüzlerini göstermeye çalışmış ve ardındaki niyetleri gözler önüne sermiştir. Gazete haberlerinde daha ağırlıklı olarak sol bir imaj çizmiştir. Suikasta büyük tepki göstermiş ve Dink'in yanında yer almıştır. En büyük tepkisini ise, atılan slogana

karşı kamuoyunda ve diğer gazetelerde oluşan tepkilere olmuştur. Ancak bayraklı fotoğraflarda bu gazetede, diğer gazetelerde olduğu gibi orta bir yol izlemeye çalışmış ve en son görüntü skandalına, yine öteki gazetelerin yaptığı gibi, tek bir gün yer vermiştir. Evrensel gazetesinin haberleri aktarırken, genellikle zıt kutupta olan Güneş gazetesiyle ters yönde bir eğilimde olduğu gözlenmiştir.

Genel itibariyle bakıldığında, gazetelerin Dink suikastı ve sonrasında ortaya çıkan olaylara bakış açıları, kendi ideolojileri ya da yayın çizgileri ve egemen söylemin isteği doğrultusunda olduğu görülmüştür. Haber metinlerinde kullandıkları söylemlerde hegemonik yapıyı sarsmama yönünde bir izlenim uyandırmış ve her haberde egemen söylemi yeniden üretmişlerdir. “Var olan siyasal ve kültürel yapı içinde üretilen durum tanımları haber metinlerinde yeniden kurulur, aktarılır, ama statükoyu sarsıcı, dönüştürücü grup ve kişilerin olayları ele alış ve değerlendiriş biçimleri haberin sözünün dışında kalır” (İnal, 1997: 159) ifadesi gazetelerin bu üslubunu vurgulamaktadır. Gazetelerde, egemen ideoloji ile ters düşmeme yönünde adım atılmıştır. Özellikle en son ortaya çıkan kasetteki bayraklı görüntülerde bunun izlerini görmek mümkündür. Görüntülerin kimi gazetelerde hiç yer almaması ya da yer aldıklarında da gazetelerin yan tutmadan olayları oldukları gibi vermeleri egemen söylemin medya kurumunun içerisinde ne kadarda etkin olduğunu gösterir nitelikte görülmüştür.

Yapılan çalışmanın öneri kısmını ise, John Keane’nin, “İnsanların düşüncelerini özgürce başkalarına iletmelerine izin verirsiniz, öfkeleri yüzeyi yalayıp geçen bir ateş gibi uçup gider; yayılmış barut gibi tutuşturur, iletişim kurdurur; patlaması ne gürültülü ne de tehlikelidir. Ama baskı altına alırsanız, için için yanar, ta ki bir gün gözden uzaktaki çalkantısı bir deprem ya da yanardağ gibi patlayıncaya kadar” (1999: 29) sözleriyle ifade etmek çalışmanın vermeye çalıştığı mesaja uygun görülmüştür. Yani sonuç itibariyle, aynı âdemden gelen tüm insanların düşüncelerine saygı duyulması, Mevlana hoşgörüsünün getirmiş olduğu bir erdemdir. Farklılıklara saygı duymak ve o saygıyı içinde barındırmak önemli bir kişilik meziyeti olarak görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Althusser, Louis (2000). *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*. (Çeviren: Yusuf Alp- Mahmut Özışık). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Althusser, Louis (2006). *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları ile Birlikte Yeniden Üretim Üzerine*. (Çeviren: A. Işık Ergüden- Alp Tümertekin). İstanbul: İthaki Yayınları.
- Anık, Cengiz (2000). *Siyasal İkna*. Ankara: Vadi Yayınları.
- Arık, M. Bilal (2004). Medya ve Kültür Çalışmaları Kapsamında Kültürel Çalışmalar Ekolüne Bir Bakış. (Editör: Metin Işık). *Medyada Yeni Yaklaşımlar*. Konya: Eğitim Kitabevi.
- Atabek, Ümit (2007). Söylem Çözümlemesi: Başlangıç Düzeyi İçin Öneriler. (Derleyen: Ümit Atabek ve Gülseren Şendur Atabek). *Medya Metinlerini Çözümlemek: İçerik Göstergebilim ve Söylem Çözümleme Yöntemleri*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Avcı, Nabi (1999). *Enformatik Cehalet*. İstanbul: Kitabevi Yayını.
- Aydın, Mustafa (2000). *Kurumlar Sosyolojisi*. Ankara: Vadi Yayınları.
- Balcı, Şükrü (2007). Bir Siyasal Kültür Yaratıcısı Olarak Siyasal Toplumsallaşma ve Siyasal Toplumsallaşma Sürecinde Medyanın İşlevleri. (Editör: Bilal Arık, Mustafa Şeker). *İletişim ve Ötesi*. Konya: Tablet Yayınları.
- Bektaş, N. Tülay (2000). *Medya Demokrasi İlişkisi ve Türk Medyasında Refah Partisi İmajı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Bennett, W. Lance (2000). *Politik İllüzyon ve Medya*. (Çeviren: Seyfi Say). İstanbul: Nehir Yayınları.

- Bilgili, Can (2005). *Medya Üretim İlişkileri ve Vicdan Hükümü'nün Hükümsüzlüğü*. (Derleyen: Nesrin Tan Akbulut). *Medya Eleştirileri* (Gelişime İlişkin Değerlendirmeler). İstanbul: Beta Yayınları.
- Bostancı, M. Naci (1998). *Siyaset Medya ve Ötesi*. Ankara: Vadi Yayınları.
- Bozdağ, İsmet (2006). *Basın Kurt mu, Kuzu mu?*. İstanbul: Emre Yayınları.
- Brown, J. A. C. (2000). *Beyin Yıkama*. (Çeviren: Behzat Tanç). İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Chomsky, Noam ve Herman, Edward S. (1998). *Medya Halka Nasıl 'Evet' Dedirtir: Kitle İletişim Araçlarının Ekonomi Politikası*. (Çevirenler: Berfu Akyolda- Tamara Han- Metin Çetin ve İsmail Kaplan). İstanbul: Minerva Yayınları.
- Chomsky, Noam (2002). *Medya Gerçeği*. (Çevirenler: Abdullah Yılmaz- Osman Akınhay). İstanbul: Everest Yayınları.
- Chomsky, Noam (2008). *Medya Denetimi*. (Çeviren: Elif Baki). İstanbul: Everest Yayınları.
- Cohen, Bernard (1963). *The Press and Foreign Policy*. Princeton: Princeton University Press.
- Curan, James, Gurevitch, Michael ve Woollacott, Janet (1982). *The Study of The Media: Theoretical Approaches. Culture, Society and The Media*. London: Methuen and Co Ltd.
- Çaplı, B. (2002). *Medya ve Etik*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Çebi, M. Sadullah (1997). *Haber İçeriğinin Nesnelliği Efsanesi*. Ankara: Türkiye Sosyal Araştırmalar Derneği, S: 1.
- Dink, Hrant (2008). *İki Yakın Halk İki Uzak Komşu*. (Hazırlayan: Etyen Mahçupyan). İstanbul: Uluslar arası Hrant Dink Vakfı Yayınları.

- Doğru Arsan, Esra (2004). *Medya- Güç- İdeoloji Ekseninde Merve Kavakçı Haberlerinin İki Farklı Sunumu*. (Derleyen: Çiler Dursun). *Haber Hakikat ve İktidar İlişkisi*. Ankara: Elips Yayınları.
- Dost, Süleyman (2001). *Avrupa İnsan Hakları Yargısında İfade Özgürlüğü ve Türkiye*. Isparta: Fakülte Kitabevi.
- Duran, Ragıp (2001). *Global Medya Eleştirileri: Burası Dünya Polis Radyosu*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Eagleton, Terry (1996). *İdeoloji*. (Çeviren: Muttalip Özcan). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Erdoğan, İrfan ve Alemdar, Korkmaz (1990). *İletişim ve Toplum: Kitle İletişim Kuramları Tutucu ve Değişimci Yaklaşımlar*. Bilgi Yayınevi, Ankara.
- Erdoğan, İrfan (1997). *İletişim, Egemenlik, Mücadeleye Giriş*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Erdoğan, İrfan (1997). *İnsanın Zincirine Vuruluşu*. Ankara: Doruk Yayıncılık.
- Erdoğan, İrfan (2002). *İletişimi Anlamak*. Ankara, Erk Yayınları.
- Erdoğan, İrfan (2003). *Pozitivist Metodoloji: Bilimsel Araştırma Tasarımı İstatistiksel Yöntemler Analiz ve Yorum*. Ankara: Erk Yayınları.
- Erdoğan, İrfan ve Alemdar, Korkmaz (2005). *Öteki Kuram: Kitle İletişimine Yaklaşımların Tarihsel ve Eleştirel Bir Değerlendirmesi*. Ankara: Erk Yayınları.
- Erkal, Mustafa E. (1995). *Sosyoloji*. İstanbul: Der Yayınları.
- Ertan Keskin, Zerrin (2004). *Türkiye’de Haber İncelemelerinde Van Dijk Yöntemi*. (Derleyen: Çiler Dursun). *Haber Hakikat ve İktidar İlişkisi*. Ankara: Elips Yayınları.

- Fejes, Fred (1994). Eleştirel Kitle İletişim Araştırması ve Medya Etkileri: Yok Olan İzleyici Sorunu. (Derleyen: Mehmet Küçük). *Medya, İktidar, İdeoloji*. Ankara: Ark Yayınları.
- Fichter, Joseph (1992). *Sosyoloji Nedir?* (Çeviren: Nilgün Çelebi). Konya: S.Ü. Fen Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Fiske, John (1997). Postmodernizm ve Televizyon. (Derleyen: Süleyman İrvan). *Medya, Kültür, Siyaset*. Ankara: Ark Yayınları.
- Fromkin, Victoria ve Rodman, Robert (1988). *An Introduction to Language*. Fort Worth: Holt, Rinehart and Winston.
- Geuss, Raymond (2002). *Eleştirel Teori: Habermas ve Frankfurt Okulu*. (Çeviren: Ferda Keskin). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Giroux, Henry (1994). Okuma Yazma ve Siyasal Güçlenmenin Eğitilimi. *Okuryazarlık, Dünyayı ve Sözcükleri Okuma*. (Editör: Paula Freire ve Donald Macedo). Ankara: İmge Yayınları.
- Göze, Ayferi (2000). *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Gürbüz, Ahmet (2001). *John Stuart Mill'in Özgürlük Konusundaki Düşüncelerinin Değeri*. Ankara: Mülkiyeliler Birliği Dergisi. Cilt: 25. Sayı: 226.
- Habermas, Jürgen (1993). *Öteki Olmak, Ötekiyle Yaşamak: Siyaset Kuramı Yazıları*. (Çeviren: İlknur Aka). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Hackett, Robert A. (1998). *Bir Paradigmanın Önemi Yitirilişi: Haber Medyası Çalışmalarında Yanlılık ve Nesnellik*. (Çeviren: Ayşe İnal). Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi Yıllık 1997- 1998.
- Hall, Stuart (1994). İdeolojinin Yeniden Keşfi: Medya Çalışmalarında Baskı Altında Tutulmanın Geri Dönüşü. (Derleyen: Mehmet Küçük). *Medya, İktidar, İdeoloji*. Ankara: Ark Yayınları.

- Hall, Stuart (1994). *Kültür, Medya ve İdeolojik Etki*. (Derleyen: Mehmet Küçük). *Medya, İktidar, İdeoloji*. Ankara: Ark Yayınları.
- Hall, Stuart (1997). *İdeoloji ve İletişim Kuramı*. (Derleyen: Süleyman İrvan). *Medya, Kültür, Siyaset*. Ankara: Ark Yayınları.
- Hardt, Hanno (1994). *Eleştirel'in Geri Dönüşü ve Radikal Muhalefetin Meydan Okuyuşu: Eleştirel Teori, Kültürel Çalışmalar ve Amerikan Kitle İletişimi Araştırması*. (Derleyen: Mehmet Küçük). *Medya, İktidar, İdeoloji*. Ankara: Ark Yayınları.
- Horkheimer, Max ve Adorno, Theodor W. (1996). *Aydınlanmanın Diyalektiği: Felsefi Fragmanlar*. (Çeviren: Oğuz Özügöl). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Horkheimer, Max (1998). *Akıl Tutulması*. (Çeviren: Orhan Koçak). İstanbul: Metis Yayınları.
- Işık, Metin (2002). *Kitle İletişim Teorilerine Giriş*. Konya: Eğitim Kitabevi Yayınları.
- İnal, M. Ayşe (1996). *Haberi Okumak*. Temuçin Yayınları, İstanbul.
- İnal, M. Ayşe (1997). *Haber Metinlerine Eleştirel Bir Bakış: Temel Sorunlar ve Örnek Çalışmalar*. Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi Yıllık.
- İnal, M. Ayşe (1999). *Medya, Dil ve İktidar Sorunu: İletişim Çalışmalarında Medya ve Siyaset İlişkisini Nasıl Tartışmalıyız? İletişim*. Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi, Yaz 99/3.
- İrvan, Süleyman (2000). *Metin Çözümlemelerinde Yöntem Sorunu*. *Medya ve Kültür*. Ankara Gazi Üniversitesi İletişim Dergisi.
- James, Susan (1997). *Louis Althusser, Çağdas Temel Kuramlar*. (Çeviren: Ahmet Demirhan). Ankara: Vadi Yayınları.

- Keane, John (1999). *Medya ve Demokrasi*. (Çeviren: Haluk Şahin). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Krihnamurtı, J. (1998). *Kartalin Uçuşu*. (Çeviren: Orhan Düz). İstanbul: Ruh ve Madde Yayınları.
- Kuçuradi, İoanna (1998). *Uludağ Konuşmaları: Özgürlük, Ahlak, Kültür Kavramları*. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu.
- Meriç, Cemil (2003). *Mağaradakiler*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mill, John Stuart (2000). *Özgürlük Üstüne*. (Çeviren: Alime Ertan). İstanbul: Belge Yayınları.
- Mill, John Stuart (2003). *Düşünce ve Tartışma Özgürlüğü Üstüne*. (Çeviren: Cem Akas). K Kitaplığı.
- Negrine, R. (1991). *Politics and the Mass Media in Britain*. London and New York: Routledge Press.
- Neuman, E. Noelle (1993). *The Spiral of Silence Public Opinion Our Social Skin*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Neuman, E. Noelle (1997). *Susunluluk Sarmalı Kuramı'nın Medyayı Anlamaya Katkısı*. (Derleyen: Süleyman İrvan). *Medya, Kültür, Siyaset*. Ankara: Ark Yayınları.
- Nietzsche, Friedrich (2003). *Ecce Homo: Kişi Nasıl Kendisi Olur*. (Çeviren: Can Alkor). İstanbul: İthaki Yayınları.
- Parentı, Michael (1997). *Kirli Gerçekler: Politika, Medya, İdeoloji, Komplo Kuramı, Etnik Yaşam ve Sınıf Gücü Üzerine Düşünceler*. (Çeviren: Ali Tartanoğlu). Ankara: İmge Kitabevi.

- Perin, Cevdet (1993). *Tarih Boyunca Düşünce ve Basın Özgürlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Polama, Margaret M. (1993). *Çağdaş Sosyoloji Kuramları*, (Çeviren: Hayriye Erbaş). Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Rousseau, Jean Jacques (1996). *Toplum Sözleşmesi*. (Çeviren: Alpagut Erenuluğ). Ankara: Öteki Yayınevi.
- Sancar Üşür, Serpil (1997). *İdeolojinin Serüveni: Yanlış Bilinç ve Hegemonyadan Söyleme*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Schudson, Michael (1994). *Haber Üretiminin Sosyolojisi*. (Çeviren: Abdülrezak Altun- Meltem Ağduk Gevrek). İLEF Yıllık, Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları.
- Shoemaker, Pamela- Reese, Stephen D. (1997). *İdeolojinin Medya İçeriği Üzerindeki Etkisi*. (Derleyen: Süleyman İrvan). *Medya, Kültür, Siyaset*. Ankara: Ark Yayınları.
- Sholle, David J. (1994). *Eleştirel Çalışmalar: İdeoloji Teorisinden İktidar- Bilgiye*. (Derleyen: Mehmet Küçük). *Medya, İktidar, İdeoloji*. Ankara: Ark Yayınları.
- Soykan, Timur ve Ergün, Demet Bilge (2007). *Sapan*. İstanbul: Güncel Yayıncılık.
- Sözen, Edibe (1997). *Medyatik Hafıza*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Sözen, Edibe (1999). *Söylem*. Birinci Basım, İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Tanilli, Server (2003). *Nasıl Bir Demokrasi İstiyoruz?*. İstanbul: Adam Yayınları.
- Tokgöz, Oya (2000). *Temel Gazetecilik*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Tüleylioğlu, Orhan (2007). *Neden Öldürüldüler? 'Bu Kan Kurumaz!'*. Ankara: Uğur Mumcu Vakfı Yayınları.

Tüleylioğlu, Orhan (2007). *Neden Öldürüldüler? 'Babam Neden Öldürüldü Anne?'*. Ankara: Uğur Mumcu Vakfı Yayınları.

Ülkü, Güler (2004). Söylem Çözümlemesinde Yöntem Sorunu ve Van Dijk Yöntemi. (Derleyen: Çiler Dursun). *Haber Hakikat ve İktidar İlişkisi*. Ankara: Elips Yayınları.

Van Dijk, Teun A. (1988). *News as Discourse*. New Jersey: Lawrence Earlbaum Associates Publication.

Van Dijk, Teun A. (1993). *Principles of Critical Discourse Analysis*. Discourse and Society. London: Newbury Park and New Delhi Publication.

Van Dijk, Teun A. (1999). Söylemin Yapıları ve İktidarın Yapıları. (Derleyen: Mehmet Küçük). *Medya, İktidar, İdeoloji*. Ankara: Ark Yayınları.

Van Dijk, Teun A. (2007). Medya İçerikleri: Bir Söylem Olarak Haberin Disiplinler Arası Çözümlemesi. (Derleyen: Ümit Atabek ve Gülseren Şendur Atabek). *Medya Metinlerini Çözümlmek: İçerik Göstergebilim ve Söylem Çözümleme Yöntemleri*. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Yedidal, Hande (2008). Özgürlükler Ülkesine Yolculuk. *68 ve Mirası*. İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayını.

Yılmaz, Aytekin (1994). *Etnik Ayrımcılık: Türkiye, İngiltere, Fransa, İspanya*. Ankara: Vadi Yayınları.

Gazeteler ve İnternet

Güneş, (20 Ocak ve 10 Şubat 2007).

Hürriyet, (20 Ocak ve 10 Şubat 2007).

Yeni Şafak, (20 Ocak ve 10 Şubat 2007).

Evrensel, (20 Ocak ve 10 Şubat 2007).

Radikal İki, (18 Şubat 2007).

Zaman Gazetesi, (10 Şubat 2007).

www.akader.info.tr. 19.01.2008.

www.cagipolisi.com.tr. 19.01.2008.

www.doguturkistan.net. 25.02.2008.

www.dorduncukuvvetmedya.com. 23.04.2008.

www.eski.bianet.org. 24.11.2008.

www.evrensel.net 20.01- 10.02.2007.

www.gunes.com 20.01- 10.02.2007.

www.hurarsiv.hurriyet.com.tr. 20.01- 10.02.2007.

www.hurriyet.com.tr. 14.01.2008.

www.irfanerdogan.com. 11.03.2008.

www.kelebekforum.com. 26.02.2008.

www.yenisafak.com.tr 20.01- 10.02.2007.